

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GAZİANTEP KENTİNİN GELENEKSEL KONUT
DOKUSUNUN VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISINDAKİ
DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ**

Mimar Feyza TATLIGİL

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Şen Yüksel

İSTANBUL, 2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	iii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2 Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	2
2. GAZİANTEP KENTİ FİZİKSEL ve TARİHSEL VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	4
2.1 Kentin Coğrafyası.....	4
2.1.1 Gaziantep İli Genel Konumu.....	4
2.1.2 Yeryüzü Şekilleri.....	5
2.1.3 İklim.....	6
2.1.4 Bitki Örtüsü.....	7
2.1.5 Ulaşım.....	7
2.2 Kentin Tarihsel Gelişimi.....	8
3. BÖLGENİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ.....	13
3.1 Mahalleler ve Sokaklar.....	13
3.2 Konut Alanları.....	19
3.2.1 Genel Plan Özellikleri.....	20
3.2.2 Plan Düzeni.....	29
3.2.3 Cephe Düzenlemesi ve Cepheleri Belirleyen Yapı Öğeleri.....	30
3.2.4 Süsleme Elemanları.....	37
3.2.5 Yapım Tekniği ve Kullanılan Yapı Malzemeleri.....	38
3.3 Bölüm Sonucu.....	41
4. GAZİANTEP’TE BUGÜNKÜ SOSYO-KÜLTÜREL YAPININ GELİŞİMİ.....	88
4.1 Sosyo-Kültürel Değişime Etki Eden Faktörler.....	88
4.1.1 Nüfus Hareketleri ve Göç.....	88
4.1.2 Eğitim.....	90
4.1.3 Sosyo-ekonomik Yapı ve Sanayinin Gelişimi.....	98
4.1.4 Toplum ve Aile Yapısının Değişimi, Toplumsal Değişme Sürecinde Devletin Etkisi.....	101
4.2 Sosyal Yapıdaki Değişimin Konut Mimarisine Etkisi.....	103
4.3 Bölüm Sonucu.....	105

5.	GELENEKSEL KONUTLARDA YAŞAYAN KİŞİLERLE YAPILAN ANKET ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	106
5.1	Anket İle İlgili Genel Açıklamalar ve Anketin Amacı.....	106
5.2	Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi	106
5.3	Bölüm Sonucu.....	119
6.	SONUÇ.....	121
	KAYNAKLAR	124
	EKLER	128
	Ek 1 Anket Soruları.....	129
	Ek 2 Gaziantep kentinde yer alan mahalleleri ve çalışma alanını gösteren kroki.....	131
	Ek 3 Gaziantep Koruma İmar Planı	132
	ÖZGEÇMİŞ	133

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Gaziantep ilinin Türkiye’deki konumunu gösterir harita (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).	4
Şekil 2.2 Gaziantep vilayet haritası (Gaziantep İl Yıllığı, 1960).	5
Şekil 2.3 Gaziantep İli meyil haritası (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).	6
Şekil 2.4 19. yüzyıl’da Anadolu’yu Basra Körfezine ve Kızıl Deniz’e bağlayan ticaret yolu (Ünal, 1998).	8
Şekil 2.5 Zeugma’nın Roma İmparatorluğundaki konumunu gösteren antik harita.	10
Şekil 2.6 Roma İmparatorluğu dönemini ve Zeugma’nın imparatorluk içindeki konumunu gösteren harita.	10
Şekil 2.7 Roma İmparatorluğu dönemini gösteren Anadolu (Küçük Asya) haritası.	11
Şekil 3.1 Farklı dinlere ait grupların yaşadığı mahalleler.	14
Şekil 3.2 Dini yapı etrafında oluşan konut alanları (Nezih Başgelen Arşivi).	14
Şekil 3.3 Mahalleler arasında yer alan boş alanlar (Nezih Başgelen Arşivi).	15
Şekil 3.4 Bey Mahallesi, Eski Sinema Sokak ve Şekeroğlu Mahallesi, Şekeroğlu Sokak.	17
Şekil 3.5 Bey Mahallesi, Tepe Sokak ve Kavacık Ara Sokak.	17
Şekil 3.6 Sokağa gölge sağlayan, “kabaltı olarak anılan geçit örneği.	18
Şekil 3.7 Suburcu Caddesi’nin 1930, 1960 ve 2004 yıllarına ait görüntüleri.	19
Şekil 3.8 41 Tescil numaralı evde üst katta yer alan mutfak örneği.	21
Şekil 3.9 41 Tescil numaralı evin kilerinde bulunan kışlık yiyeceklerin saklandığı küpler.	22
Şekil 3.10 41 Tescil numaralı evin altında bulunan mağara oluşumlu kiler.	23
Şekil 3.11 Sağır duvarların arkasında, doğayla iç içe bir avlu görünümü.	24
Şekil 3.12 İki renk taş kullanılarak motiflendirilmiş bir avlu zemini.	24
Şekil 3.13 Avluda yer alan gane örnekleri.	26
Şekil 3.14 Eyvan duvarı üzerinde yer alan bir çeşme.	27
Şekil 3.15 Yaşama birimlerine geçişin sağlandığı, doğrudan avluya açılan eyvan örnekleri.	27
Şekil 3.16 41 Tescil numaralı evde bir yaşama birimi ve tandır örneği.	28
Şekil 3.17 Siyah ve beyaz taş kullanılarak oluşturulmuş, cephede önemle vurgulanmış kapı örnekleri.	32
Şekil 3.18 Kilit taşında ve kapının her iki yanında süslemelerin yer aldığı, beyaz taş kullanılarak oluşturulan kapı örneği.	33
Şekil 3.19 Antep evinde kullanılan kuş penceresi örnekleri.	34
Şekil 3.20 Profilli taşlardan oluşturulan merdiven ve sahanlık.	35
Şekil 3.21 Profilli taşlardan oluşturulan merdiven örneği.	35
Şekil 3.22 Profilli taşlarla oluşturulan merdiven ve “S” formulu korkuluklar.	36
Şekil 3.23 Sokağa çıkma yapan merdiven örnekleri.	36
Şekil 3.24 Sokak cephesinde oluşturulan bir çıkma.	37
Şekil 3.25 Odayı çevreleyen nacar adı verilen dolaplar.	38
Şekil 3.26 Bitkisel motiflerle süslü tavan örnekleri.	39
Şekil 3.27 Ahşap tavan motifi.	39
Şekil 4.1 Günümüzde öğretmen evi tarafından restoran işleviyle kullanılan Ermeni Katolik Kilisesi’nin şehrin genel dokusu içindeki görünümü (Gaziantep Turizm Derneği arşivinden, 1944)	91
Şekil 4.2 Tepebaşı mahallesinde bulunan ve günümüzde Kurtuluş Cami olarak anılan St. Mary Kilisesi (Halit Ziya Biçer arşivinden).	91
Şekil 4.3 1990’lı yıllarda Kurtuluş Cami olarak anılan St. Mary Kilisesi’nin havadan görünümü (Halit Ziya Biçer arşivinden).	92
Şekil 4.4 Gayri müslimler tarafından kurulan Ermeni Kız Okulu (H. Ziya Biçer arşivinden).	93
Şekil 4.5 19. yüzyılın sonlarında öğretime açılan Merkezi Türkiye Koleji (Amerikan Koleji), (Nezih Başgelen arşivinden).	94

Şekil 4.6 Amerikan Koleji	94
Şekil 4.7 Şehrin genel görünümü içinde Amerikan Hastanesi(OBA Şirketler Topluluğu özel koleksiyonundan).....	95
Şekil 4.8 1890'lı yıllarda Kırkayak parkından Amerikan Hastanesi'ne bakış (OBA Şirketler Topluluğu özel koleksiyonundan).	96
Şekil 4.9 Amerikan Hastanesi giriş merdivenleri (Halit Ziya Biçer arşivinden).	96
Şekil 4.10 1950 yıllarında Fevzi Çakmak Bulvarı'ndan Gaziantep Lisesi'ne bakış (Halit Ziya Biçer arşivinden).....	98
Şekil 4.11 Antep kenti savaş sonrası genel görünüm (Nezih Başgelen arşivinden).	99
Şekil 5.1 Ankete katılan kişilerin cinsiyetlerini gösteren grafik.	107
Şekil 5.2 Ankete katılan kişilerin doğum yerlerini gösteren grafik.	108
Şekil 5.3 Ankete katılan kişilerin eğitim durumlarını gösteren grafik.	109
Şekil 5.4 Konutta yaşayan kişi sayısını gösteren grafik.	110
Şekil 5.5 “Konutunuzu büyüklük açısından nasıl buluyorsunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	110
Şekil 5.6 “Konutunuzdaki bütün odaları kullanıyor musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	111
Şekil 5.7 “Konutunuzun kent merkezinde olmasından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	112
Şekil 5.8 “Komşuluk ilişkileri bakımından mahallenizden memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	112
Şekil 5.9 “Konutunuzu rahat ve konforlu buluyor musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	113
Şekil 5.10 “Mutfağınızın konut içindeki yerinden memnun musunuz? Sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	114
Şekil 5.11 “Konutunuzdan kış aylarında ısınma açısından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	114
Şekil 5.12 “Konutunuzdan yaz aylarında serinlik açısından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	115
Şekil 5.13 “Yaz aylarında vaktinizi çoğunlukla konutunuzun hangi mekânında geçiriyorsunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	116
Şekil 5.14 “Görsel mahremiyet açısından konutunuzdan memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	117
Şekil 5.15 “Konutunuzun günümüz koşullarına uyarlanmasını ister miydiniz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	117
Şekil 5.16 “Konutunuzun günümüz koşullarına uyarlanmasından sonra burada yaşamak ister miydiniz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.....	118
Şekil 5.17 “Nasıl bir evde yaşamak isterdiniz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.	119

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.1 1869 yılı Halep Vilayeti Salnamesi'ne göre Antep'te yer alan mahalle adları (Ünal,1998).	16
Çizelge 3.2 Yaşama birimlerinin bir araya geliş düzenlerinin eyvan kullanımına bağlı olarak sınıflandırılması.	31
Çizelge 3.3 09 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	42
Çizelge 3.4 09 Tescil numaralı evin fotoğrafları.	43
Çizelge 3.5 09 Tescil numaralı evin rölöveleri.	44
Çizelge 3.6 09 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	45
Çizelge 3.7 15 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	46
Çizelge 3.8 15 Tescil numaralı evin rölöveleri.	47
Çizelge 3.9 15 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	48
Çizelge 3.10 41 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	49
Çizelge 3.11 41 Tescil numaralı evin fotoğrafları.	50
Çizelge 3.12 41 Tescil numaralı evin rölöveleri.	51
Çizelge 3.13 41 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	52
Çizelge 3.14 73 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	53
Çizelge 3.15 73 Tescil numaralı evin rölöveleri.	54
Çizelge 3.16 73 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	55
Çizelge 3.17 79 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	56
Çizelge 3.18 79 Tescil numaralı evin fotoğrafları.	57
Çizelge 3.19 79 Tescil numaralı evin rölöveleri.	58
Çizelge 3.20 79 Tescil numaralı evin cephe rölöveleri.	59
Çizelge 3.21 79 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	60
Çizelge 3.22 201 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	61
Çizelge 3.23 201 Tescil numaralı evin rölöveleri.	62
Çizelge 3.24 201 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	63
Çizelge 3.25 205 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	64
Çizelge 3.26 205 Tescil numaralı evin rölöveleri.	65
Çizelge 3.27 205 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	66
Çizelge 3.28 207 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	67
Çizelge 3.29 207 Tescil numaralı evin rölöveleri.	68
Çizelge 3.30 207 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	69
Çizelge 3.31 253 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	70
Çizelge 3.32 253 Tescil numaralı evin fotoğrafları.	71
Çizelge 3.33 253 Tescil numaralı evin fotoğrafları.	72
Çizelge 3.34 253 Tescil numaralı evin rölöveleri.	73
Çizelge 3.35 253 Tescil numaralı evin rölöveleri.	74
Çizelge 3.36 253 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	75
Çizelge 3.37 254 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	76
Çizelge 3.38 254 Tescil numaralı evin fotoğrafları.	77
Çizelge 3.39 254 Tescil numaralı evin rölöveleri.	78
Çizelge 3.40 254 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.	79
Çizelge 3.41 255 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	80
Çizelge 3.42 255 Tescil numaralı evin fotoğrafları.	81
Çizelge 3.43 255 Tescil numaralı evin rölöveleri.	82
Çizelge 3.44 255 Tescil numaralı evin rölöveleri.	83
Çizelge 3.45 255 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan incelenmesi.	84
Çizelge 3.46 268 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.	85
Çizelge 3.47 268 Tescil numaralı evin rölöveleri.	86

Çizelge 3.48 268 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.....	87
---	----

ÖNSÖZ

Gaziantep kentinin geleneksel konut dokusunun ve sosyo-kültürel yapısındaki değişimin incelenmesini hedef alan bu tez çalışmasında beni yönlendiren, her türlü desteği ve yardımı sağlayan tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Şen Yüksel'e ve çalışma sonunda değerli vakitlerini ayırarak tezimi okuyan ve önerileri ile yol gösteren değerli jüri üyelerine teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Çalışma süresince Gaziantep kentine ilişkin belgeleri benimle paylaşan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne, Üçgen Mimarlık Mühendislik Danışmanlık Hizm. Ltd. Şti.'ne, Y. İnş. Müh. İbrahim Akalın'a, Mimar Seda Petek'e, Mimar Cemil Açikkol'a, fotoğraf arşivlerinden yararlanmaya olanak sağlayan Halit Ziya Biçer'e, arazi çalışmaları sırasında bana yardımcı olan İnş. Müh. Suat Kutsal'a, çalışmamın son dönemlerinde yükümü hafifleten ve tolerans gösteren işverenim Y. Mimar Serhat Bil'e, bilgisayar konusunda teknik bilgilerini ve moral desteğini esirgemeyen Erhan Kuyucu'ya, tezin tüm aşamalarında bana destek olan Mimar Özgül Yılmaz'a ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

En önemlisi, bu uzun çalışma süresince maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen babam Ökkeş Tatlıgil'e, annem Ayşe Canan Tatlıgil'e ve kardeşlerim Tuğba ve Berna'ya, özverilerini boşa çıkarmamış olmak dileğiyle teşekkür ederim.

ÖZET

Farklı etnik grupların senteziyle oluşan Gaziantep geleneksel konut dokusu yerini gün geçtikçe sayıları artan niteliksiz, kentin kültürel yapısını yansıtmayan beton bloklara bırakmaktadır. Geleneksel konutların oluşumunda önemli rol oynayan sosyo-kültürel koşulların değişmesi, söz konusu mimari mirasın korunmasını engellemektedir. Daha iyi koşullarda, günümüz yaşam biçiminin gerektirdiği ihtiyaçlara cevap verebilen konutlarda yaşama isteği geleneksel konutların terk edilmesine sebep olmaktadır.

Bu çalışmada; Gaziantep'in yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan geleneksel konut dokusu fiziksel ve sosyal özellikleri açısından incelenmektedir. Çalışma süresince gözlem, anket ve kaynak tarama yöntemiyle konuyla ilgili bilgi toplanmaya çalışılmış, çalışma alanı harita, fotoğraf ve rölöve tekniğiyle incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma içerisinde; Gaziantep kentinin fiziksel yapısı, geleneksel konutların genel plan ve form özellikleri, konutları oluşturan yapı elemanlarının fiziksel özellikleri, kentin sosyo-kültürel yapısındaki değişim yer almaktadır. İncelemeler sonunda geleneksel konutların günümüz koşullarında kullanımları, kullanıcıları tarafından dile getirilen olumlu-olumsuz yanları irdelenmektedir. Araştırmada; geleneksel konutların korunması ve yaşatılması için bu konutların sadece kültürel varlıklarımız olarak değil, birer konut stoku olarak görülmesi ve değerlendirilmesi, fiziksel ve sosyal yapının birlikte ele alınmasıyla yapılan çalışmalar doğrultusunda günümüz koşullarına adaptasyonunun sağlanması, bu konuda halkın bilinçlendirilmesi gerektiği anlatılmak istenmektedir.

Anahtar kelimeler: Gaziantep, Gaziantep evleri, geleneksel konut dokusu, sosyo-kültürel değişim.

ABSTRACT

Traditional Gaziantep housing texture that has been shaped by different ethnic groups on different times , are now leaving their places to unqualified concrete blocks which are not reflecting the original cultural concept. The alteration of the socio-cultural conditions that were taking a very important part in forming these traditional houses, are now preventing the conservation of this valuable cultural heritage. The desire of living in more qualified and contemporary houses is one of the most important reason of leaving these traditional houses to their fates.

In this work, Gaziantep traditional urban fabric is being investigated physical and social characteristics point of view, which is coming face to face to vanish nowadays. During this research, all information about the subject was tried to get by observations, interviews, public survey, literature scanning and site is examined by the help of maps, photographs and by using survey methodology. Gaziantep's physical morphology, general plans and structures of traditional houses, the physical characteristics of constructional components that compose the houses and the socio-cultural urban alteration are evaluated in this work. Negative and positive expressions of the users, the actual usage of the traditional houses for today, are also examined in this research. It is aimed to consider explain that these houses must be restored and kept alive not only for saving our cultural heritage but should be evaluated as a housing stock as well. As a conclusion, Gaziantep traditional houses must be modified and adapted according to the contemporary conditions with the implementations by treating the physical and social structures together, public must be acquainted and became conscious about these matters.

Keywords: Gaziantep, Gaziantep houses, traditional housing texture, socio-culturel alteration.

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı

Tarih boyunca farklı ihtiyaçlara yönelik farklı çözümler sunan, toplumların gelenekleri, örf ve adetleri, yaşam biçimlerine göre farklı şekillerde biçimlenen konutlar yaşanan kültürün bir ifadesidir. Geleneksel Anadolu kentlerinin genel görünümünü biçimlendiren en önemli unsur hiç şüphesiz konutlardır. Bu konutların oluşumunu sağlayan sosyo-ekonomik koşulların değişmesinden kaynaklanan kültürel kopukluk, söz konusu mimari mirasın korunmasını engellemektedir. Batılılaşma hareketlerinin tüm dünyada etkisini göstermeye başlamasıyla birlikte geleneksel konutların oluşma sürecinde etkili olan sosyal yapı değişmeye başlamış, değişen alışkanlıklar konut mimarisinde fazlasıyla hissedilmiştir. Günümüz yaşam biçimi ve aile yapısının gerektirdiği ihtiyaçları yeteri kadar karşılayamayan geleneksel konutlar zaman içerisinde, daha iyi koşullarda, daha lüks ve daha konforlu evlerde oturma isteğiyle kullanıcıları tarafından terk edilmeye başlamıştır. Bu terk edilmiş bir dönemin tarihine ışık tutan geleneksel konutların zamanla yok olmasına sebep olmaktadır.

Coğrafi konumu ve çeşitli devletlerin egemenliği altında geçirdiği dönemler sonucu, 19. yüzyıla kadar farklı etnik grupları bünyesinde barındıran Gaziantep, bu grupların oluşturduğu bir sentezle farklı bir kültür değerine sahip olmuş, bu durum kentin mimari dokusuna yansımıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında çoğu tahrip edilmiş geleneksel konutlardan günümüze kadar ulaşanları ise değişen yaşam koşulları karşısında zamana karşı direnmektedir. Bu konutların yerini gün geçtikçe sayıları artan niteliksiz, kentin kültürel yapısını yansıtmayan beton bloklar almaktadır. Farklı etnik grupların senteziyle oluşan tarihi dokunun yerini çarpık bir kentleşmeye bırakması, yüzyıllar boyunca oluşan kültürel mirasımızın yok olması demektir.

Bu tez çalışmasında amaç; bütünlüğünü ve mimari özelliklerini günümüze dek koruyabilmiş az sayıda kentlerimizden biri olan Gaziantep'in, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelen geleneksel konutlarının fiziksel ve sosyal koşullar çerçevesinde incelenmesidir. Bu bağlamda geleneksel konutlar; yapı elemanları, malzeme, mekânsal özellikler açısından ele alınacak ve kentin sosyo-kültürel değişimi incelenerek konutlara yansımaları irdelenecektir.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda, bu araştırma birçok kültürel zenginliği içinde yaşatan Gaziantep kentinin geleneksel konut dokusunun tüm yönleriyle incelenmesi, fiziksel ve sosyal özellikleri açısından ortaya konması amacıyla yapılmıştır.

1.2 Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Gaziantep'in geleneksel konut dokusunu incelemeyi hedef alan bu tez çalışmasında sonuç bölümüne ulaşıncaya kadar kentin fiziksel yapısı, konut dokusu, geleneksel konut mimarisini oluşturan yapı elemanları ve özellikleri, sosyo-kültürel yapının gelişimi genel hatlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde, çalışmanın amacı, içeriği ve yöntemi ele alındıktan sonra ikinci bölümde çalışma alanı olarak seçilen Gaziantep kentine ait fiziksel veriler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bölümde kent; iklim, bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri ve tarihi açıdan ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Gaziantep'in geleneksel sokak dokusu ve konut mimarisi ele alınmıştır. Konutlar genel plan özellikleri, cephe özellikleri, süsleme elemanları, malzeme ve yapım tekniği açısından çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümün sonucunda, ele alınan geleneksel konut dokusunun daha iyi anlaşılması ve anlatılanların bir özeti olması amacıyla saptanan bölgelerden seçilen, farklı fonksiyonlarla kullanılan on iki adet geleneksel konut örneği belli özellikleri sınıflandırılarak çizelgeler yardımıyla sunulmuştur. Bu çizelgelerin oluşturulma safhasından önce seçilen konutlar fotoğraflar ve rölöve çizimleri yardımıyla mimari bir anlatım şekline dönüştürülmüştür.

Dördüncü bölümde Gaziantep kentinin sosyo-kültürel yapısının gelişimi, bu gelişime etki eden faktörler ayrıştırılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bölüm sonucunda genel hatlarıyla ortaya konulmak istenen, sosyal yapıdaki değişim ve bu değişimin konut mimarisine olan etkileridir. Kentin sosyo-kültürel yapısındaki değişimin ele alınmasındaki hedef, fiziksel yapının ancak sosyal yapıyla birlikte ele alındığında anlamlı ve gerçekçi olacağı düşüncesidir.

Beşinci bölümde çalışma yapılan bölgelerde yaşayan kişilerle yapılan anket sonuçları yer almaktadır. Bölge insanının kişisel özelliklerini ve yaşadıkları konutlarla ilgili olumlu olumsuz düşüncelerini saptamak, geleneksel konutları kullanıcıları tarafından değerlendirmek amacı ile anket çalışmasına başvurulmuştur. Böylece konutların günümüzde tercih edilme ve tercih edilmeme nedenleri kullanıcı açısından tespit edilmeye çalışılmıştır.

Altıncı bölüm olan son bölümde ise konuyla ilgili varılan sonuçlar ve değerlendirmeler yer almaktadır.

Bu araştırma süresince kaynak tarama yöntemiyle konu hakkında bilgi toplanmaya çalışılmış,

seçilen çalışma alanı yerinde incelenerek edinilen haritalar ve çekilen fotoğraflar yardımıyla konut dokusu incelenmeye çalışılmıştır. Fotoğrafla belgelemenin yetersiz kaldığı durumlarda, çalışma, rölöve çizimleriyle pekiştirilmiştir. Ayrıca gözlem, görüşme ve anket araştırma süresince kullanılan yöntemler arasındadır.

2. GAZİANTEP KENTİ FİZİKSEL ve TARİHSEL VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

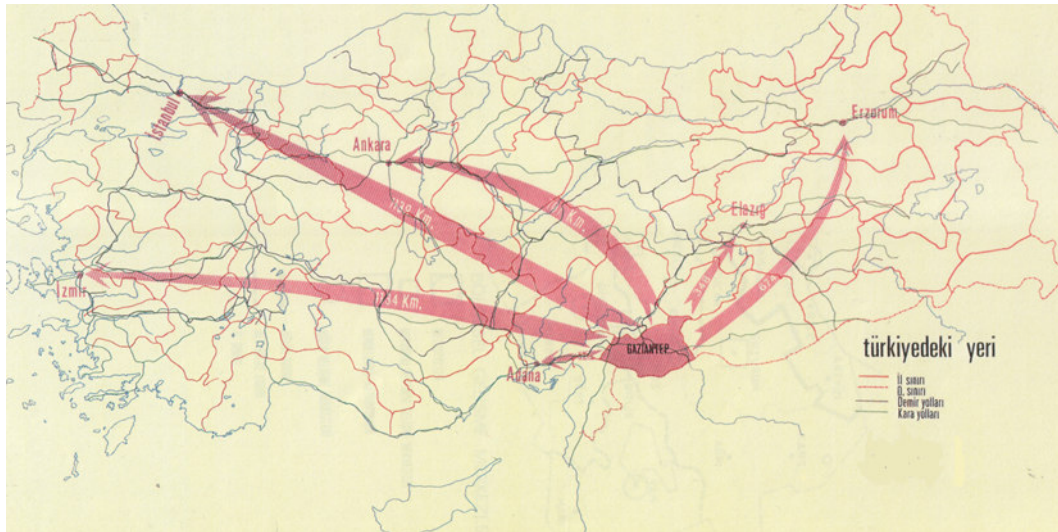
2.1 Kentin Coğrafyası

2.1.1 Gaziantep İli Genel Konumu

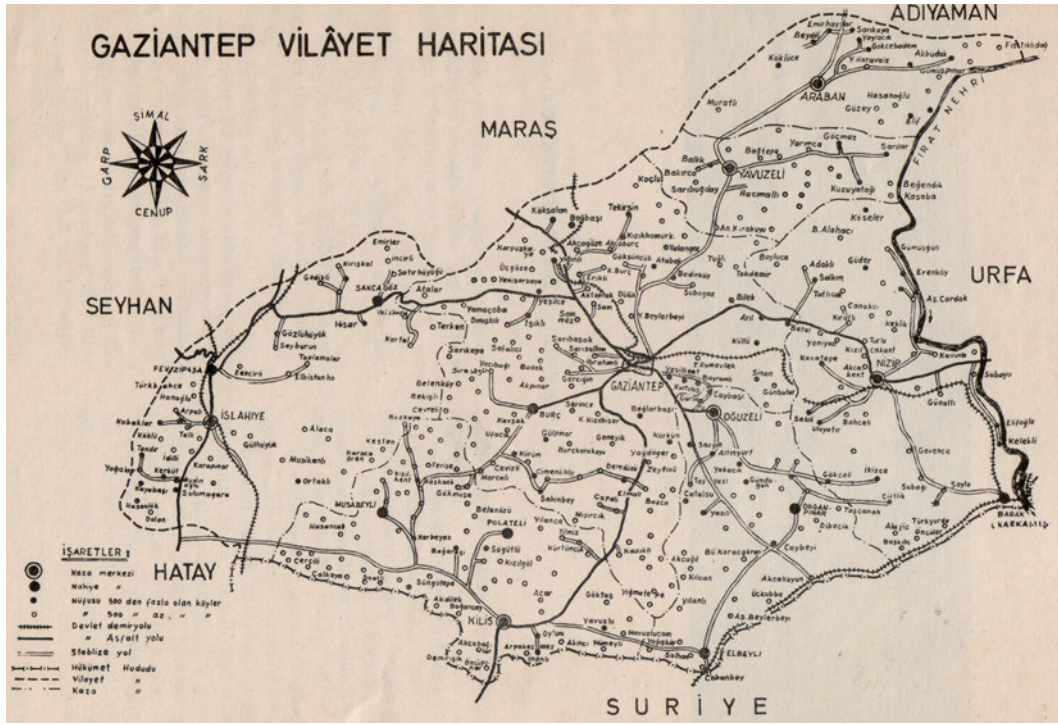
Gaziantep kenti, Akdeniz Bölgesi'nden Güney Doğu Anadolu'ya geçiş bölgesinde yer alan, yerleşmeye elverişli düzlükler kuşağında Fırat vadisine doğru açılan Gaziantep Yaylası üzerinde kurulmuştur (Şekil 2.1) .

Eski coğrafyacı ve tarihçilere göre: Güneyde Arap Yarımadası'ndan kuzeyde Toros sıradağlarına uzanan Arap çöllerinin bittiği yerde Toros sıradağlarının eteklerinde verimli topraklar yer almaktadır. Bu topraklara binlerce yıldan bu yana “Verimli Ay”, “Hilal” adı verilmiştir. Bu topraklarda Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından gelen anayollar kesişmektedir. Tarih boyunca Verimli Ay bölgesi ana ticaret yollarının kavşak noktalarında, büyük ticaret ve sanayi şehirleri doğmuştur. Verimli Ay bölgesinin bir parçası sayılan Gaziantep ili, bu bölgenin ortasında stratejik bir mevkide yer almaktadır.

Gaziantep, 37° 05' enlemi, 37° 22' boylamı üzerinde yer alır. Doğuda, Urfa ili ve Fırat nehri, batıda Adana ili ve Amanos Dağları, kuzeyde, Maraş ve Adıyaman illeri, güneyde ise, Suriye sınırı ile çevrilidir (Şekil 2.2).

Şekil 2.1 Gaziantep ilinin Türkiye'deki konumunu gösterir harita (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).

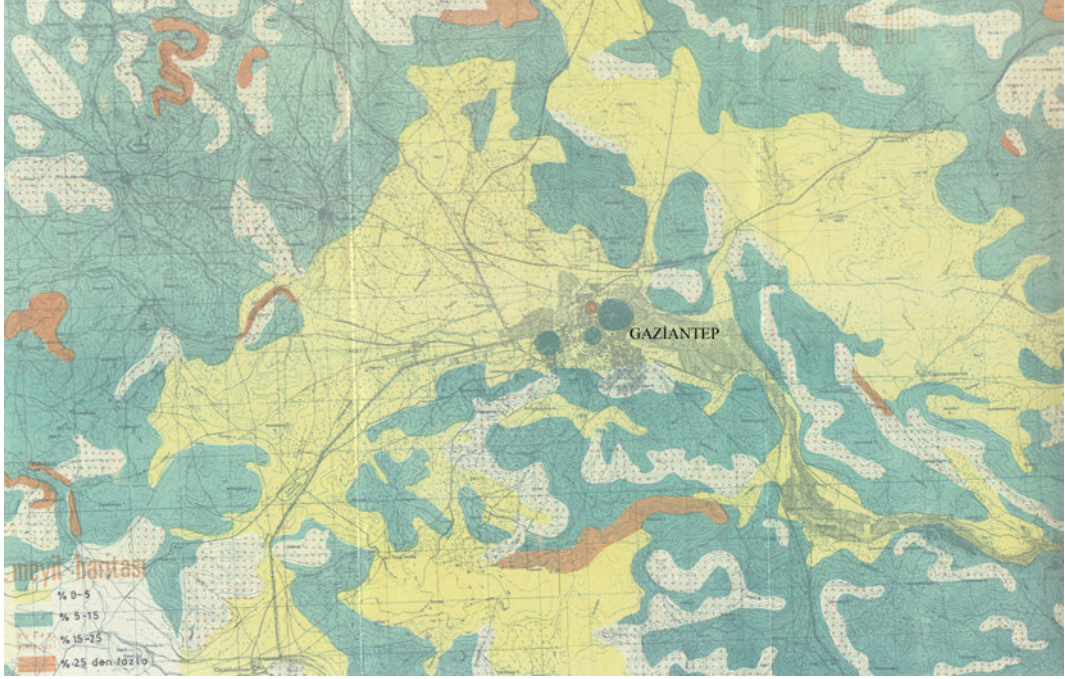
Şekil 2.2 Gaziantep vilayet haritası (Gaziantep İl Yıllığı, 1960).

2.1.2 Yeryüzü Şekilleri

Gaziantep, Alpin kuşağın Türkiye'deki güney kolu olan Toros'ların Güneydoğu Anadolu'yu çevreleyen yayı içerisindeki dağlık alandan düz Arap Platoları'na geçiş alanında kurulmuştur. Bu nedenle, arazi Amanos Dağları ile hemen yanındaki çöküntü hendeği dışında doğuya doğru alçalan tepecikler biçiminde uzanır (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).

Gaziantep-Osmaniye-Adana sınırı boyunca Amanos (Nur) Dağları bir duvar gibi güney-kuzey istikametinde uzanarak, İskenderun Körfezi ile İslahiye Ovası'nı birbirinden ayırır.

Gaziantep ilinin batı ve kuzeybatısında uzanan Sof Dağları, doğuya doğru alçalan tepecikler görünüşündedir. En yüksek tepesi Kepekçi Tepesi'dir (1469 m). Kuzeyde Sam ve Dülükbaba Tepeleri 1250 m yüksekliktedir. Bu tepeler Fırat nehrine doğru Güreniz Tepeleri adını alarak uzanırlar. Bu tepelerin güneyinde ve Gaziantep'in doğusunda Oğuzeli ve Barak Ovaları yer alır. Batıda, Ganibaba ve Sarıkaya Tepeleri (1100 m) Hatay iline doğru uzanmaktadır. Güneyde Gaziantep yaylasının güney bölümleri bulunur. Bölgede Araban, Nizip, Barak, Elbeyli, Kilis, İslahiye, Yavuzeli Ovaları geniş bir alanı kaplar. Kentin kuzeyinde, eğimleri % 15-25 arasında değişen tepeler vardır (Büyüktepe, Taşbaşitepe, Eskibeylerbeyi tepe, Karafakı sırtları, Tekketepe gibi). Batıda %5-15 arasında eğimli tepeler çoğunluktadır. % 25 eğim çok seyrek olarak görülür. Kentin üzerinde kurulduğu düzlük % 0,5 eğimlidir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 Gaziantep İli meyil haritası (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).

Kent içinde egemen yön kuzey ve güneye doğrudur. Alleben Deresi vadisinin doğu-batı yönünde uzaması bu durumu yansıtmıştır. Vadinin kuzey yamacı güneye, güney yamacı kuzeye eğimlidir. Kentin yerleştiği alandaki ufak tepeler (Türktepe, Çıksorut, Kolejtepe, Sarımsaktepe) dört yöne eğim gösterirse de, bunlar geniş bir alan kaplamazlar (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).

2.1.3 İklim

Gaziantep ilinde Akdeniz ile kara iklimleri arasında geçit teşkil eden bir iklim tipi hâkimdir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve yağışlı geçer. Kuzeyde bulunan yüksek dağlar Gaziantep iklimi üzerinde ayrı bir etki yapar. Yaz aylarında kuzey-doğudan gelen hava akımlarının güneye inmesini engellerken, kış mevsiminde kuzeyde oluşan yüksek basınç alanı kış aylarının soğuk geçmesine yol açar (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).

Kentin en sıcak ayı Ağustos, en soğuk ayı ise Ocaktır. Ağustos ayının normal sıcaklık ortalaması 26,9 C°, Ocak ayının ise 2,5 C° dır.

Gaziantep kentinde yağışlar, Akdeniz bölgesinde olduğu gibi, daha çok kış mevsiminde görülür. Yıllık yağışın % 55'inin kışa, % 25'inin ilkbahar aylarına rastladığı görülür.

Gaziantep yöresinde kışın hemen hemen kuzeydoğu (poyraz) rüzgârları hâkimdir, yağış getirir. Yaz aylarında kuzeybatı (karayel) mevsimin hâkim rüzgârıdır. Eylül ve Ekim

aylarında güneybatı (lodos) ve batı rüzgârı hâkimdir (Gaziantep İl Yıllığı, 2000).

2.1.4 Bitki Örtüsü

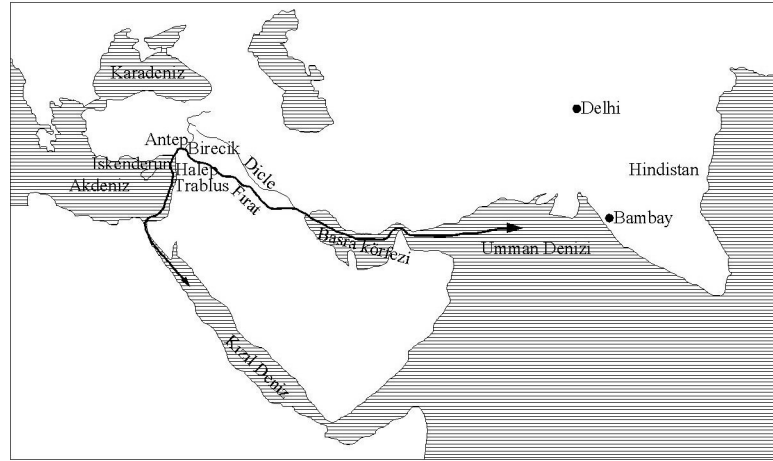
Bölge, Akdeniz ikliminden kara iklimine geçiş alanı üzerindedir. Bu nedenle, bitki örtüsü bu durumu yansıtır. Maki türleri yanında, steppe yetişen bitki türleri görülebilir. Bölgenin batı bölümünde, funda ve çayırliklar arasında yer yer ağaçlara rastlanır. Kısa ve orta boylu otlar yer yer serpilmiş topluluklar biçimindedir. Batıdan doğuya doğru gidildikçe, Akdeniz bitki türleri yerlerini step bitki türlerine bırakır. Akdeniz bitki örtüsü türünden zeytinlikler, daha çok batıda görülmektedir. Bölgeye özgü bir bitki olan fıstık ise, genellikle merkez ilçede, Nizip, Yavuzeli ve Araban'da görülür. Ayrıca Türkiye'nin geniş bağ alanları da bu bölgededir.

Güney ve güneydoğuya gidildikçe step özellikleri artar. Bodur ağaçlar ve otlar geniş yer kaplar (Gaziantep Kent Bütünü, 1972).

2.1.5 Ulaşım

Gaziantep Ortadoğu ve Uzakdoğu'yu birbirine bağlayan "İpek Yolu" üzerinde yer almasından ve ülkenin batı bölgesi ve güneydoğu bölgesini ve güneydoğudaki komşu ülkeleri birleştiren önemli yol ağlarının üzerinde olmasından dolayı ilk devirlerden beri önemini korumuştur.

Kent, Süveyş Kanalı'nın 1869 yılında tamamlanarak devreye girmesine kadar Avrupa ülkeleriyle yapılan ticarete Anadolu'yu Basra Körfezi'ne bağlayan bölgenin transit merkezi olmuştur. Antep üzerinden geçen bu ticaret hattında mal akışı; Antep'te toplanan malların Dicle ve Fırat üzerinden Basra Körfezi'ne kadar taşınması, Hindistan'dan gelen malların ise içlere kadar sokulan gemiler yoluyla gerekli yerlere ulaştırılması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Körfezi geçtikten sonra nehir gemileri ile Birecik'e taşınan mallar buradan deve kervanları ile Halep, İskenderun ve Trablus limanlarına ve diğer bölgelere gönderilmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982) (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 19. yüzyıl'da Anadolu'yu Basra Körfezine ve Kızıl Deniz'e bağlayan ticaret yolu (Ünal, 1998).

Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Avrupa'nın Güneydoğu Asya ile olan ticaretinin Mısır'a kayması Antep'ten geçen İpek Yolu'nun da önemini azaltmıştır. Fevzipaşa-Malatya Demiryolu'nun yapımı ile transit noktası olma özelliğini yitiren kent 1950'lerde demiryolunun yapılarak Anadolu-Bağdat hattına bağlanması ve 1956 yılında Bilecik Köprüsü'nün yapılmasıyla, eskiden üstlendiği aktif dağıtım merkezi olma işlevini yeniden kazanmıştır (Yetkin, 1968).

Günümüzde Gaziantep, Edirne-Kapıkule sınır kapısından başlayarak İstanbul ve Ankara üzerinden Adana'ya ulaşan E-5 karayolunun Adana'dan itibaren Gaziantep, Urfa Nusaybin, Cizre üzerinden Irak'a devam eden uzantısı olan E-24 karayolu üzerinde yer almaktadır. Hava yolu ile ulaşım ise kente yaklaşık 20 km mesafede, Oğuzeli yolu üzerinde bulunan havaalanından gerçekleştirilmektedir (Ünal, 1998).

2.2 Kentin Tarihsel Gelişimi

Gaziantep yöresinde yapılan araştırmalar bölge tarihinin alt paleolitik döneme kadar uzandığını göstermektedir.

Bölgede yer alan Sakçağözü, Zincirli, Tilmen Höyük ve Gedikli de yapılan kazılarda İlk Tunç Çağı'na ait buluntular elde edilmiştir.

Orta Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2000-1400'lerde) yörede iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Babil'e bağlı olan küçük kent devletleri bulunmaktadır. M.Ö. 1550'de Mitaniler devlet üzerinde egemen olmuştur. Mitani'lerin egemenliği, M.Ö. 1400'de Anadolu'da kurulan Hitit yönetimi ile son bulmuştur (Atacan, 1996).

M.Ö. 1800-1200'lerde Kızılırmak kavisi içinde kurulan Hitit İmparatorluğu döneminde Hititlerin, Mezopotamya ve Suriye'de hâkimiyet kurabilmeleri için Antep ve Halep bölgesine ihtiyaç duydukları, bölgedeki Hitit eserlerinden anlaşılmaktadır (Kınal, 1987).

M.Ö. 1400-1200 Son Tunç çağında Gaziantep Hitit Devleti'nin bir kenti olmuştur. Bu dönemde Gaziantep merkez durumunda olup Dülük, Karkamış, Zincirli, Cebahöyük bölgedeki diğer önemli şehirlerdir (Atacan,1996). Bölgede Geç Hitit Şehir Devletleri dönemine ait en önemli bulgu Yesemek Heykel Atölyesi'dir.

Anadolu'da Frigya Devleti'nin kurulmasıyla Hitit Krallığı sarsılmış ve bu tarihte Gaziantep bağımsız Hitit Kent Devleti durumuna gelmiştir. Daha sonra Mezopotamya'da kurulan Asur Devleti, Gaziantep yöresine saldırmış ve M.Ö. 850'lerde yöreye egemen olmuştur. Gaziantep M.Ö. 612 yılına kadar Asur egemenliğinde kalmıştır (Atacan,1996).

M.Ö. 600'de Ön Asya'da yaşayan çeşitli toplulukların, tarihte ilk kez bir yetki altına girdikleri görülmektedir. Persler, Ön Asya topluluklarının çoğunu tek hükümdarın yetkisi altında birleştirmeyi başarmışlardır. M.Ö. 539'da Antep yöresi de Pers egemenliği altına girmiştir. M.Ö. I.yüzyılda ise Kommagene krallığı etkisi altına giren bölgede daha sonra Romalılar kesin egemenlik kurmuşlardır (Yurt Ansiklopedisi, 1982).

M.Ö. 333'te yapılan İssos Muharebesi'nde Büyük İskender, Persleri yenerek bölgeyi ele geçirmiştir. İskender'in ölümünden sonra Antep Selökidlerin kesin denetimi altına girmiştir. Bu durum Kommagene Krallığı'nın ortaya çıkmasına kadar sürmüştür. Krallık M.S. 72'de Roma'nın Suriye Eyaleti'ne bağlanıncaya kadar da bir kısım bu krallığın egemenliği altında kalmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982).

I. yüzyıl sonlarında yöreyi kesin olarak egemenlikleri altına alan Romalılar yerli halkın gelenek ve göreneklerine, dil ve dinlerine, günlük yaşantılarına karışmadıkları için kısa sürede siyasi üstünlük kurmuşlardır. Bu fikir özgürlüğünden dolayı eski Yunan ve Roma dinleri, Yahudiler ve ilk Hıristiyanlar Gaziantep yöresinde geniş faaliyet göstermişlerdir. Roma egemenliğinin sağladığı güvenlik ortamında Dolike (Dülük), Kiliza (Kilis), Karus, Belkıs (Zeugma) gibi kentler hızla gelişmiştir (Şekil 2.5, Şekil 2.6, Şekil 2.7).

Şekil 2.5 Zeugma'nın Roma İmparatorluğundaki konumunu gösteren antik harita.

Şekil 2.6 Roma İmparatorluğu dönemi ve Zeugma'nın imparatorluk içindeki konumunu gösteren harita.

Şekil 2.7 Roma İmparatorluğu dönemini gösteren Anadolu (Küçük Asya) haritası.

Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasından sonra, Antep yöresi Doğu Roma sınırları içinde kalmıştır. Bizans Dönemi'nde Antep yöresinde farklı dinsel inanç gruplarına, mezheplere bağlı yöneticiler zaman zaman bölgede egemen olmuşlar ve kendi mezheplerini kabul ettirmek için baskı uygulamışlardır.

7. yüzyıldan 9. yüzyıla kadar bölge yoğun Arap akınlarına ve Bizans-Arap çatışmalarına sahne olmuştur. 11. yüzyıldan itibaren Türk boyları bölgeye yerleşmeye başlamışlar ve bu süre içinde bölge, Emevi, Abbasi ve Türk Müslüman devletleri arasında cereyan eden mücadelelere sahne olmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982).

Hz. Ömer zamanında (M.S. 634) İslam orduları Gaziantep ve Hatay yöresine hâkim olmuşlardır. Böylece Türk-İslam devri başlamıştır. 782 yılına kadar Bizans-İslam kuvvetleri arasında el değiştiren Antep kalesi, Harun Reşit döneminde kesin olarak İslam topluluklarına katılmıştır.

1071 yılında Malazgirit Zaferi'nden sonra Anadolu'ya egemen olmaya başlayan Türkler Anadolu'da etkinliklerini arttırmışlardır. Süleyman Şah'ın 1084'te Hıristiyan dünyasının önemli merkezlerinden Antakya'yı alması ile yöre tümüyle Selçuklulara geçmiştir.

Beylikler Dönemi'ne geçişte Mısır Memlükleri egemenliği altında bulunan Antep iç işlerinde bağımsızlığını korumuştur. Bu dönemde Antep önemli bir bilim ve sanat merkezi olmuş ve "Küçük Buhara" adıyla anılmıştır.

Gaziantep 1270 yılında Moğolların istilasına uğrayarak harap olmuştur. Mısır hükümdarı Baybars bölgeyi 1273 tarihinde tekrar kurtarmıştır. Bundan sonra şehir bir süre Dulkadirli Beyleri'nin kendi aralarındaki mücadelelere sahne olmuştur. 1471'de kadar doğrudan doğruya Dulkadiroğlu Beyliği'ne ait olmuştur.

1515'te Memlük hâkimiyetine giren Gaziantep 1571 tarihinde Memlük Devleti'nin ortadan kaldırılmasının ardından tüm topraklarının Osmanlı yönetimine katılması ile Osmanlı yönetimi altına girmiştir.

Kent, 1918'de Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiyi kabul etmesi üzerine imzaladığı Mondros Mütarekesi sonucunda 1919'da önce İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Geçici zannedilen bu işgalin devamlılığa dönüştüğü, işgal görevinin Fransızlara devredilmesiyle anlaşılmıştır. 1 Nisan 1920'de şehrin savunması ve düşmandan kurtulması için mücadeleye başlanmış, kent 25 Aralık 1921'e işgalden kurtulmuştur. Ankara Antlaşması'yla bu başarı tescil edilmiştir. 6 Şubat 1921'de T.B.M.M. tarafından kente "Gazi"lik unvanı verilmiş, kent 1924'te il merkezi olmuştur.

3. BÖLGENİN MİMARİ BİÇİMLENİŞİ

Gaziantep kentinin geleneksel mimarisini biçimlendiren etmenlerin başında yerleşim alanının topoğrafik yapısı, iklim ve yaşama biçimi gelmektedir. Sıcaklık, yağış rejimi, rüzgâr gibi iklim koşulları yanında bölge halkının gelenek ve görenekleri, yaşam biçimi bölgenin mimari biçimlenişinde rol oynayan belirleyici özelliklerdir.

Antep kentinin % 5 eğimli bir düzlük üzerinde kurulmuş olmasından dolayı sit alanı yer yer görülen alçak tepeler dışında genelde düz bir arazi üzerinde bulunmaktadır. Alleben Deresi Vadisi'nin doğu-batı yönünde uzanmasından dolayı konut alanları bu aks doğrultusunda Alleben Deresi'nin güneyinden başlayıp güneydoğu ve doğu yönlerine doğru gelişmiştir (Bkz. Gaziantep kentinde yer alan mahalleleri ve çalışma alanını gösteren kroki Ek 2).

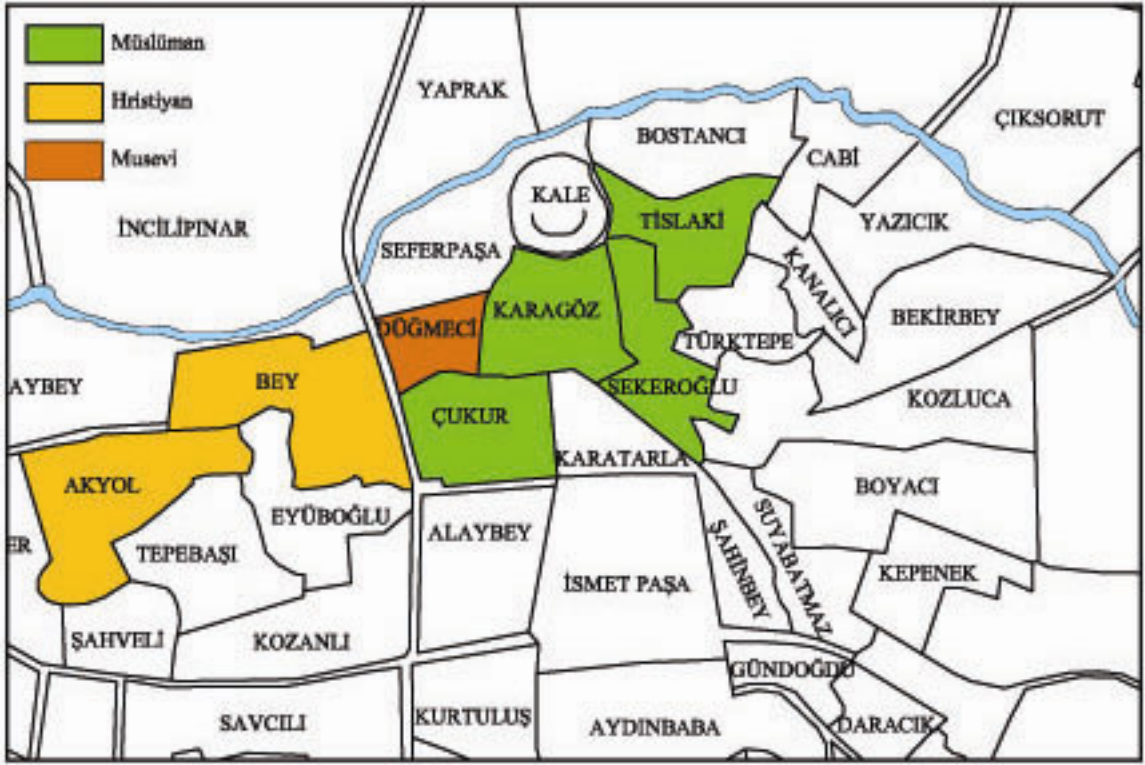
3.1 Mahalleler ve Sokaklar

Mahalleler bir kentin mimari biçimlenişinde önemli rol oynayan, yerleşmelerin sosyal, idari ve fiziksel özelliklerini bünyesinde barındıran en küçük birimlerdir. Sokaklar; yapılar ve yerleşimler arasında ilişki kuran, mahalleleri birbirine bağlayan, fiziksel dokunun ana hatlarını belirleyen kent mekânlarıdır. Dolayısıyla mahalle ve sokak dokusunun incelenmesi Antep kentinin mimari biçimlenişinin ortaya konması açısından önemli veriler sağlayacaktır.

Yapılan araştırmalara göre Gaziantep kentinde mahalleler daha çok dini gruplara göre ayrılmıştır. Antep kentinde dini yapıların konumlarından ve bazı yapılarda yer alan kitabelerden anlaşıldığı üzere farklı dinlere ait gruplar kendi mahallelerini oluşturarak bir arada yaşamışlardır. Belirlenen bu ayrıma göre Müslümanlar çoğunlukla Karagöz, Çukur, Tıslaki, Şekeroğlu mahallelerinde, Ermeniler Mahalle-i Ermeniyan (bugünkü İnönü Caddesi'nin kuzeyinde yer alan bölge), Akyol ve Bey mahallelerinde, Museviler ise Düğmeci mahallesi ve çevresinde konumlanmışlardır (Şekil 3.1).

Osmanlı Dönemi'ne kadar birçok savaş ve saldırılara maruz kalan Antep kentinde güvenliğin sağlanması için mahalleler kapılar ile birbirinden ayrılmıştır. Kentte yaşanan karışıklıklar sırasında bu kapılar kapatılarak, güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır. Mahalleler arasında yer alan bu kapılar günümüze ulaşmamıştır.

Dini yapılar mahallelerin fiziki yapılanmalarında büyük rol oynamıştır. Şehrin ilk oluşumundan bu yana mahalleye veya sokağa öncelikle dini bir yapı inşa edilmiş, yerleşim bu dini yapıların etrafında gelişmiştir. Çünkü dini yapılar ibadet mekânı olma özelliği yanında Osmanlı döneminde idari merkez olma özelliğine de sahiptir (Şekil 3.2).

Şekil 3.1 Farklı dinlere ait grupların yaşadığı mahalleler.

Şekil 3.2 Dini yapı etrafında oluşan konut alanları (Nezih Başgelen Arşivi).

Antep kentinde 14. yüzyılda da varlığı saptanan ilk mahalleler Kocaoğlan, Suyabatmaz, Boyacı, Yaprak, Düğmeci, Eyüpoğlu, Karagöz mahalleleridir.

Hicri 943 tarihli Liva Defteri'ne göre 16. yy. da Antep kentinde 33 mahalle yer almaktadır. İbn Sikkak, İbn Eyyup, Ali Naccar, Şhreküstü, Tarla, İbn Şeker, Kadı, Çukur, Kozluca mahalleleri hane sayılarına bakıldığında en çok nüfus barındıran mahallelerdir.

Antep Liva Defteri'ne göre 1536, 1543 ve 1574 tarihlerinde kentte yer alan mahalleler ve hane sayılarının mahallelere göre dağılımı incelendiğinde hane sayıları oranlı bir biçimde artmıştır. Fakat Ali Neccar, Akyol, Ibn-ı Eyyub, Eyyub, Ibn-ı Ammi, Sikkak isimli mahallelerdeki artış çok daha fazla olmuştur.

1869 yılı Halep Vilayeti Salnamesi'ne göre Antep'te 78 mahalle, 1905 yılı Halep Vilayeti Salnamesi'ne göre 74 mahalle bulunmaktadır (Çizelge 3.1).

Kentin kuruluş dönemlerinde bir askeri bölge olması nedeniyle, olası bir saldırı halinde kaleye sığınabilmek için yerleşimler öncelikle kale ve ona ulaşan ana aks üzerinde oluşmaya başlamıştır.

18. yüzyıla kadar Türkmen oymaklarının göçleri aralıklarla devam etmiştir. Türkmen oymakları mevcut mahallelere yerleşmek yerine kendi mahallelerini oluşturmak istemişler ve bu yerleşim sırasında da diğer mahallelerden mümkün olduğunca uzak konumlanmaya çalışmışlardır. Zaman içerisinde artan nüfusu barındırmak için kurulan yeni mahalleler ise mahalleler arasındaki boşluklara kurulmuştur. Dolayısıyla 20. yüzyıl başlarına kadar kentin sınırları çok fazla değişmemiştir. Bu durum 1950'lere kadar devam etmiştir. 1950'lerden sonra göç almaya başlayan kent yeni nüfusu barındırabilmek için büyük bir hızla yapılaşmaya başlamış ve yeni oluşan mahalleler eski dokuyu saracak şekilde yayılmaya başlamıştır (Şekil3.3).

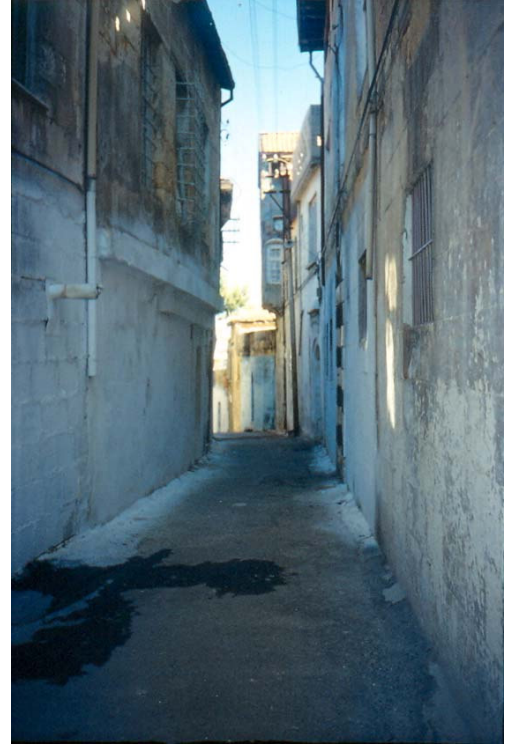

Şekil 3.3 Mahalleler arasında yer alan boş alanlar (Nezih Başgelen Arşivi).

Çizelge 3.1 1869 yılı Halep Vilayeti Salnamesi'ne göre Antep'te yer alan mahalle adları (Ünal,1998).

1. Akyol	27. Hızır	53. Kurb-u Kayacık
2. Araphanesi	28. İbn-i Eyüp	54. Kurb-u Kozanlı
3. Bayrak Bölüğü	29. İbn-i Kör	55. Kurb-u Molla Ahmet
4. Bey	30. İbn-i Şükrü	56. Kurb-u Tarlay-ı Cedit
5. Bostancı	31. İlhan	57. Kurb-u İbni Şükür
6. Boyacı	32. İmam Bölüğü	58. Kurb-u Zincirli
7. Cabi	33. Kabasakal	59. Mağarabaşı
8. Çakmak Bölüğü	34. Kabo Sokağı	60. Musluzade
9. Çavuş Delbe	35. Kanalcı	61. Nerkiz Hanesi
10. Cevizlice	36. Kara Çalı Bölüğü	62. Pecavde
11. Çukur	37. Karabaş	63. Sefer Paşa
12. Daracık Sokak	38. Karasakal	64. Sembyan
13. Düğmeci Bölüğü	39. Kastel	65. Senki Hoşkadem
14. Ehlicefa	40. Kayseriye	66. Senki Nakkaş
15. Emin Dede	41. Kazaz Pavki	67. Senki Tavid
16. Emrekli	42. Kepkep	68. Suyabatmaz
17. Fare Bölüğü	43. Kocaoğlan	69. Şerefyan
18. Gercikli	44. Kozanlı	70. Şeyh Süleyman
19. Gülşenhanesi	45. Kurb-u Ali Naccar	71. Şihcan
20. Gürtembyan	46. Kurb-u Bey	72. Tarlay-ı Atik
21. Hacı Baki	47. Kurb-u Bostancı	73. Tarlay-ı Cedit
22. Hacı Halil	48. Kurb-u Şerefyan	74. Tisan
23. Hacı Vahap	49. Kürküyan	75. Tıslaki
24. Hamamcı Hanesi	50. Kılıçoğlu	76. Tövbe
25. Hayık Baba	51. Kızılca Mescid	77. Yahni
26. Hayık Müslüman	52. Kurb-u Cevizlice	78. Yalnız Hane

Antep kentinde eski doku incelendiğinde, Anadolu'da benzer iklim ve sosyal yapıya sahip diğer bölgelerde olduğu gibi organik sokak dokusu görülmektedir. Sokaklar tamamen sağır avlu duvarlarıyla çevrili, dar, ince ve kıvrımlı bir yapıdadır (Şekil 3.4, Şekil 3.5).

Şekil 3.4 Bey Mahallesi, Eski Sinema Sokak ve Şekeroğlu Mahallesi, Şekeroğlu Sokak

Şekil 3.5 Bey Mahallesi, Tepe Sokak ve Kavacık Ara Sokak

Genelde havanın sıcak ve güneşli olması dolayısıyla sokaklar dar tutularak, günün her saatinde sokağın iki yanında yer alan yapıların ve avlu duvarlarının sokağa gölge vermesi sağlanmıştır. Yer yer yapıların yol üzerinden devam etmeleri ile ortaya çıkan ve bölgede “kabaltı” olarak adlandırılan geçitler ise hem gölge, hem de rüzgar koridoru yaratarak sıcak yaz günlerinde sokak üzerinde serin mekanlar oluşturmaktadır (Şekil 3.6). Belirli bir mimari karaktere sahip bu sokaklar, gerek ev-sokak ilişkisi, gerek sokak boyunca devam eden daralma ve genişlemelerle, gerekse birbiriyle kesiştiği noktalarda oluşturduğu değişik perspektiflerle kendisine özgü bir kent dokusu oluşturmaktadır. Eski çağların taşıt araçları için yeterli genişlikte olan bu sokaklar, birbirine yakın genişlikte devam etmektedir. Sokakların bu şekilde biçimlenmesinde iklim ve topoğrafik koşulların yanında sosyal olgularında etkisi büyüktür. Bu şekilde biçimlenen sokaklar aile hayatının mahremiyetini korumaktadır.

Eski dokuda görülen kıvrımlı dar sokaklar yanında kentte geniş ve düzenli yollar, ızgara biçimli yollar da görülmektedir.

Ticaret dokusunun hâkim olduğu Gümrük Caddesi, Uzun Çarşı Caddesi, Hamdi Kutlar Caddesi ve 1936–45 yılları arasında genişletilen Suburcu, Karagöz, Gaziler Caddesi, İsmet Paşa ve Atatürk Bulvarı geniş ve düzenli yolları oluşturmaktadır (Şekil 3.7).

Şekil 3.6 Sokağa gölge sağlayan, “kabaltı olarak anılan geçit örneği.

Şekil 3.7 Suburcu Caddesi'nin 1930, 1960 ve 2004 yıllarına ait görüntüleri.

3.2 Konut Alanları

Kalesi bulunan diğer kentlerde olduğu gibi bir sınır kenti olan Antep kentinde de ilk

yerleşimler öncelikle kale içinde olmuştur. Zamanla kale dışına çıkan yerleşimler herhangi bir saldırı anında kaleye sığınarak korunma düşüncesiyle belli bir süre daha kale etrafında konumlanmıştır. Konut alanları ancak Osmanlı döneminden sonra güvenliğin sağlanmasıyla birlikte etrafa yayılmaya başlamıştır. Dini bir yapı etrafında organik olarak gelişen bu yerleşimler sosyal nedenlerden dolayı birbirlerinden uzak konumlanmış, mahalleler arasında boş alanlar oluşmuştur. Daha sonra kurulan mahallerin bu boş alanlar üzerinde kurulmasından dolayı Cumhuriyet dönemine kadar konut alanlarının sınırları fazla değişmemiştir. Gaziantep kentinde tescil edilmiş yapılar incelendiğinde en fazla geleneksel konuta sahip mahallelerin Şekeroğlu, Kozluca, Bey ve Karagöz mahalleleri olduğu tesbit edilmiştir. 1950'ye kadar, nüfusun hızla artmaya başlamasıyla, kent özellikle güneydeki yamaçlara ve bir bölümü ile Karşıyaka'ya yayılmıştır. Özellikle 1956 yılında Fırat üzerindeki Birecik köprüsünün açılmasıyla, kentin çevre illerle ve doğu bölgeleriyle olan bağlantıları güçlenmiş, kent bölgenin tarım ürünlerini toplama, dağıtma, pazarlama işlevlerini yerine getiren bir merkez niteliği kazanmıştır. Kentin kazandığı bu yeni nitelikler doğrultusunda, köyden ve doğudan göçler artmış, kentin özellikle güneyinde ve kuzeyinde Karşıyaka yamaçlarında, birkaç katlı, briketten, gri renkli, sağlıksız mahalleler yaygınlaşmaya başlamıştır. Zaman içerisinde yeni caddeler açılmış, eski yapıların yerini çok katlı konutlar, pasajlar, iş hanları ve oteller almıştır. Kent toprağındaki rant beklentilerinin hızla yükselmesiyle kenti çevreleyen tarım toprağı yerleşmeye açılmaya başlamıştır. Kent nüfusunun 1960'tan sonra sürekli olarak artması konut ve işyerleri için yeni alanlar açılmasını gerektirmiştir. İmar planlarının hazırlanma hızı ve gereksinimi karşılayacak düzeyde olmadığı için imar sınırı dışında kalan alanlarda, hazine arsalarında niteliksiz konut ve işyeri yapımı hızla yayılmıştır.

3.2.1 Genel Plan Özellikleri

Geleneksel Antep evleri yüksek duvarlar arkasında dış mekanlardan soyutlanmış avlular etrafında gelişmiş yapılardır. Genelde iki katlı olan evlerin zemin katta sokak ile bağlantısı avluya açılan geniş bir kapıyla gerçekleşmektedir. Üzeri çinko kaplı sağlam bir kapı olan giriş kapısı "kabaltı" yada "dehliz" adı verilen mekanlara açılarak, bu mekanlarla, avluyla sokak bağlantısı sağlanmıştır.

Evler yüksek duvarlarla çevrili avluların etrafında konumlanmıştır. Gölgeyi bir mekan olan hayata bakan yapılarda servis ve yaşam birimleri yer almaktadır. Genellikle tek katlı olan servis yapılarının üzeri teras olarak biçimlendirilmiştir. Avlu içinden merdivenle çıkılan ve bölgede genellikle "yazlık" olarak adlandırılan bu teraslar meyve, sebze gibi gıda maddelerini kurutma ve kışa hazırlama amacıyla kullanılmıştır. Avlu etrafında yer alan servis bölümünde,

mutfak (ocaklık), kiler (hazna), hela, mağara gibi birimler yer almaktadır. Mutfak (ocaklık) mekanı evin servis birimlerinin bulunduğu tek katlı yapının içinde yer alabildiği gibi bazı evlerde ana yapının içinde, zemin katta da yer alabilmektedir. Tek katlı servis yapıları ana yapıyla aynı avluyu paylaşmaktadır. Mutfaklarda ev sahibinin ekonomik düzeyine bağlı olarak değişik boyutlarda ocaklar yapılmıştır. Gelir düzeyine göre bazıları büyük, bazıları küçük boyutlandırılmıştır. Yan yana iki ayrı ocak bulunan örneklerde mevcuttur. Taştan yapılan bu ocaklar yerden yaklaşık 40-50 cm yükseklikte konumlandırılmıştır. İçine büyük kazanların oturabileceği şekilde yapılmış bu ocaklarla zemin arasında ise kullanılan eşya ve malzemelerin konulabileceği nişler yapılmıştır. Ocaklığın içindeki diğer duvarlarda ahşap gömme dolaplar ve ahşap raflar bulunmaktadır. Bazı evlerin kuyuları ocaklık içinde yer almaktadır. Ocaklığın zemini de diğer bölümlerdeki gibi taş kaplamadır. Ocaklığın avluya bakan cephesinde kapı ve pencereler yer almaktadır.

Geleneksel Gaziantep evlerinde, zengin evleri dışında hamam bulunmadığı için, yıkanma işlevi odaların eşiklik kısmında veya çoğunlukla ocaklık içinde gerçekleşmektedir. Bunun sebebi evdeki tek ocağın mutfakta olması ve ısıtılan suyun en kolay burada kullanılabilmesidir. Çok sık olmamakla birlikte, bazı zengin evlerinde, üst katlarda yemek ısıtmak, kahve pişirmek, su ısıtmak gibi amaçlarla kullanılan daha küçük çapta ikinci bir ocaklık da görülebilmektedir. Geleneksel Gaziantep Ev Örnekleri ve Analizi adlı bölümde yer alan 41 tescil numaralı ev bu konuda örnek teşkil etmektedir (Şekil 3.8). Bazı konutlarda ise zemin katta yer alan hazna kısmı ocaklık olarakta kullanılmakta ve birlikte adlandırılmaktadır. Geleneksel Gaziantep Ev Örnekleri ve Analizi adlı bölümde yer alan 201, 205, 268 tescil numaralı evler bu kullanıma örnek olarak verilebilir.

Şekil 3.8 41 Tescil numaralı evde üst katta yer alan mutfak örneği.

Servis bölümü içerisinde yer alan kiler, evin en önemli servis mekanlarından. Kışlık yiyeceklerin depolandığı bu bölüm genellikle avlu kotundan aşağıda ve ana yapının altında yer almaktadır. Bu mekanın serin olması, mümkün olduğu kadar derine inilerek sağlanmıştır. Gaziantep'in jeolojik özelliğinden dolayı bu kilerler çoğu evde mağara şeklinde evin altı oyularak yapılmıştır. Bazı evlerin kilerlerinde kışlık yiyeceklerin konduğu küpler için özel yerler yapılmıştır. Geleneksel Gaziantep Ev Örnekleri ve Analizi adlı bölümde incelenen 41 tescil numaralı evde bu tür oluşumlara rastlanmaktadır (Şekil 3.9, Şekil 3.10). Mağara olarak yapılmayan kilerler ise yine evin alt katında gömük olarak taş duvarlarla zemin katın planına uygun olarak inşa edilmiştir. Bu kilerlerin hepsinde avluya açılan küçük havalandırma delikleri ya da pencereleri bulunmaktadır. Mahzen şeklinde oluşturulan bu kilerlerin dışında, evlerde odaların içinden ulaşılan, kışlık yiyeceklerin, günlük ihtiyaca cevap veren erzakların depolandığı ve evin genç kızının çeyizinin saklandığı "hazna" adı verilen kilerler de bulunmaktadır.

Şekil 3.9 41 Tescil numaralı evin kilerinde bulunan kışlık yiyeceklerin saklandığı küpler.

Şekil 3.10 41 Tescil numaralı evin altında bulunan mağara oluşumlu kiler

Servis bölümü içerisinde yer alan tuvaletlerin, plan düzenindeki yeri için ise kesin bir ayırım yapılamamaktadır. Tuvaletler genellikle avlunun bir köşesinde ayrı bir bölüm olarak tek başlarına yer almaktadırlar. Bazı evlerde ise servis birimlerinin bulunduğu tek katlı yapı içinde görülmektedirler.

Gaziantep'te yapılış tarihi kesin olarak bilinmeyen gelişmiş bir kanalizasyon şebekesi bulunmaktadır. Bu şebeke evlerin su deliklerine bağlı olan daha küçük arıkların sularını toplayarak ana kanala götüren, o günkü imkanlara göre en pratik ve makul şekilde düzenlenmiştir.

Bölgede “hayat” olarak adlandırılan avlular sadece servis mekanlarının bir araya toplandığı bir mekan olmayıp, aynı zamanda evin hanımının günlük işlerini gördüğü, yazın günün büyük bir bölümünün burda geçtiği, özel mekanlar olmuştur. Avlu, düşey sirkülasyon elemanlarının merkezlendiği, mekanlar arasında bağlantıların sağlandığı bir birimdir. Parsel durumuna göre kare, dikdörtgen ve yamuk formlarda biçimlenmiştir. Avlu mekanında yer alan, küçük bitkilerin ve ağaçların yetiştiği toprak kısım “ekinlik” olarak adlandırılmıştır. Bu sayede sıcak bir iklime sahip olan bölgede, konutlar içinde gölge alanlar oluşturulmuş, tamamen taş duvarlarla çevrili avlu, doğa parçasıyla renklendirilmiştir (Şekil 3.11).

Şekil 3.11 Sağır duvarların arkasında, doğayla iç içe bir avlu görünümü.

Avlu döşeme kaplamaları kısmen ya da tamamen taş, taş mozaik veya döğme mozaik kaplıdır. Yapı sahibinin ekonomik durumuna bağlı olarak çeşitli renk ve motiflerle bezenen avlu zeminleri adeta bir halı görünümündedir (Şekil 3.12). Avlu döşemelerinde kullanılan beyaz taş gözenekli olup, su tutma özelliğine sahiptir. Zemin sulandığı zaman gözeneklerde ve derzlerde su birikmekte ve suyun yavaş yavaş buharlaşmasıyla birlikte serinlik etkisi oluşmaktadır. Bu taş haricinde zemini bir halı gibi işleyen genellikle ik ayrı renkte taş kullanılmaktadır. Bunlardan birisi Karataş, diğeri ise Pembe Mermerdir. Geometrik motiflerin kullanıldığı avlu işlemleri renk ve desen olarak hayranlık bırakacak nitelikte biçimlendirilmiştir.

Şekil 3.12 İki renk taş kullanılarak motiflendirilmiş bir avlu zemini.

Geleneksel Gaziantep Evleri'nde günlük yaşantının geçtiği hayat, evin en önemli bölümünü

oluşturmaktadır. Sıcak iklim özelliklerine bağlı olarak su elemanları avlunun ve evin vazgeçilmez öğeleridir. Havuz (gane), kuyu ve çeşme belli başlı su elemanlarını oluşturmaktadır. Yörede “gane” adı verilen küçük süs havuzları avlu mekanında yer alan en önemli su elemanıdır. Ev sahibinin sosyo-ekonomik durumuna göre şekil ve büyüklükleri değişiklik gösterebilir çoğu evde bulunmaktadır.

Ganeler, sadece görsel amaçla değil, yün yıkama, üzüm yıkama, kurutulacak sebze ve meyvaların yıkanması gibi günlük yaşamda kullanım amacıyla yapılmıştır. Yaz aylarında yaşanan günlük yüksek ısı derecelerinde, bu havuzların fiskiyelerinden akan suyun sesi ev halkı için aranan bir unsur olmuştur. Ortalarında birer fiskiye bulunan ganeler dikdörtgen, kare, sekizgen, elips gibi değişik formlarda biçimlenmiştir. Havuz haznesinin taşları önceden şekillendirilerek, demir veya kurşun bağlantı elemanları kullanılarak birbirlerine ve avlu zeminine bağlanmıştır. Evlerde olduğu gibi havuzlarda da taş işçiliğinin en güzel örnekleri sergilenmektedir. Günümüzde bu havuzların pek azı gerçek işleviyle kullanılmakta, çoğu boş tutulmakta veya bazıları toprak doldurularak çiçeklik olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.13).

Gaziantep’te, eski devirlerden beri şehir su şebekelerinin bulunduğu ve şehrin su ihtiyacının, çağdaş anlamda evlerin içme suyuna kavuştuğu döneme kadar kasteller ve çeşmelerle sağlandığı bilinmektedir. Bu nedenle her evde kuyu görülmemektedir. Genellikle büyük evlerde ve zengin evlerinde kuyulara rastlanmaktadır.

Kuyunun yeri evlere göre farklılık göstermektedir. Genellikle avlunun herhangi bir köşesinde veya ocaklık (mutfak) içinde yer almaktadır.

Kuyular, evlerdeki günlük su ihtiyacını karşılamanın haricinde, farklı bir işlevde doğal birer buzdolabı olarak kullanılmıştır. Yaz mevsimi süresince, sepetlere konulan yiyecekler, etler, artan yemekler, soğuk yenecek meyvalar kuyulara sarkıtılarak soğuk tutulmaları ve bozulmamaları sağlanmıştır.

Hayatta yer alan bir başka su elemanı ise çeşmelerdir. Hayatı çevreleyen duvarların herhangi biri üzerinde, yapılarının zemin kat duvarları üzerinde veya nadiren üst katlarda eyvan duvarı üzerinde yer almaktadır (Şekil 3.14). Hayat içinde yer alan çeşmeler, üstte taştan oyma su haznesi, onun altında sabun koyma yeri, su yalağı ve birde musluktan oluşan bütün olarak tasarlanmıştır. Üstte bulunan su haznesi, kuyudan çekilen su ile doldurulduktan sonra musluk yardımıyla akıtılarak kullanılmaktadır. Taş işçiliğinin en güzel örneklerine diğer yapı elemanları gibi çeşmelerde de rastlanmaktadır.

Şekil 3.13 Avluda yer alan gane örnekleri.

Geleneksel Gaziantep Evleri'nde önemli bir yere sahip, doğrudan avluya ilişkili bir diğer mekan ise eyvandır. Yörede eyvanlar “livan” olarak adlandırılmaktadır. Eyvan Geleneksel Türk Evi'ndeki sofa kullanımının iklim koşullarına göre değişerek, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki evlerde aldığı şekildedir. Geleneksel Gaziantep Evleri'nde eyvan, iki yanına aldığı odalarla birlikte planı oluşturan ana birim olmuştur. Eyvan dikdörtgen planlı, her iki yanında odalara açılan kapılar ve pencerelerin yer aldığı, arka yüzeyi ise sağır veya diğer bir odayla bağlantılı, üstü örtülü doğrudan avluya açılan bir mekandır (Şekil 3.15).

Eyvanlar genellikle avlu kotundan yüksekte konumlandırılmıştır. Avludan eyvana profilli ve işlemeli taş merdivenlerle çıkılmaktadır. Daha sonraki dönemlerde, bazı örneklerde avluya bakan yüzey ahşap doğrama ve cam ile kapatılmıştır.

Şekil 3.14 Eyvan duvarı üzerinde yer alan bir çeşme.

Şekil 3.15 Yaşama birimlerine geçişin sağlandığı, doğrudan avluya açılan eyvan örnekleri.

Geleneksel Gaziantep Evleri'nde odalar ev içinde birçok fonksiyona cevap verebilen yaşama birimleridir. Oda boyutları arasında büyük farklılıklar gözlenmemektedir. Odaların sayısı ev sahibinin sosyo-ekonomik durumuyla ilişkilidir. Sosyal yapıyla ilişkili olarak yaşama birimlerinde yeme, yatma, oturma, yıkanma eylemleri aynı mekan içinde gerçekleştirilmiştir. Bu kullanım ataerkil aile yapısından kaynaklanmaktadır. Ataerkil aile yapısında evlenen erkek

çocuk baba evinden ayrılmayarak, aynı ev içinde farklı bir oda içerisinde yaşamaktaydı. Dolayısıyla geleneksel konutlarda mekanlar olabildiğince bağımsızlaştırılmıştır. Fonksiyonlarına göre odalar arasında herhangi bir ayırım söz konusu değildir. Genellikle odalar arasında bağlantı da kurulmamıştır. Aynı oda birçok işleve cevap verebilecek şekilde kullanılmıştır. Her odada yer alan yüklükten yorgan ve döşek çıkarılıp yerlere açılarak yatak odası haline getirilmiş, döşekler toplandıktan sonra ise aynı odada günlük yaşam devam etmiştir. Misafir geldiği zaman ise odalar misafir odası olarak kullanılmıştır.

Odalar, girişte bir hazırlık mekanı olarak ana mekan kotundan yaklaşık 5-8 cm daha alçak olan “eşiklik” adı verilen bir bölüme ayrılmıştır. Eşikliğin asıl kullanım amacı, dışarıdan odaya girildiğinde ayakkabıların çıkarılarak burada bırakılmasıdır. Eşikliğin taş kaplı zemininde bir pis su gideri bulunmaktadır. Ana servis mekanlarına ulaşmanın zor olduğu soğuk kış günlerinde, basit yemek hazırlama işlemlerinin gerçekleştirildiği, el yıkama hatta yıkanma ihtiyacının karşılandığı küçük servis mekanları olarak kullanılmıştır.

Odalar dikdörtgen şeklinde genellikle dar ve uzun olarak biçimlendirilmiştir. Bu form döşemede kullanılan kavak ağacının uzunluğuna bağlı kalınmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Geleneksel Gaziantep Evleri’nde yapay kot farkları yapılarak ara kat kullanımı sağlanmıştır. Oda içinden basamaklarla hazna mekanına ulaşılmaktadır.

Odalarda ısınma, tandır ve mangallar kullanılarak sağlanmıştır. Tandır denilen ısınma sistemi, gömme bir taş ocak üzerine konulan ahşap bir kürsü ve onun üzerine örtülen geniş bir yorgandan oluşan mahalli bir sistem olup, yaygın olarak kullanılmıştır (Şekil 3.16).

Şekil 3.16 41 Tescil numaralı evde bir yaşama birimi ve tandır örneği.

Geleneksel evlerde odaların iç duvarları ahşap ile kaplanmıştır. Gömme dolapların yer aldığı bu ahşap kaplamalara “nacarlı” adı verilmektedir. Gömme dolapların yorgan, döşek konulan bölümlerine “yükçük”, fincan, bardak gibi eşyaların konulduğu raf kısmına “küpye” denilmektedir.

3.2.2 Plan Düzeni

Etrafı yüksek duvarlarla çevrili olan avlunun bir köşesinde yer alan ve genellikle iki katlı olan geleneksel Antep evinde “avlu”, mekanları toplayıcı bir görev üstlenmiştir. Bu nedenle plan düzenine bakıldığında, geleneksel Türk Evi planlarında görülen; sofanın ev düzenini oluşturan dağılım mekanı olarak görev yaptığı düzenlemeye uymadığı görülür. Antep evinde, sofanın görevini zemin katta avlunun üstlendiği bir düzenleme hakimdir. Üst katlarda ise yapı, dış merdivenler ve balkon şeklinde galeriler ile avluya bağlanmıştır. Yani evin merkezi açık avludur. Mezopotamya ev geleneğinin özelliklerini gösteren bu konut tipine daha çok Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Suriye ile Irak'ta rastlanmaktadır (Eldem, 1968).

Geleneksel Gaziantep Evleri'nde eyvan kullanımı plan düzeni açısından en önemli ayrımı oluşturmaktadır. Yaşama birimlerinin bir araya geliş düzenleri eyvan kullanımına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla geleneksel konutlar eyvanlı ve eyvansız olmak üzere iki farklı plan düzeni içerisinde ele alınmışlardır (Çizelge 3.2).

Eyvansız plan düzeninde yaşama birimleri doğrudan merdiven sahanlığına, bu sahanlığın uzaması ile ortaya çıkan açık koridorlara veya terasa açılmaktadırlar. Yaşama birimlerinin sayıları ve biraraya geliş düzenleri yatay ulaşım alanlarının formunu oluşturmaktadır.

Ana katta iki veya daha fazla yaşama biriminin, aynı kotta avlu cephesi boyunca birlikte yer aldığı düzenlemelerde, birimlere ulaşım bir dış merdiven yolu ile gerçekleşmektedir. Bu durumda merdiven bitiminde yer alan sahanlık belli bir yerde kesilebildiği gibi tüm cephe boyunca açık bir koridor şeklinde de devam ettirilmiştir.

Odalar arasında eyvanın yer aldığı eyvanlı plan düzeninde, yaşama birimlerinin sayılarına ve biraraya geliş düzenlerine bağlı olarak farklı plan oluşumları ortaya çıkmıştır. İncelenen örnekler ele alındığında iki farklı oluşum görülmektedir.

Eyvanlı plan düzenine sahip örneklerde görülen ilk oluşum, yaşama birimlerinin avlu cephesi boyunca eyvanın her iki yanında yer aldığı ve yaşama birimlerine burdan ulaşıldığı plan düzenidir.

İkinci düzenlemede, birimler eyvanın iki yanında “L” şeklinde konumlanmışlardır. Bu

düzenlemede ikiden fazla yaşama biriminin bulunması durumunda, birimlerden birine açık sahanlıktan ulaşılmaktadır.

3.2.3 Cephe Düzenlemesi ve Cepheleri Belirleyen Yapı Ögeleri

Geleneksel Gaziantep Evleri'nin dış çevreye kapalı olarak planlanmış olmalarından dolayı avlu cephesi ve sokak cephesi gerek doluluk boşluk oranları gerekse cephede kullanılan yapı elemanları açısından oldukça farklılık göstermektedir. Evlerin sokak cepheleri yüksek, az pencere, sağır bir duvar olarak görünmektedir. Bu cephede pencereler mümkün olduğunca az sayıda ve yüksek kotta kullanılmış, kafesler ve parmaklıklarla birlikte biçimlendirilmiştir. Avlu kapısı bu cephede önemle vurgulanmış, zemin katta sokakla ev arasındaki ilişkiyi kuran yapı ögesi olarak kullanılmıştır. Sokak cephesinin bu sağır yapısına karşıt olarak avlu cephesinde açıklıkların mümkün olduğu kadar çok kullanıldığı ve bezemelere yer verilen bir cephe düzenlemesi hakimdir.

Geleneksel Gaziantep Evleri cephe düzenlemesinde kapılar, pencereler, kuş pencereleri, kafesler, parmaklıklar, merdivenler, eyvanlar, çıkmalar cepheyi belirleyen yapı ögeleri olarak kullanılmıştır.

Yapıda kullanılan avlu kapıları, dış mekana açılan oda kapıları, haznaya veya çatı arasına açılan iç kapılar boyut ve malzeme açısından farklılıklar göstermektedir. Avlu kapısı zemin kat boyunca sokak cephesinde yer alan tek açıklık olmasından dolayı özenle ele alınmıştır. Bu kapılar evin büyüklüğü, ev sahibinin sosyo-ekonomik durumuna göre farklı niteliklerde biçimlendirilmiştir. Büyük evlerde kapılar daha görkemli, küçük evlerde ise daha sade bir şekilde planlanmıştır. Kapılar genellikle düz veya tam ya da basık kemerli lentolarla oluşturulmuştur. Kapılarda siyah ve beyaz taşın birlikte kullanılmasıyla dekoratif bir görüntü elde edilmiştir (Şekil 3.17). Bazı kapılarda ise sadece beyaz taş kullanılmış ve taşlar oyularak çeşitli motifler, kapının iki yanında ve kemer kilit taşında süsleme amacıyla kullanılmıştır (Şekil 3.18).

Zengin kişilere ait bazı büyük evlerde yanyana iki ayrı avlu kapısının bulunduğu örneklerde mevcuttur. Bunlardan büyük ve gösterişli olanı ev sahibi ve misafirler tarafından ana kapı olarak, diğeri ise evde bulunan hizmetçiler ve kahyalar tarafından servis kapısı olarak kullanılmıştır. Geleneksel Gaziantep Ev Örnekleri ve Analizi başlıklı bölümde ele alınan 41 tescil numaralı evde böyle bir kullanım söz konusudur (Bkz. Syf. 49).

Çizelge 3.2 Yaşama birimlerinin bir araya geliş düzenlerinin eyvan kullanımına bağlı olarak sınıflandırılması.

		EYVANSIZ	EYVANLI	
P L A N D Ü Z E N İ	1	<p>TESCİL NO:09</p>	<p>TESCİL NO:207</p>	<p>TESCİL NO:15</p>
	2	<p>Yanyana fakat farklı kotlarda yer alan yaşama birimlerine bir dış merdiven yardımı ile ulaşılmaktadır.</p>	<p>Yaşama birimine bir dış merdiven yoluyla terastan ulaşılmaktadır.</p>	<p>8</p> <p>Yaşama birimleri avlu cephesi boyunca dikdörtgen formlu eyvanın iki yanında sıralanmıştır.</p>
	3	<p>TESCİL NO:205</p>	<p>TESCİL NO:268</p>	<p>TESCİL NO:41</p>
	4	<p>Yaşama birimlerine iki yandan dış merdivenler yardımıyla ulaşılmaktadır. Sahanlık tüm cephe boyunca açık bir koridor şeklinde devam ettirilmiştir.</p>	<p>Farklı kotlarda yer alan birimlere ulaşım dış merdiven yoluyla gerçekleştirilmektedir. Merdiven bitiminde yer alan sahanlık belli bir yerde kesilmiştir.</p>	<p>9</p> <p>Birimler eyvanın iki yanında "L" şeklinde konumlanmıştır. Birimlerden birine açık sahanlıktan ulaşılmaktadır.</p>
	5	<p>TESCİL NO:253</p>	<p>TESCİL NO:254</p>	<p>TESCİL NO:73</p>
	6	<p>Yaşama birimlerine dış merdiven sahanlığına açılan bir holden ulaşılmaktadır.</p>	<p>Yaşama biriminin ana katta tek olduğu uygulamada, mekana bir dış merdiven yolu ile ulaşılmaktadır.</p>	<p>10</p> <p>Birimler eyvanın iki yanında avlu cephesi boyunca konumlanmıştır.</p>
	7	<p>TESCİL NO:255</p>		<p>TESCİL NO:201</p>
	11	<p>Farklı kotlarda yer alan yaşama birimlerine dış merdiven yoluyla ulaşılmaktadır.</p>		<p>11</p> <p>Birimler eyvanın iki yanında avlu cephesi boyunca konumlanmıştır.</p>

Avlu kapıları ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Yapımında sert ve dayanıklı ağaçlar, özellikle de ceviz ağacı kullanılmıştır. Emniyet ve olumsuz dış şartlardan korumak amacıyla kapıların dış yüzeyleri saç ve çinko levha kullanılarak kaplanmıştır. Kapıların üzerinde kullanılan çinko ve saç kaplamalar “mih” adı verilen büyükbaşlı uzun çivilerle ahşap kapı kanadına çakılmıştır. Bu çiviler yatay ve düşey karolaj oluşturacak şekilde çakıldığı gibi bazı kapılarda değişik motifler oluşturarakta çakılmıştır.

Şekil 3.17 Siyah ve beyaz taş kullanılarak oluşturulmuş, cephede önemle vurgulanmış kapı örnekleri.

Avlu kapılarının bazılarında, kapının yan tarafında sokağa bakan ve kapıya gelenleri görmek için yapılmış küçük pencereler yer almaktadır.

Geleneksel Gaziantep Evleri’nde kapı genişlikleri genellikle 1.00-1.20 m, yükseklikleri ise 2.00-2.25 m arasındadır. Bu ölçülerin dışında kalan kapı örneklerine de rastlanmaktadır. Çoğunlukla tek kanatlı olarak yapılan avlu kapılarının, çift kanatlı olanlarına da ender olarak rastlanmaktadır.

Merdiven sahanlığına veya avluya açılan oda kapılarında ahşap kanat veya ahşap üzeri metal kaplama kanat uygulamaları görülmektedir. Eyvana açılan kapılarda ise dış etkilere en az düzeyde maruz kalmalarından dolayı genellikle ahşap kanatlar kullanılmıştır. Merdiven

sahanlığına açılan kapıların metal kaplı olanları sade bırakıldığı gibi çiviler yardımıyla motifler oluşturularakta süslenmiştir.

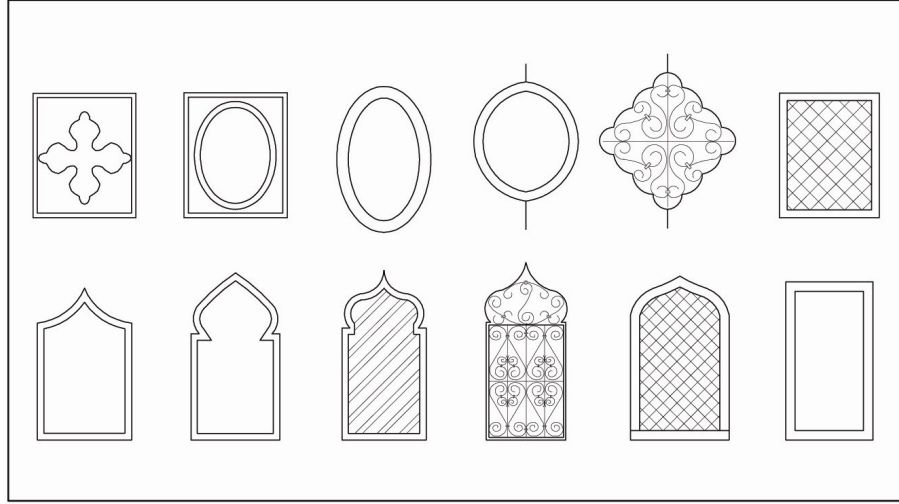
Şekil 3.18 Kilit taşında ve kapının her iki yanında süslemelerin yer aldığı,beyaz taş kullanılarak oluşturulan kapı örneği.

Gaziantep Evleri'nde cephe düzenlemesini etkileyen ve büyük önem taşıyan yapı öğelerinden bir diğeri ise pencerelerdir. Avlu cephesi pencere açısından oldukça zengin olmasına rağmen sokak cephesinde pencereler mümkün olduğunca az sayıda ve göz hizasından yüksek bir seviyede, genellikle üst katlarda kullanılmıştır. Avlu cephesinde çok sayıda ve büyük ölçekte yapılan pencerelerin amacı, buldukları oda ve mekanlara daha fazla ışık ve hava imkanı sağlamaktır. Yaz aylarında oldukça sıcak bir iklim özelliği gösteren Gaziantep'te, evlerin pencereleri açık tutularak, odalarda daha havadar, serin, yarı açık mekan etkisi yaratılmaya çalışılmıştır. Ahşap malzeme kullanılarak biçimlendirilen pencereler, düz lentolu veya basık kemerli formlarda oluşturulup, ahşap kapak, demir parmaklık ve ahşap kafeslerle birlikte kullanılmıştır. Genellikle üst ve alt parçaları bağımsız dört kanatlı olan pencereler, ahşap çiteler ile altı ila sekiz parçaya bölünmüştür. Yörede "taa" olarak anılan pencereler farklı biçim ve boyutlarda kullanılarak görsel zenginlik yaratılmıştır.

Oda pencerelerinin üzerinde daha küçük boyutlu kare, dikdörtgen, oval, kaş kemerli veya benzeri şekillerde yapılmış, hem iç mekana daha fazla ışık ve hava sağlayan, hem de kuşlara barınak görevi gören ikinci bir pencere dizisi bulunmaktadır. Bu pencereler yörede "kuş taa'sı" olarak adlandırılmaktadır. Kuş pencereleri bazen yapı sahibinin dini tercihini

simgelemekte, özellikle Ermenilerin oturduğu konutlarda haçvari formlarda görülmektedir (Şekil 3.19).

Kuş taa'sı denilen tepe pencerelerinin, bazen ahşap oyma ve işlemlerle yapılmış kafeslerle dış cephede süslandikleri görülmektedir. Bu parmaklıklar, hem süsleme, hem de istenmeyen bölümlere kuşların girmesini önlemek amacıyla yapılmıştır.

Şekil 3.19 Antep evinde kullanılan kuş penceresi örnekleri.

Avlu cephesinde önemli bir yere sahip olan merdivenler üstlenmiş oldukları üst katlara çıkma görevinin yanında, cepheye görsel açıdan da katkıda bulunmaktadır. Bölgede bulunan ve kolay işlenen, diğerlerine göre daha sert ve dayanıklı olan “keymık” taşından yontularak yapılan merdivenlerin basamak altlarında yapılan kademeli düzenlemeler ve çeşitli profiller bir yandan kullanılan kagir malzemenin ağırlığını azaltırken, diğer yandan keskin gölge ve ışık oyunlarına olanak sağlayarak kagir cepheye hareket kazandırmaktadır. Her bir basamak taştan yontulup hazırlandıktan sonra yapının hayat içindeki dış duvarları örülürken, duvar içerisine bir uçlarından yerleştirilerek ankastre olarak birbirleri üzerine bindirilmişlerdir (Şekil 3.20, Şekil 3.21).

Merdivenlerin özenle ele alınan demir parmaklıkları da avlu cephesini zenginleştiren elemanlar olarak kullanılmıştır. Bu parmaklıklar genellikle “S” formunun farklı şekillerde kullanılmasıyla oluşturulmuştur (Şekil 3.22).

Dış merdivenlerin yanında iç merdivenlerde cephe düzenlemelerinde özenle ele alınmıştır. Bu merdivenler genellikle yapının sağır cephesinde kademeli çıkmalar oluşturarak dümdüz çıkan taş duvarın ağır etkisini azaltmaktadır. Merdivenlerin dışarıya taşırılmasıyla oluşturulan bu

çıkımlar etkileyici formları sayesinde sokak cephesine zenginlik kazandırmaktadır (Şekil 3.23).

Şekil 3.20 Profilli taşlardan oluşturulan merdiven ve sahanlık.

Şekil 3.21 Profilli taşlardan oluşturulan merdiven örneği.

Eyvan kullanımını avlu cephesi üzerinde etkileyici bir rol oynamaktadır. Oluşturduğu gölgelik alanlar ve ışık oyunları ile cepheye görsel zenginlik kazandıran eyvanlar ile cephenin kapalı etkisi giderilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.22 Profilli taşlarla oluşturulan merdiven ve “S” formu korkuluklar.

Antep Evi’nde, yapının üst kotta sokak ile ilişkisini sağlayan çıkmalar, yerel adı ile “köşkler” düz ve gönyeli olmak üzere farklı biçimlerde oluşturulmuşlardır. Bu çıkmalar sokağa ayrı bir mimari özellik katmaktadır (Şekil 3.24). Parsel çizgisi düzgün olan sokaklarda yer alan evlerde düz çıkmalar görülmektedir. Düz çıkmalar, evin sokağa bakan cephesinde, zemin kat duvarlarına paralel olarak oluşturulmuştur. Gönyeli çıkmalar ise parsel çizgisi düzgün olmayan sokaklarda yer alan evlerde rastlanmaktadır. Açık yaparak dönen sokaklarda zemin kat, sokak çizgisine uydurulmuş, üst katta geometrik planlı bir mekan oluşturmak amacıyla gönyeli çıkma yapılarak bu eğrilik giderilmiştir. Parseldeki bu düzenleme, çıkmanın tipini belirlemiştir.

Şekil 3.23 Sokağa çıkma yapan merdiven örnekleri.

Şekil 3.24 Sokak cephesinde oluşturulan bir çıkma.

3.2.4 Süsleme Elemanları

Geleneksel Antep Evi'nde mümkün olduğu kadar sade düzenlenen dış cephelere hareket kazandıran en önemli öğeler taş malzemenin profillendirilmesi ile elde edilen süslemelerdir. Bitkisel motifli ve geometrik desenli taş süslemeler genellikle avlu giriş kapıları üzerinde ve yanlarında veya kilit taşı üzerinde bulunmaktadır. Bu süslemeler kuş pencerelerinde, cephe üzerinde, merdiven basamakları ile açık koridorların altlarında da kullanılmıştır.

Odalarda en çok rastlanan süsleme, odayı çevreleyen ve “nacar” adı verilen dolap ve kaplamalarda görülmektedir. Dolaplar ahşap oyma tekniği kullanılarak adeta dantel gibi işlenmiştir (Şekil 3.25).

Bazı evlerde yer alan büyük ve özel odaların tavanlarında, bitkisel motiflerin yer aldığı kalem işi süslemeler dikkati çekmektedir. Adeta halı gibi işlenen tavanlar bazı evlerde özgün durumunu ve canlılığını korurken, bazı evlerde ise niteliksiz aydınlatma elemanlarının kullanımıyla, yapılan sıva ve boyalarla nitaliğini yitirmiş, özgün durumunu koruyamamıştır (Şekil 3.26, Şekil 3.27).

Şekil 3.25 Odayı çevreleyen nacar adı verilen dolaplar.

Tavanlarda ahşap kirişlemelerin gözüktüğü durumlarda ise, kirişlerin üzeri boyanarak başlangıç ve bitimlerine kalem işi bezemeler uygulanmıştır.

Döğme demirden yapılan ve genellikle “S” motifinin çeşitli şekillerde biraraya getirilmesiyle oluşturulan merdiven korkulukları, pencere önlerinde kullanılan parmaklıklar evlerde kullanılan diğer süsleme elemanları olarak kullanılmışlardır.

3.2.5 Yapım Tekniği ve Kullanılan Yapı Malzemeleri

Geleneksel Gaziantep Evleri taş malzeme kullanılarak yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Taş yapı malzemesinin bölgede bol bulunması, işlenmeye elverişli olması, iklim koşullarına uygun olması tarihi süreç içerisinde bölgeye özgü bir taş işçiliği ve mimarisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yapıda kullanılan her taş, şekline, boyutuna ve kullanıldığı yere göre farklı isimlerle anılmaktadır. Bu taşlar, havara, keymık, minare kayası, topaktaş, beyaz mermer, kırmızı mermer ve karataştır.

Şekil 3.26 Bitkisel motiflerle süslü tavan örnekleri.

Şekil 3.27 Ahşap tavan motifi.

Havara taşı evlerin iç kısımlarında kullanılmıştır. Suya dayanımı zayıf olan bu taş su ile temas ettiğinde zamanla erimektedir. İlk başta beyaz renkli olmasına karşın zamanla sararmaktadır. Tüm yapılarda yaygın olarak kullanılmıştır.

Keymık oldukça sert bir taştır. Yapıların dış duvarları ve merdiven basamaklarında kullanılmıştır. Suya ve dış etkilere oldukça dayanıklıdır.

Minare kayası genellikle minare yapımında kullanılan bir taş olduğu için bu adla anılmıştır. Keymıktan daha sert ve dayanıklı bir taştır.

Topaktaş Maraş yolu üzerinde Topak Taş mevkiinden çıkarıldığı için bu adla anılmıştır. Mermer kadar sert ve sarımtırak bir renktedir. Kıymetli bir taş olmasından dolayı özel işlerde kullanılmıştır. Bazı evlerde ana giriş kapısında kullanılmıştır.

Beyaz mermer sert bir taş olduğu için genellikle döşemelerde kullanılmıştır. Adı beyaz olmakla birlikte rengi sarımtırak bir malzemedir.

Kırmızı mermer yapıda sınırlı bir şekilde kullanılmıştır. Avlu, eyvan ve oda döşemelerinde kullanılmıştır.

Karataş ismini renginden alan, yörede siyah mermer olarak anılan bir taştır. İşlenmesi ve kesilmesi oldukça zordur. Sert bir taş olduğundan döşeme malzemesi olarak avlularda, eyvanlarda ve odalarda oda giriş kapısının önünde bulunan ve “bartış” adı verilen bir basamak yüksekliğindeki eşik yapımında kullanılmıştır. Ayrıca cephelerde ve avlu kapılarında, zıt renklerde olmalarından dolayı keymık taşı ile birlikte kullanılarak etkileyici bir görünüm oluşturmaktadır.

Yapılarda mimar arşını ya da “zahta” denilen parmak ölçüsünün esas alındığı bir ölçü sistemi kullanılmıştır. Zahta 72 cm uzunluğunda bir birime karşılık gelmekte olup 24 parçaya bölünmüştür. Her biri 3 cm olan bu birimlere ise parmak denir. Yapılarda kullanılan taşların 27x24 cm’lik değişmez bir ölçüsü vardır. Yüzyıllardır kullanılan bu ölçüde son devirde değişiklik olmuş ve 24 cm’lik en ölçüsü 21 cm’ye düşmüştür (Güzelbey, 1960).

Yapılarda kullanılacak olan taşlar ebatlarına göre yontulduktan sonra duvarlar örülürken bağlayıcı olarak havana tozu, kireç ve su karışımıyla hazırlanan harç kullanılmıştır. İki taşın birleştiği derzde kireç, keymık tozu, kül ile kendir liflerinin karışımı dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Aynı malzemelerle hazırlanan karışım, çok dayanıklı olmasından dolayı oda zeminlerinde de kaplama olarak yer almıştır (Atacan, 1996).

Yapılarda ahşap malzeme kat döşemelerinde ve çatılarda taşıyıcı olarak kullanılmıştır. Bazı çıkmalarda ahşap karkas olarak inşa edilmişlerdir. Oda duvarlarında, pencere, kapı, kepenk ve kafeslerde de ahşap malzeme kullanılmıştır.

Metal malzeme ise merdiven korkuluklarında, pencere parmaklıklarında ve bazı çıkma taşıyıcılarında görülmektedir. Ayrıca ahşap karkas olarak inşa edilen çıkmalar ve bazı ahşap kapılar çinko levhalar ile kaplanmıştır.

3.3 Bölüm Sonucu

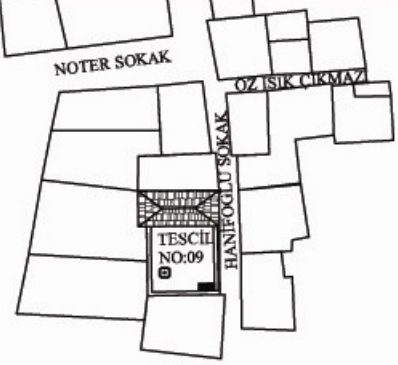

Bu bölümde, daha önceki sayfalarda ele alınan Geleneksel Gaziantep Evleri'ne ait özellikler örnekler üzerinde sadeleştirilerek çizelgeler yardımıyla analiz edilmiştir.

Çizelgeler oniki adet geleneksel konut örneği üzerinde hazırlanmıştır. Bu konutların seçimi için öncelikle geleneksel konut dokusunun en yoğun olarak görüldüğü Bey, Şekeroğlu ve Karagöz mahalleleri gezilerek Gaziantep'in geleneksel mimari özelliklerini taşıyan konutlar, edinilen kent haritası üzerine işlenmiş ve fotoğraflanmıştır. Tespit edilen konutların ev sahipleriyle görüşülmüş, rölöve için izin alınan konutlar belirlenmiştir. Belirlenen konutlar arasından çeşitlilik olması açısından farklı fonksiyonlara sahip evler çalışma konusu olarak seçilmiştir. Seçilen örnekler butik otel, müze, konut işleviyle kullanılan veya terk edilmiş, boş olarak tutulan konutlardır.

Çizelgelerde, ilk sayfada, incelenen yapıya ait vaziyet planına, iç ve dış mekan fotoğraflarına, yapı hakkındaki genel bilgilere yer verilmektedir. Bu sayede yapı hakkında ön bir bilgi verilerek, yapı konum, kullanıcı, fonksiyon, yapı sistemi, kat adedi, yapı durumu vb. genel özelliklerle ortaya konulmaktadır. Daha sonraki sayfalarda yapıya ait kat planları ve cephe çizimleri sunulmakta, yapıyı oluşturan oda pencereleri, kuş pencereleri, gane, eyvan, çıkma ve merdiven gibi mimari elemanlar fiziksel ve toplumsal açıdan incelenmektedir.

Hazırlanan çizelgeler, önceki sayfalarda incelenen Geleneksel Gaziantep Evleri hakkındaki genel özelliklerin ve bu evleri oluşturan yapı elemanlarının ayrıştırılarak ortaya konması açısından kolaylık sağlayacaktır. İncelenen evlere ait vaziyet planlarına çizelgelerde yer verilmeyle birlikte, bu evlerin yer aldığı mahaller "EKLER" kısmındaki Ek 2 Gaziantep Kentinde Yer Alan Mahalleleri ve Çalışma Alanını Gösteren Kroki'de ve evlerin kent içindeki konumları "EKLER" kısmındaki Ek 3 Gaziantep Koruma İmar Planı'nda belirtilmiştir. Takip eden sayfalarda, yukarıda bahsedilen çizelgeler yer almaktadır.

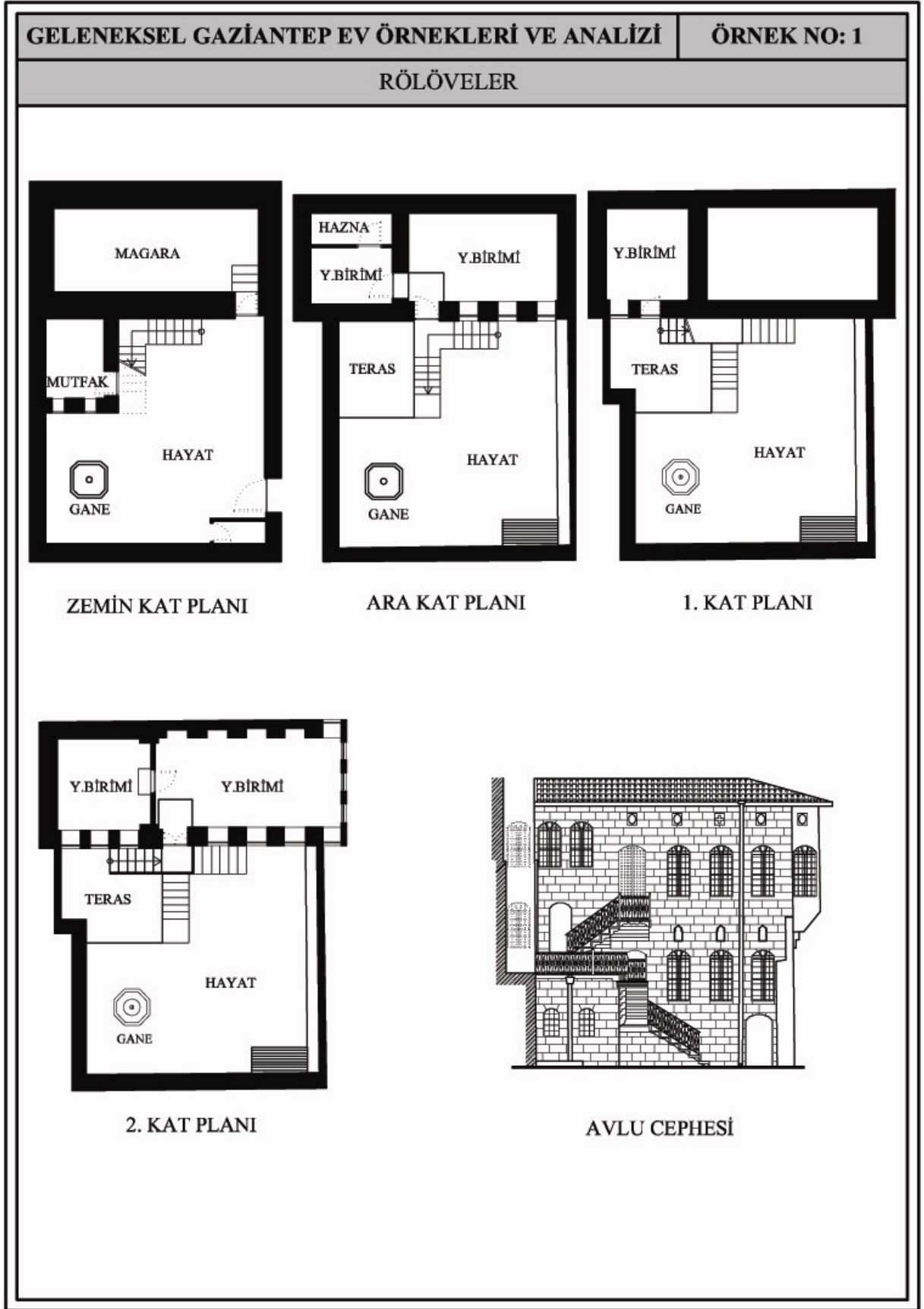
Çizelge 3.3 09 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 1								
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR								
										
<p>YAPI BİLGİLERİ</p> <p>TESCİL NO: 09</p> <p>MAHALLE: Bey Mahallesi</p> <p>MÜLK SAHİBİ: Özel</p> <p>MÜLK KULLANICISI: Özel</p> <p>KULLANIM ZAMANI: Devamlı</p> <p>ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut</p> <p>GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Konut</p> <p>YAPI SİSTEMİ: Yığma</p> <p>KAT ADEDİ: 3(Üç)</p> <p>YAPI DURUMU: Basit onarım gerektiriyor</p> <table border="1"> <tr> <td>SU TESİSATI: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>ELEK. TESİSATI: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>KANALİZASYON: Var</td> <td>Yetersiz durumda</td> </tr> <tr> <td>ISITMA: Var (soba)</td> <td>Yetersiz durumda</td> </tr> </table> <p>TELEFON: Var</p>			SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda	ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda									
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda									
KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda									
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda									

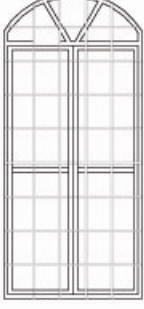

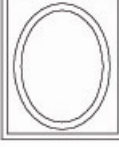

Çizelge 3.4 09 Tescil numaralı evin fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ	ÖRNEK NO: 1
FOTOĞRAFLAR	
	
	

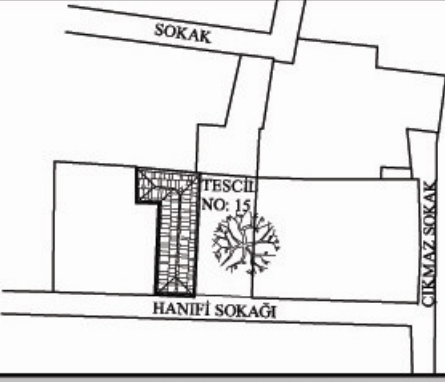

Çizelge 3.5 09 Tescil numaralı evin rölöveleri.

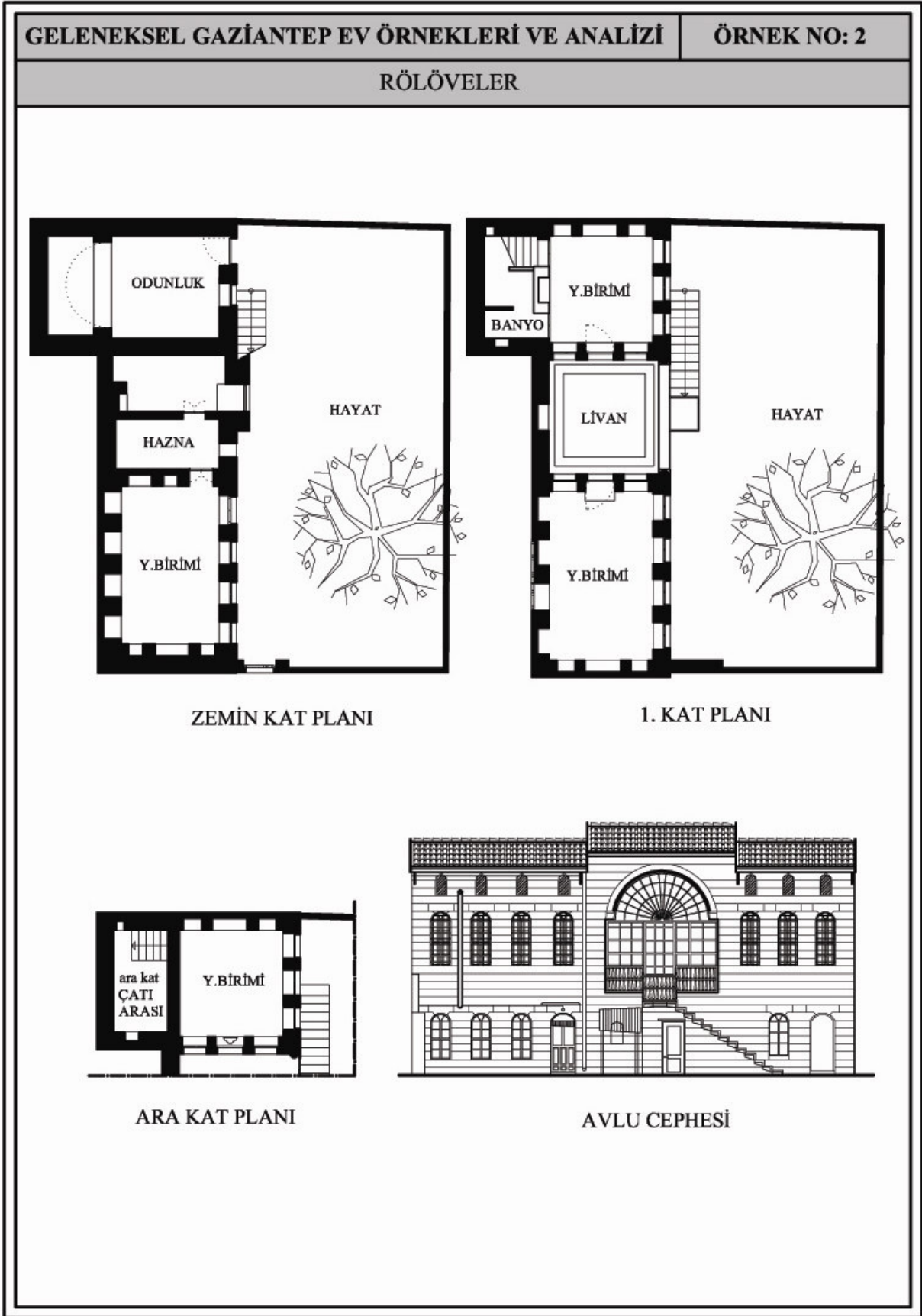
Çizelge 3.6 09 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 1
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2</p> <p>Basık kemerli demir, parmaklıklı pencereler avlu cephesini zenginleştiren, mekana bol ışık ve hava sağlayan elemanlar olarak biçimlendirilmiştir.</p>	<p>Mahremiyet dolayısıyla sokağa bakan cephede zemin katta göz hizasına pencere yerleştirilmemiştir. Avlu cephesinde ise sayıca fazla kullanılan pencerelerle dış mekanla bağlantı kurulmuştur.</p>
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Haçvari, oval ve kaş kemerli olmak üzere farklı biçimlerde kullanılmışlardır.</p>	 <p>Kuş pencereleri bazen yapı sahibinin dini tercihini de simgelemektedir. Daha önce Ermenilerin yaşadığı Bey Mahallesi'nde bulunan bu yapıda görülen haçvari kuş penceresi yapının daha önce Ermeniler tarafından kullanıldığı ihtimalini güçlendirmektedir.</p>
GANE	 <p>Taş malzemeden sekizgen formda biçimlenmiş, avluda görsel açıdan önemli bir elemandır. Yün yıkama, kurutulacak sebze ve meyvaların yıkanması gibi amaçlarla kullanılmıştır.</p>	<p>Ev sahibinin sosyo-ekonomik durumuna göre şekil ve büyüklükleri farklılık göstermektedir. Yaz aylarında havuzun fiskiyesinden akan suyun sesi ve serinliği ev halkı için vazgeçilmez bir unsur olmuştur.</p>
EYVAN	YOK	—
ÇIKMA	Sokağa paralel biçimlenen düz çıkma görülmektedir.	Zemin katta sağır olan duvarların aksine ev ile sokak arasında görsel bağlantı kurmaktadır.
MERDİVEN	Dış cephede yer alan merdivenler profilli taşlardan yapılmış ve teraslarla birbirine bağlanmıştır.	

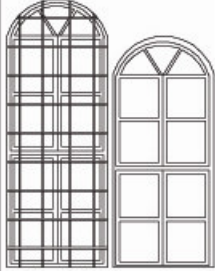

Çizelge 3.7 15 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 2
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR
		
YAPI BİLGİLERİ		
TESCİL NO: 15		
MAHALLE: Bey Mahallesi		
MÜLK SAHİBİ: Özel		
MÜLK KULLANICISI: Özel		
KULLANIM ZAMANI: Devamlı		
ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut		
GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Konut		
YAPI SİSTEMİ: Yığma		
KAT ADEDİ: 2(iki)		
YAPI DURUMU: Basit onarım gerektiriyor		
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda	
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda	
TELEFON: Var		

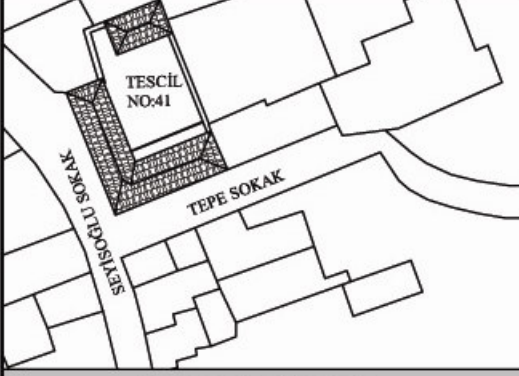

Çizelge 3.8 15 Tescil numaralı evin rölöveleri.

Çizelge 3.9 15 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 2
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2, 1/2.5</p> <p>Avlu cephesinde basık kemerli pencereler kullanılmıştır. 1. kattaki pencerelerde parmaklık kullanılmıştır.</p>	Sokağa bakan cephede hiç pencere yer almazken avlu cephesi pencere açısından oldukça zengindir. Bu sayede oluşturulan dışa kapalı cephe düzenlemesiyle mahremiyet sağlanmıştır.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Kaş kemerli kuş pencereleri oda pencerelerinin üzerinde yer almaktadır.</p>	
GANE	YOK	—
EYVAN	VAR	Sıcak yaz günlerinde oturma, yemek yeme, yatma amacıyla kullanılmıştır.
ÇIKMA	YOK	—
MERDİVEN	İç ve dış mekanda olmak üzere iki merdiven kullanılmıştır. Dış merdiven süslü, iç merdiven ise oldukça sadedir.	İç merdivenler yalnız ev halkının bildiği ara katlara ve gizli bölümlere geçişi sağlayan elemanlardır. Böylece daha mahrem mekanlar yaratılmıştır.

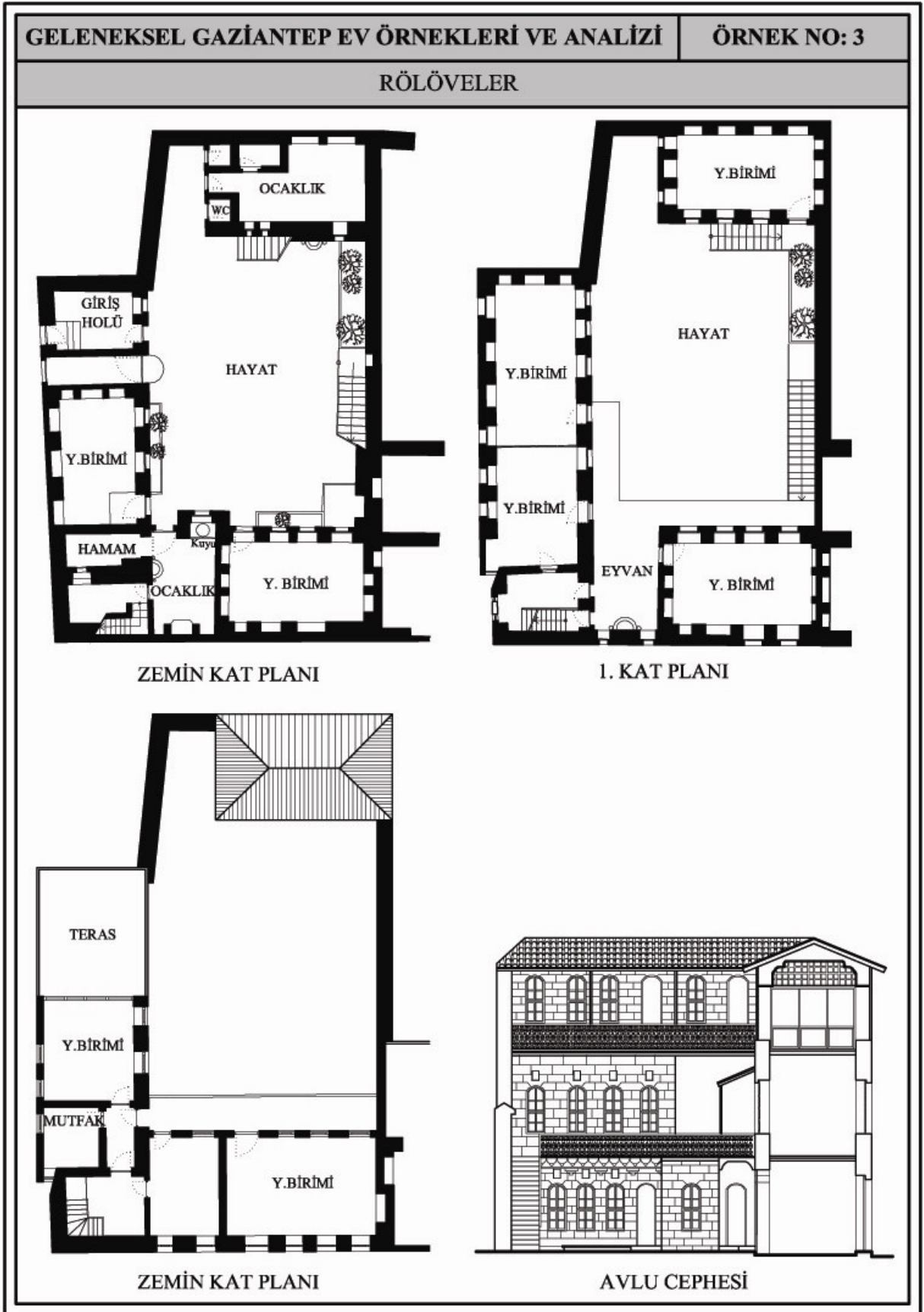
Çizelge 3.10 41 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 3
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR
		
YAPI BİLGİLERİ		
TESCİL NO: 41		
MAHALLE: Bey Mahallesi		
MÜLK SAHİBİ: Kamu		
MÜLK KULLANICISI: Kamu		
KULLANIM ZAMANI: Yarı zamanlı		
ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut		
GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Müze		
YAPI SİSTEMİ: Yığma		
KAT ADEDİ: 3(Üç)		
YAPI DURUMU: İyi durumda		
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
KANALİZASYON: Var	Yeterli durumda	
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda	
TELEFON: Var		

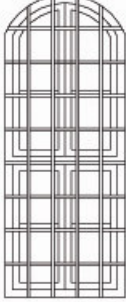

Çizelge 3.11 41 Tescil numaralı evin fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ	ÖRNEK NO: 3
FOTOĞRAFLAR	
	
	

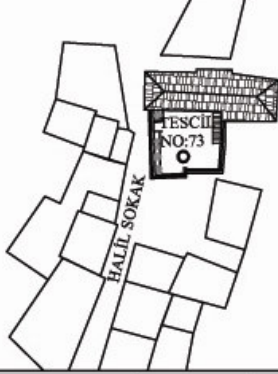

Çizelge 3.12 41 Tescil numaralı evin rölöveleri.

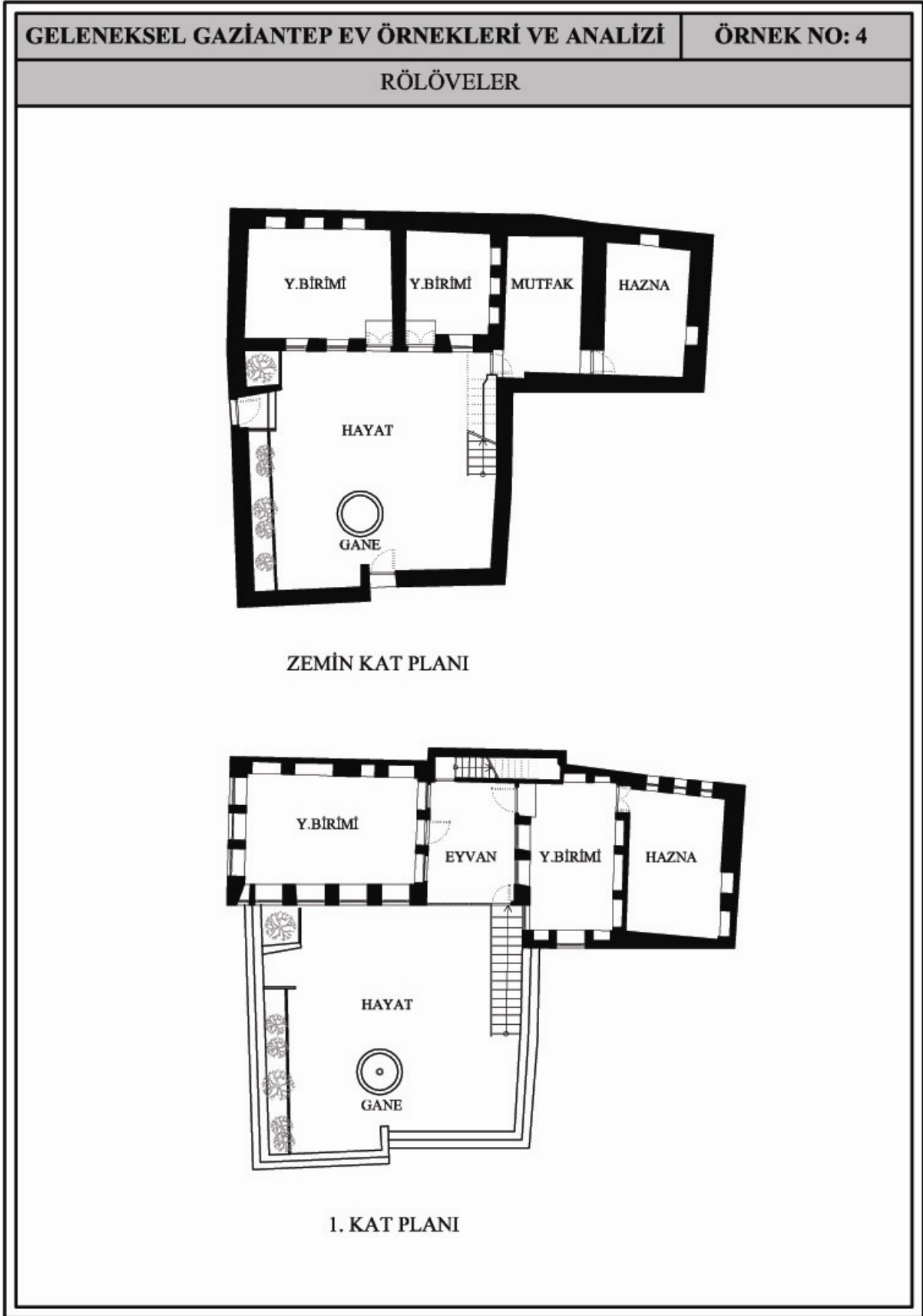
Çizelge 3.13 41 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 3
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Sarı Oran: 1/2.5</p> <p>Aynı boyut ve formda biçimlendirilen pencereler cephe elemanları olarak kullanılmıştır. Tüm pencereler parmaklıklıdır.</p>	Zemin katta sokakla giriş kapısı dışında bağlantı kurulmamış, pencereler yalnızca üst katlarda kullanılmıştır. Bu biçimlenme mahremiyetin sağlanması amacıyla oluşturulmuştur.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Dikdörtgen formlu kuşpencereleri avlu cephesi boyunca kullanılmıştır.</p>	
GANE	YOK	—
EYVAN	VAR	Yaz aylarında serin olması dolayısıyla günlük hayatın büyük bir bölümü burda geçmektedir. Mekanda yer alan çeşme serinlik verici bir eleman olarak kullanılmıştır.
ÇIKMA	YOK	—
MERDİVEN	Bir iç ve dış merdiven kullanılmıştır. Dış merdiven ve açık bir koridor şeklinde uzanan sahanlıklar avlu cephesi üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.	

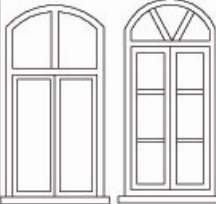

Çizelge 3.14 73 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 4
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR
		
YAPI BİLGİLERİ		
TESCİL NO: 73		
MAHALLE: Karagöz Mahallesi		
MÜLK SAHİBİ: Özel		
MÜLK KULLANICISI: Yok		
KULLANIM ZAMANI: -		
ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut		
GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Boş		
YAPI SİSTEMİ: Yığma		
KAT ADEDİ: 2(İki)		
YAPI DURUMU: Kapsamlı onarım gerekiyor		
SU TESİSATI: Var	Yetersiz durumda	
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
KANALİZASYON: Var	Yeterli durumda	
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda	
TELEFON: Var		

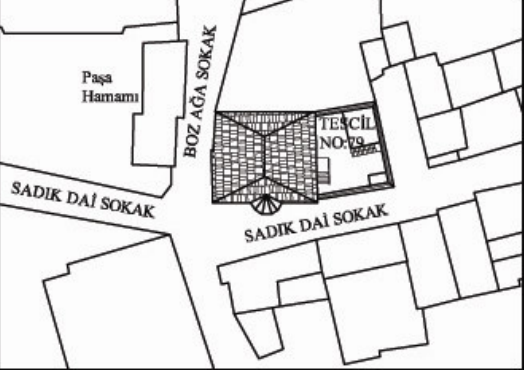

Çizelge 3.15 73 Tescil numaralı evin rölöveleri.

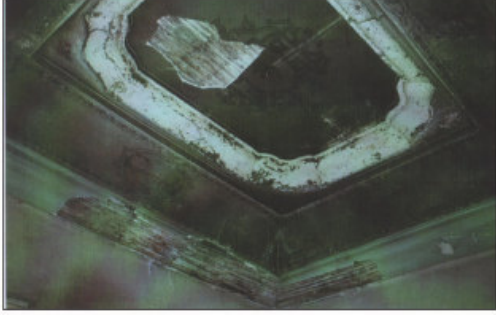

Çizelge 3.16 73 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 4
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Kahverengi Oran: 1/2</p> <p>İki farklı boyut ve biçimde kemerli pencereler kullanılmıştır.</p>	Zemin katta sokağa bakan cephelerde hiç pencere kullanılmazken, avlu cephesi pencere bakımından oldukça zengindir.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Kaş kemerli ve dikdörtgen olmak üzere farklı formda biçimlenmiş kuş pencereleri kullanılmıştır.</p>	
GANE	 <p>Taş malzeme kullanılarak dairesel formda biçimlendirilmiştir.</p>	
EYVAN	VAR	Sıcak yaz günlerinde oturma,yemek yeme,yatma işleviyle kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde camla kapatılmıştır.
ÇIKMA	İç merdiven arka cephede çıkma yaparak, sokak cephesinde vurgulanmıştır.	
MERDİVEN	İç ve dış mekanda olmak üzere iki çeşit merdiven kullanılmıştır.Dış merdiven süslü iç merdiven ise oldukça sadedir.	Yalnız ev halkının bildiği gizli mekanlara ulaşım amacıyla kullanılmıştır.

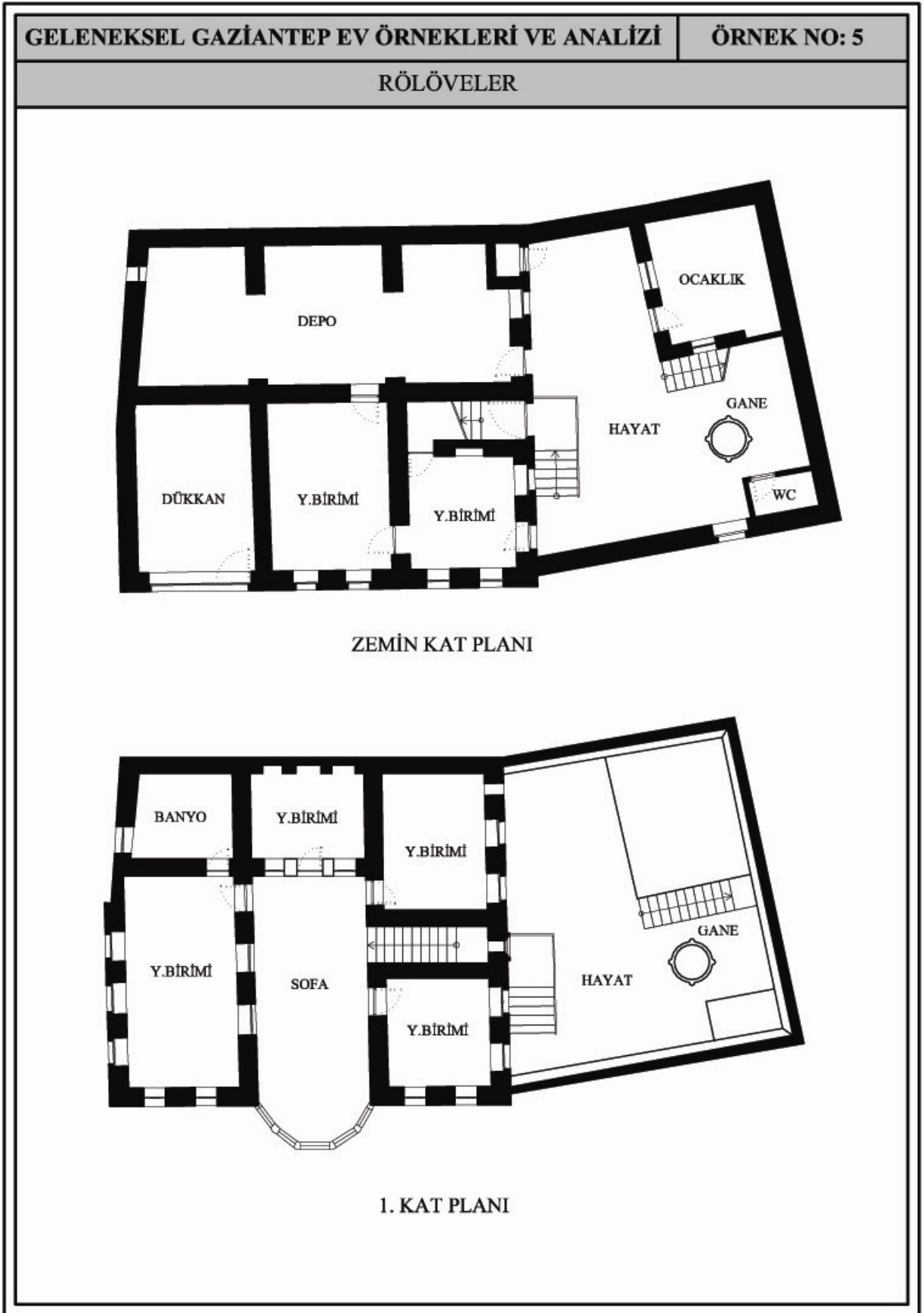
Çizelge 3.17 79 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 5
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR
		
YAPI BİLGİLERİ		
TESCİL NO: 79		
MAHALLE: Karagöz Mahallesi		
MÜLK SAHİBİ: Özel		
MÜLK KULLANICISI: Yok		
KULLANIM ZAMANI:		
ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut		
GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Boş		
YAPI SİSTEMİ: Yığma		
KAT ADEDİ: 2(iki)		
YAPI DURUMU: Kapsamlı onarım gerektiriyor		
SU TESİSATI: Var	Yetersiz durumda	
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda	
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda	
TELEFON: Yok		

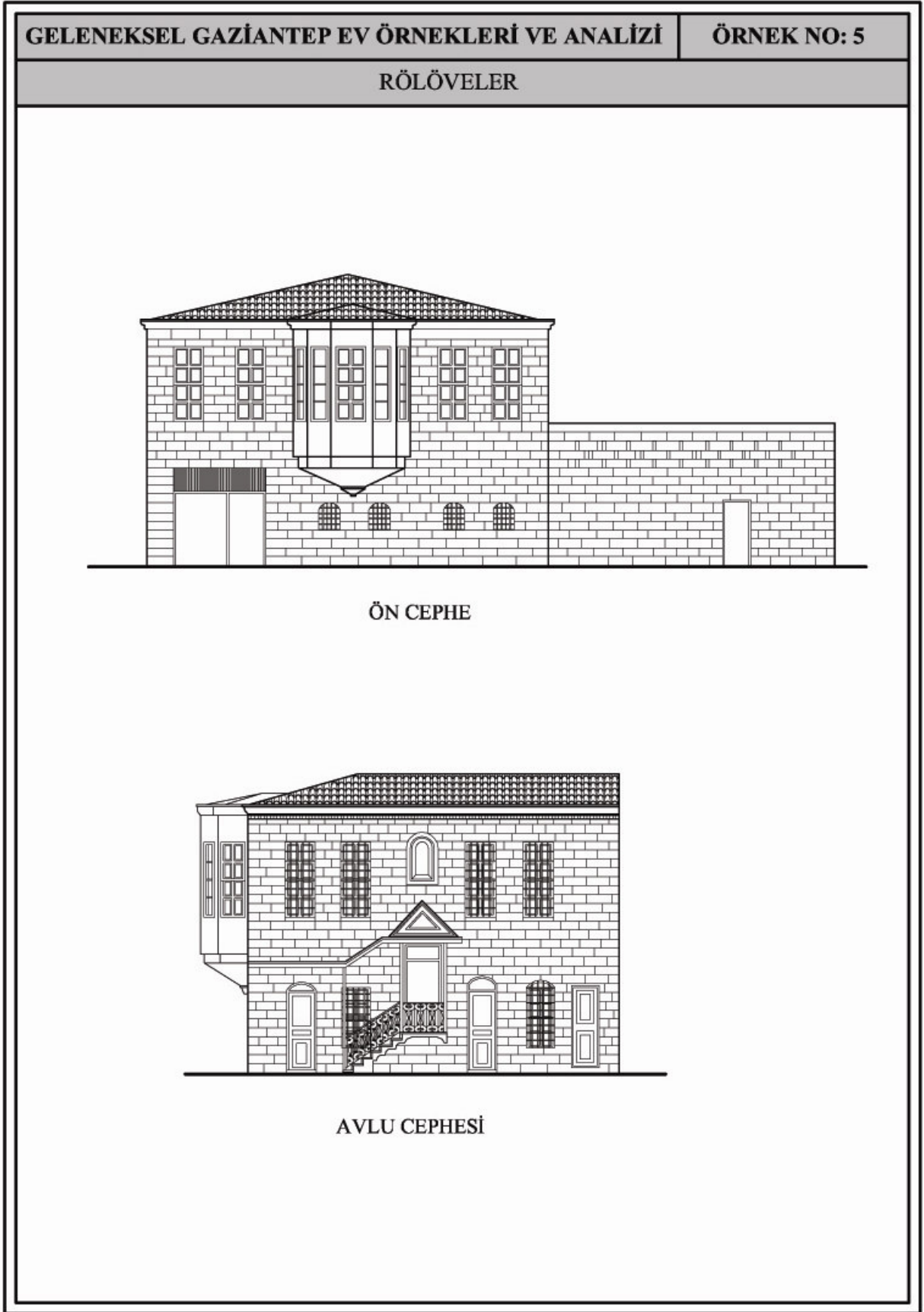
Çizelge 3.18 79 Tescil numaralı evin fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ	ÖRNEK NO: 5
FOTOĞRAFLAR	
	
	
	

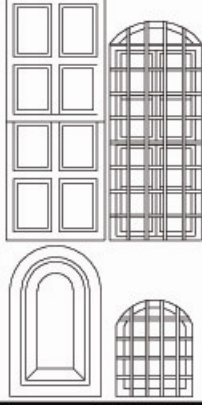
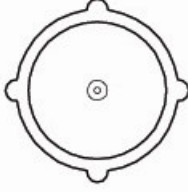
Çizelge 3.19 79 Tescil numaralı evin rölöveleri.

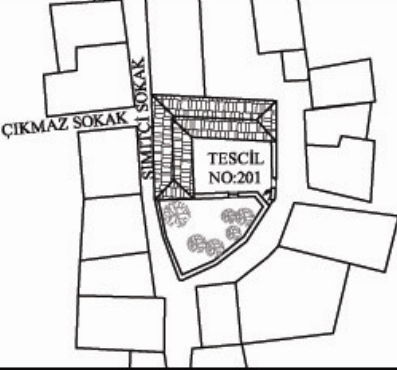

Çizelge 3.20 79 Tescil numaralı evin cephe rölöveleri.

Çizelge 3.21 79 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 5
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Yeşil Oran: 1/2.5, 1/1.5</p> <p>Dört farklı boyut ve biçimde pencereler kullanılmıştır. Üçgen alnlığn üzerinde yer alan söveleri profilli yuvarlak kemerli pencere ender rastlanan bir örnektir.</p>	Zemin katta sokağa bakan cephelerde yer alan pencereler mahremiyet açısından göz hizasından yüksek seviyede ve küçük boyutlarda yerleştirilmiş, avlu cephesindekiler daha büyük boyutlarda ve daha çok sayıda yerleştirilmiştir.
KUŞ PENCERELERİ	<p>YOK</p> <p>(Gaziantep evlerinin hemen hemen hepsinde görülen kuş pencerelerine bu evde rastlanmaması çok ilginçtir.)</p>	—
GANE	 <p>Dairesel formda taş malzeme kullanılarak biçimlendirilmiş gane kullanılmıştır.</p>	
EYVAN	YOK	—
ÇIKMA	Gaziantep evlerinde rastlanmayan dairese bir çıkmaya sahiptir. Çıkma günümüzde parçalanmış ve yıkılmak üzeredir.	Zemin kat dışı kapalı biçimlenmişken, 1.katta kullanılan çıkmayla konut ve sokak arasında ilişki kurulmuştur.
MERDİVEN	İç ve dış merdiven bulunmaktadır. Merdivenler düz kollu ve yığma tarzda yapılmıştır.	

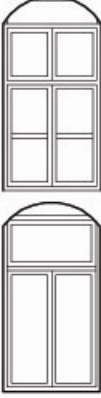

Çizelge 3.22 201 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 6	
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR	
			
YAPI BİLGİLERİ			
TESCİL NO: 201			
MAHALLE: Şekeroğlu Mahallesi			
MÜLK SAHİBİ: Özel			
MÜLK KULLANICISI: Özel			
KULLANIM ZAMANI: Devamlı			
ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut			
GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Konut			
YAPI SİSTEMİ: Yığma			
KAT ADEDİ: 2(İki)			
YAPI DURUMU: Basit onarım gerektiriyor			
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda		
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda		
KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda		
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda		
TELEFON: Var			

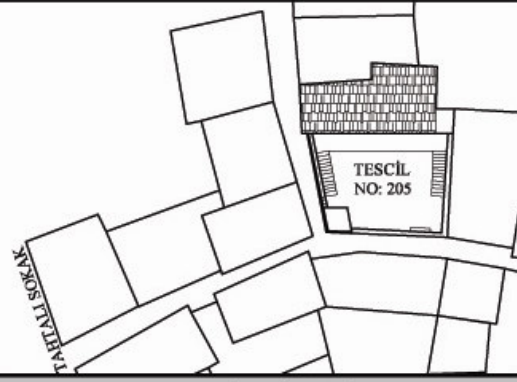

Çizelge 3.23 201 Tescil numaralı evin rölöveleri.

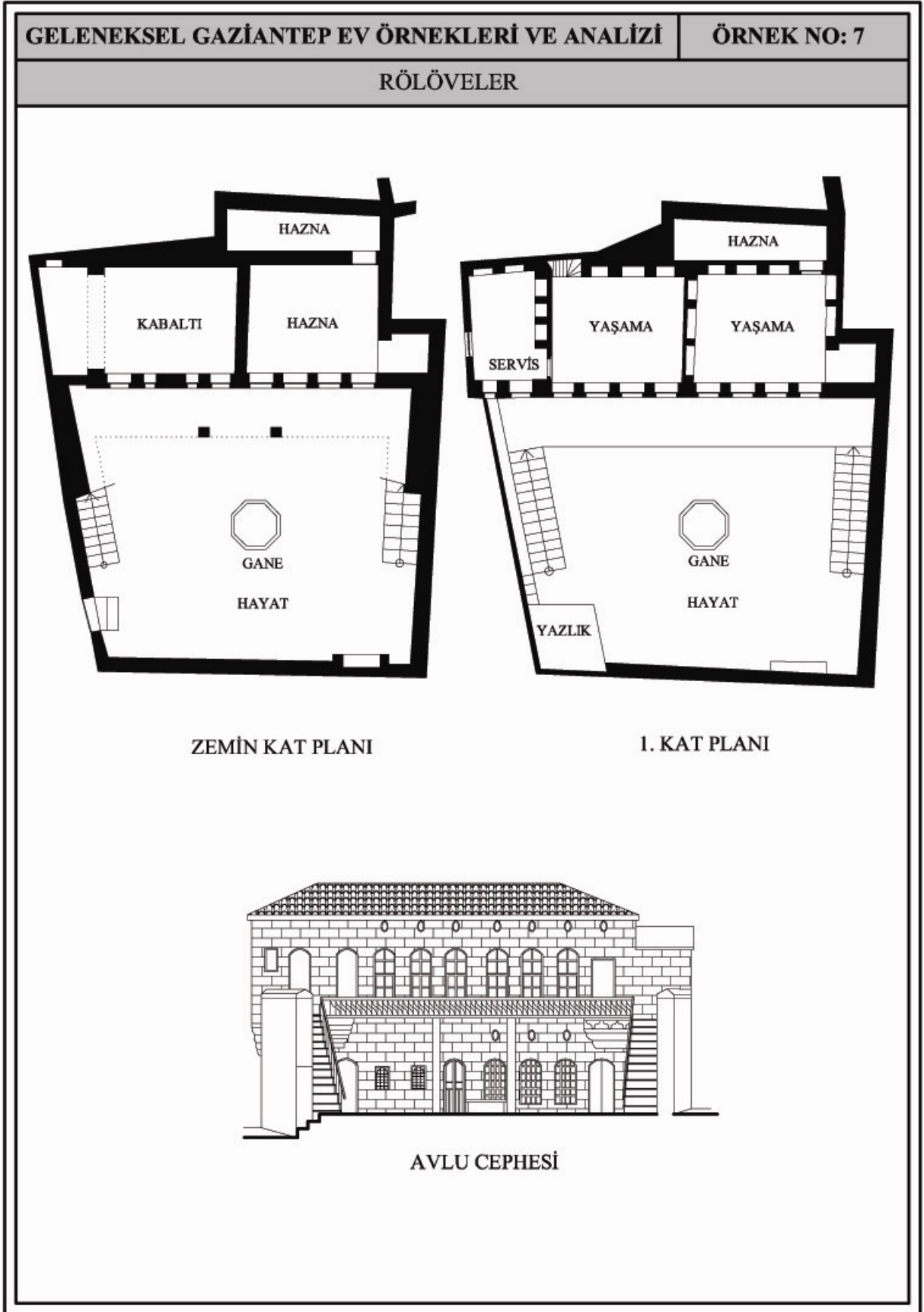
Çizelge 3.24 201 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 6
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2</p> <p>Aynı boyutlarda fakat farklı biçimlerde bölüntülenmiş, kemerli pencereler kullanılmıştır.</p>	Pencereler avlu cephesinde kullanılmış, sokak cephesi sağır tutulmuştur. Sokakla görsel bağlantı yalnızca 1. kattaki livan penceresi ve yaşama birimi penceresiyle sağlanmıştır.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>İki yönde kırık yay şeklinde biçimlenmiş tek tip kuş pencereleri kullanılmıştır.</p>	
GANE	YOK	—
EYVAN	İç ve dış merdiven bulunmaktadır. Çelik konstrüksiyonlu dış merdiven özgün olmayıp yakın zamanda eklenmiştir.	
ÇIKMA	YOK	—
MERDİVEN	İç ve dış mekanda olmak üzere iki merdiven kullanılmıştır. Dış merdiven süslü, iç merdiven ise oldukça sadedir.	

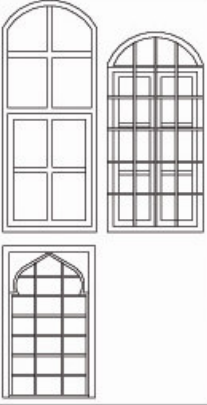

Çizelge 3.25 205 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 7
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR
		
YAPI BİLGİLERİ		
<p>TESCİL NO: 205</p> <p>MAHALLE: Şekeroğlu Mahallesi</p> <p>MÜLK SAHİBİ: Özel</p> <p>MÜLK KULLANICISI: Özel</p> <p>KULLANIM ZAMANI: Devamlı</p> <p>ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut</p> <p>GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Konut</p> <p>YAPI SİSTEMİ: Yığma</p> <p>KAT ADEDİ: 2(İki)</p> <p>YAPI DURUMU: Basit onarım gerektiriyor</p>		
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda	
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda	
TELEFON: Var		

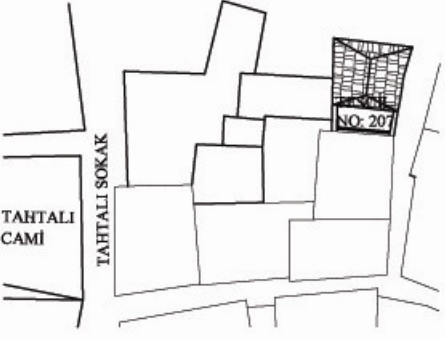

Çizelge 3.26 205 Tescil numaralı evin rölöveleri.

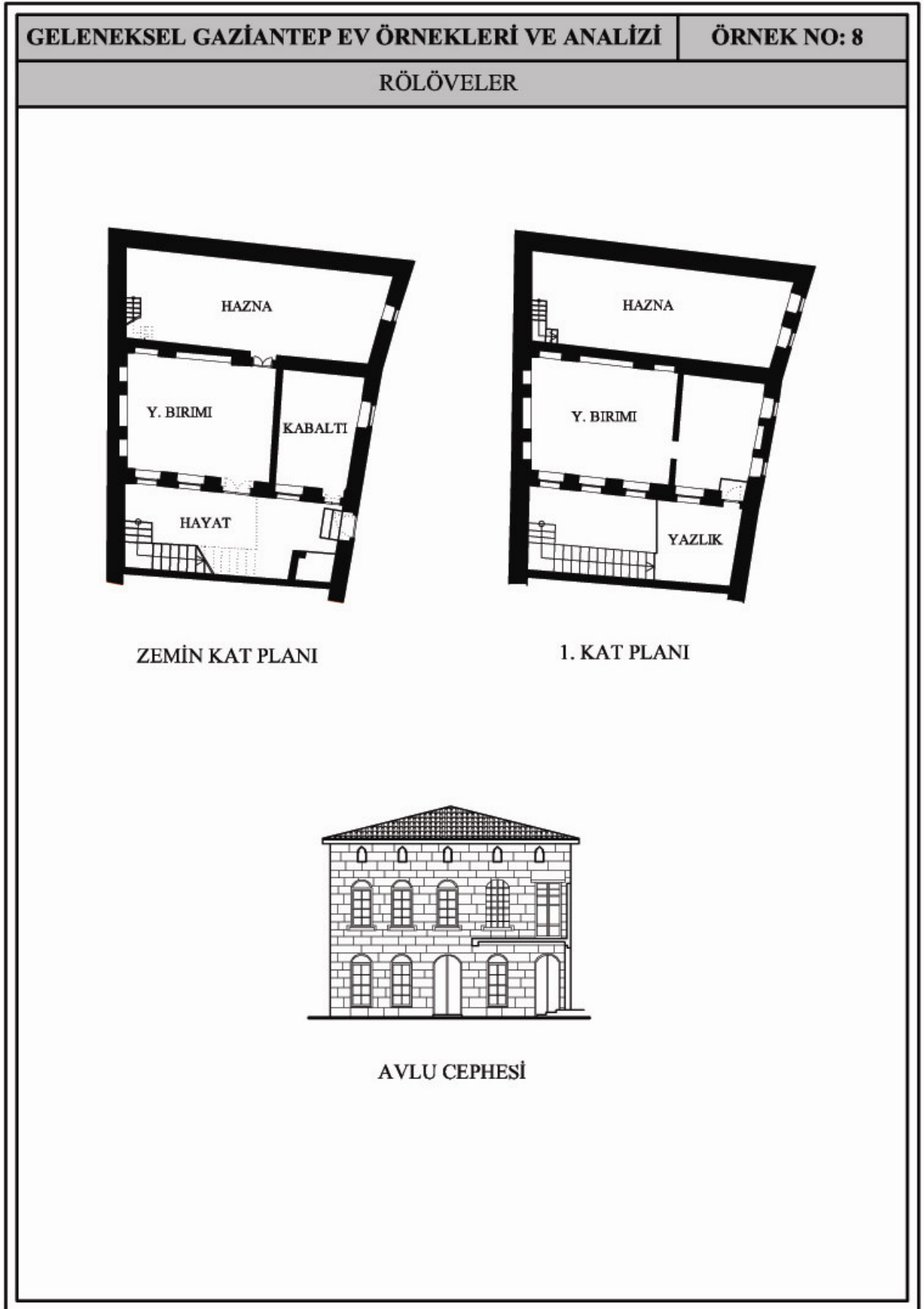
Çizelge 3.27 205 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 7
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2.5, 1/2, 1/1.5</p> <p>Avlu cephesinde farklı boyut ve biçimlerde üç çeşit pencere kullanılmıştır.</p>	Sokak cephesinde zemin katta hiç pencere kullanılmazken, sokak ile görsel bağlantı üst katta servis mekanında yer alan pencere ile sağlanmıştır.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Oval formda biçimlenmiş kuş pencereleri kullanılmıştır.</p>	
GANE	 <p>Taş malzemeden sekizgen formda oluşturulmuş gane kullanılmıştır.</p>	
EYVAN	YOK	—
ÇIKMA	1. katta yer alan servis mekanı zemin kat üzerinde kademeli çıkma yaparak sokak cephesine zenginlik kazandırmaktadır.	
MERDİVEN	Avluda yer alan tek kollu iki merdiven açık koridorla birbirine bağlanarak üst kata ulaşımı sağlamaktadır.	

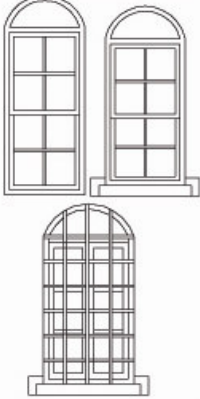

Çizelge 3.28 207 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 8
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR
		
YAPI BİLGİLERİ		
TESCİL NO: 207		
MAHALLE: Şekeroğlu Mahallesi		
MÜLK SAHİBİ: Özel		
MÜLK KULLANICISI: Özel		
KULLANIM ZAMANI: Devamlı		
ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut		
GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Konut		
YAPI SİSTEMİ: Yığma		
KAT ADEDİ: 2(iki)		
YAPI DURUMU: Basit onarım gerektiriyor		
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda	
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda	
TELEFON: Var		

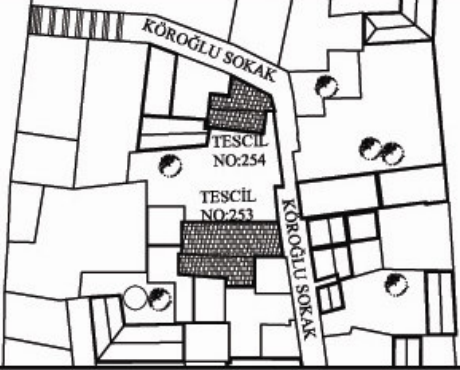

Çizelge 3.29 207 Tescil numaralı evin rölöveleri.

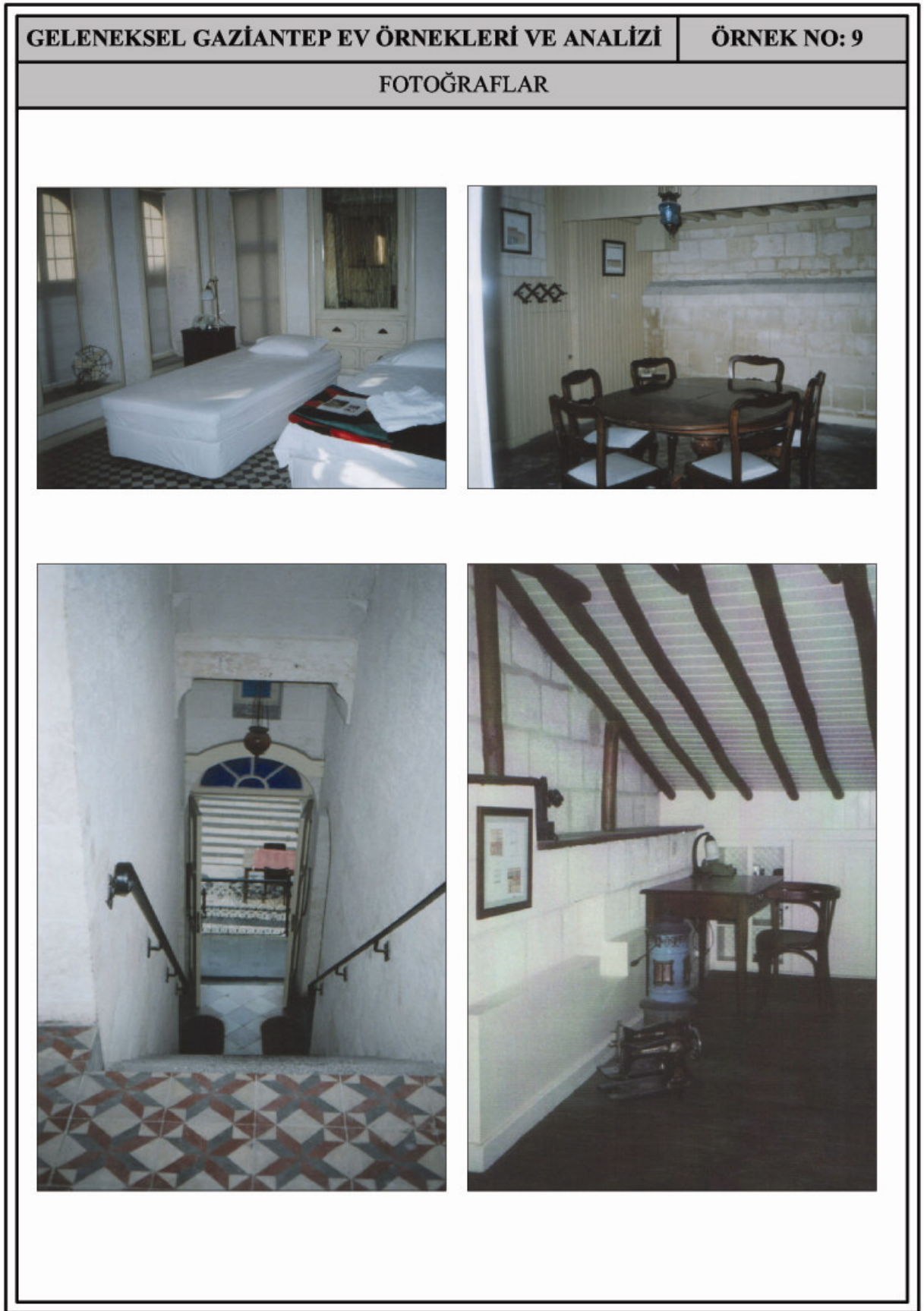
Çizelge 3.30 207 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 8
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2,1/2.5</p> <p>Farklı boyut ve biçimlerde üç çeşit pencere kullanılmıştır.</p>	Mahremiyet açısından sokak cephesinde zemin katta yer alan pencereler küçük boyutlarda ve göz hizasından yüksek bir seviyede konumlanırken, 1.katta daha geniş pencereler kullanılmıştır. Avlu cephesi pencere açısından zengin tutularak dış mekanla görsel bağlantı sağlanmıştır.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Kaş kemerli tek çeşit kuş pencereleri 1.katta yer alan pencerelerin üzerinde kullanılmıştır.</p>	
GANE	YOK	—
EYVAN	YOK	—
ÇIKMA	YOK	—
MERDİVEN	Avluda yer alan L formulu dış merdiven üst kata ulaşımı sağlamaktadır.Yapıda ayrıca haznaları birbirine bağlayan bir de iç merdiven bulunmaktadır.	

Çizelge 3.31 253 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 9
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR
		
YAPI BİLGİLERİ		
TESCİL NO: 253		
MAHALLE: Şekeroğlu Mahallesi		
MÜLK SAHİBİ: Özel		
MÜLK KULLANICISI: Özel		
KULLANIM ZAMANI: Devamlı		
ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut		
GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Butik otel		
YAPI SİSTEMİ: Yığma		
KAT ADEDİ: 4(Dört)		
YAPI DURUMU: İyi durumda		
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	
KANALİZASYON: Var	Yeterli durumda	
ISITMA: Var (soba)	Yeterli durumda	
TELEFON: Var		
		
		

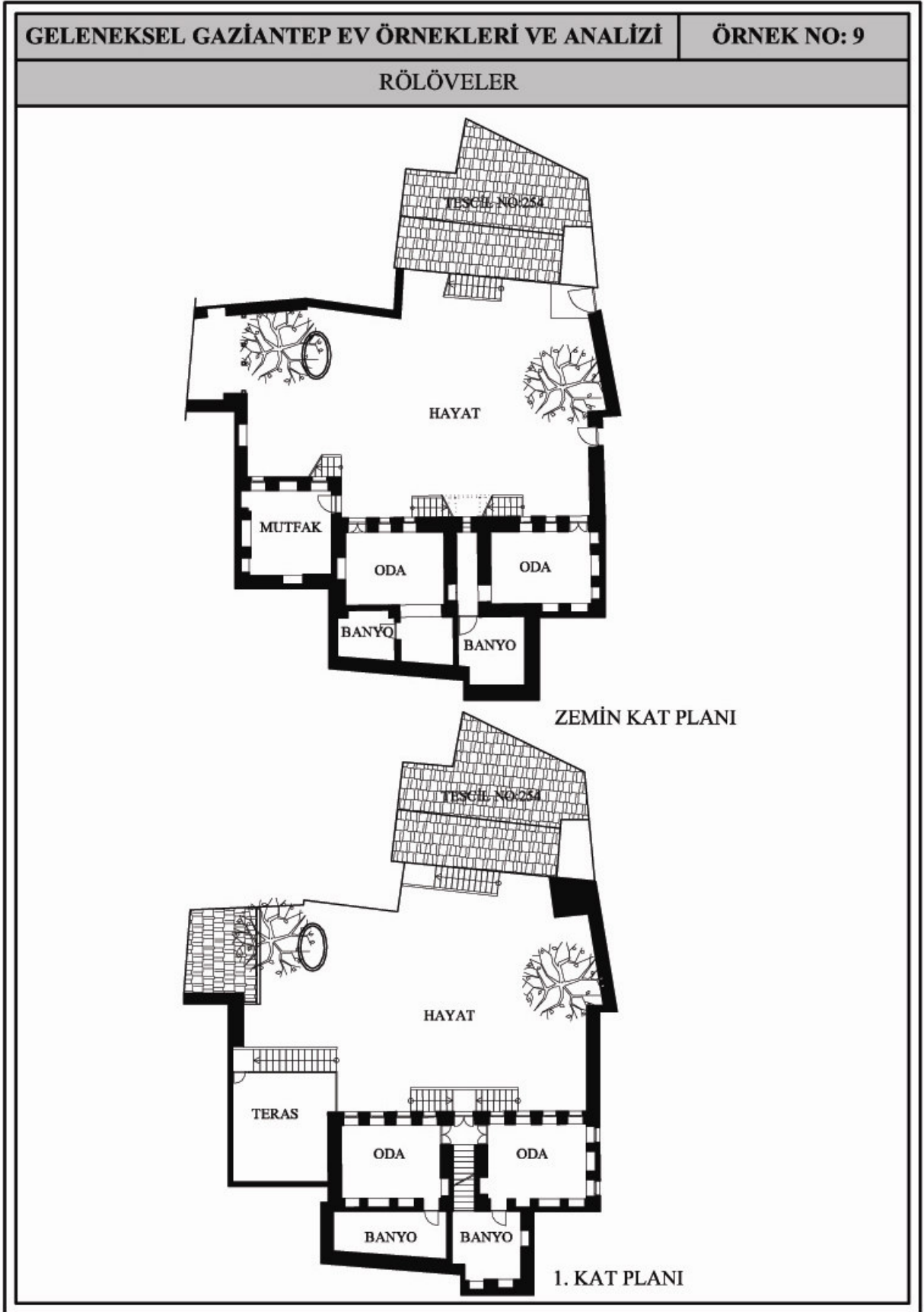
Çizelge 3.32 253 Tescil numaralı evin fotoğrafları.

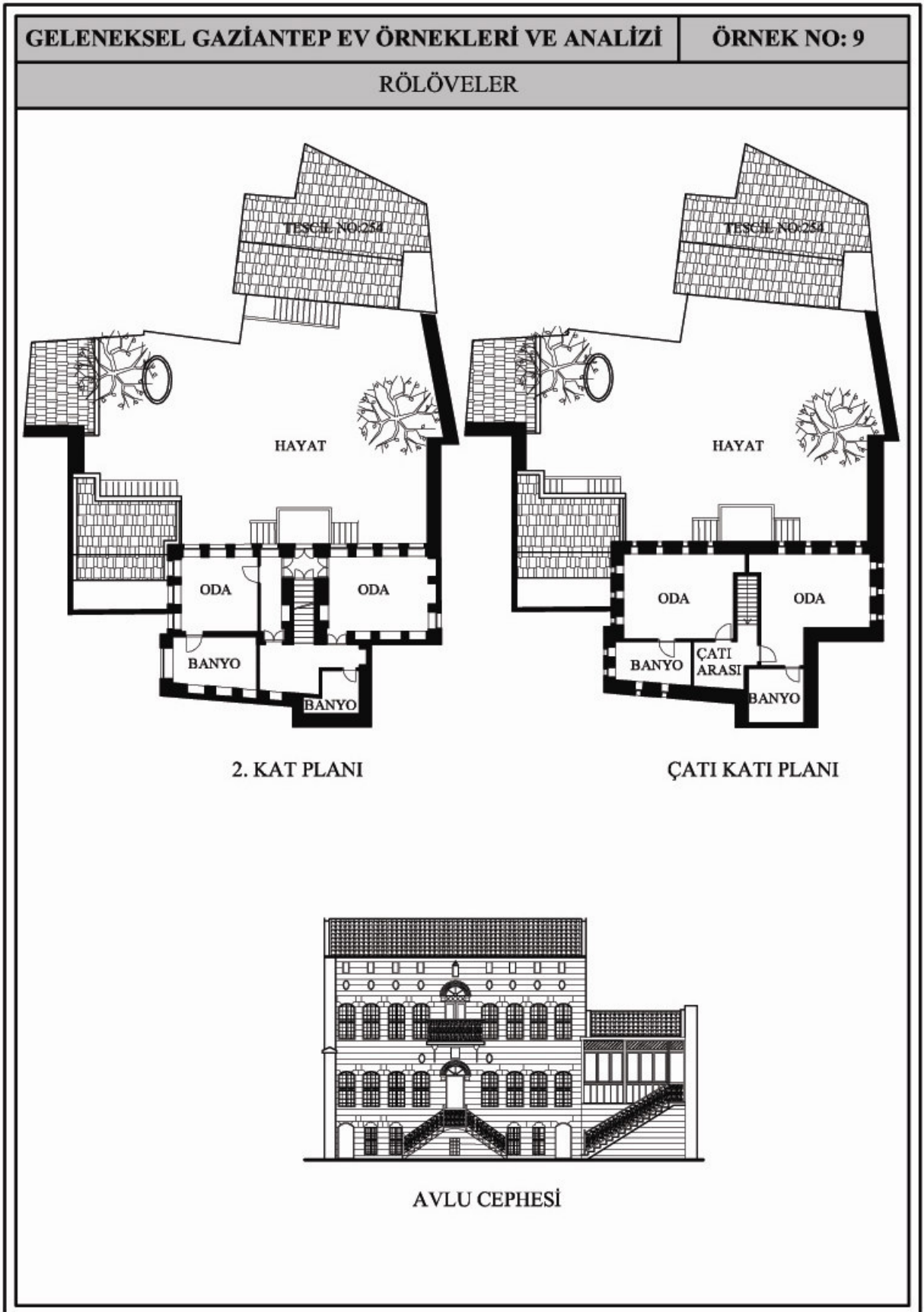
Çizelge 3.33 253 Tescil numaralı evin fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ	ÖRNEK NO: 9
FOTOĞRAFLAR	
	
	
	

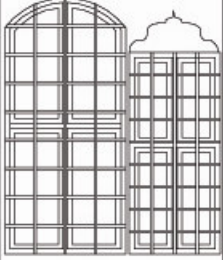
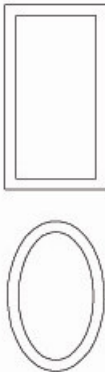

Çizelge 3.34 253 Tescil numaralı evin rölöveleri.

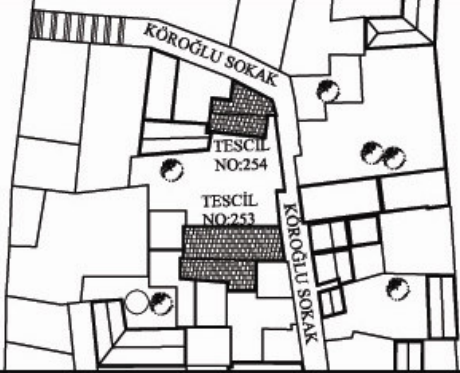

Çizelge 3.35 253 Tescil numaralı evin rölöveleri.

Çizelge 3.36 253 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 9
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2</p> <p>Basık kemerli ve düz lentolu, demir parmaklıklı pencereler oda pencereleri olarak kullanılmıştır.</p>	Sokak cephesinde pencereler sadece üst katlarda yer almakta,zemin katta hiç pencere bulunmamaktadır. Avlu cephesinde sayıca fazla tutulan pencereler dış mekanla görsel bağlantı kurmaktadır.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Dikdörtgen ve oval formda biçimlenmiş kuş pencereleri oda pencereleri üzerinde kullanılmıştır.</p>	
GANE	 <p>Oval formda taş malzeme kullanılarak yapılmış gane avlu mekanında yer almaktadır.</p>	
EYVAN	YOK	—
ÇIKMA	YOK	—
MERDİVEN	Avlu cephesinde yer alan merdiven cephede belirleyici bir rol oynamaktadır.İç merdiven avlu cephesine açılan kapısıyla etkileyici perspektifler oluşturmaktadır.	

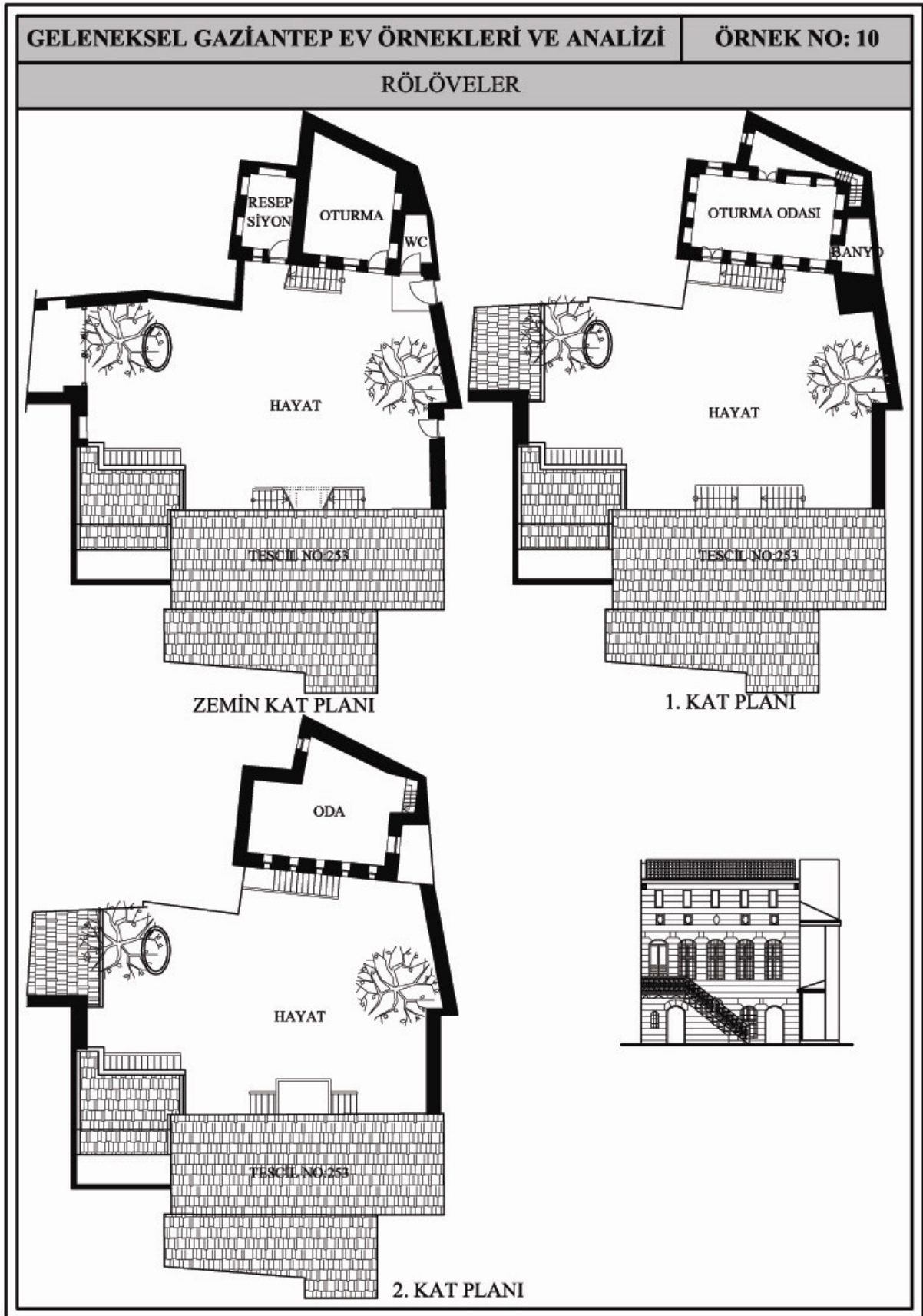
Çizelge 3.37 254 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 10										
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR										
												
<p>YAPI BİLGİLERİ</p> <p>TESCİL NO: 254</p> <p>MAHALLE: Şekeroğlu Mahallesi</p> <p>MÜLK SAHİBİ: Özel</p> <p>MÜLK KULLANICISI: Özel</p> <p>KULLANIM ZAMANI: Devamlı</p> <p>ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut</p> <p>GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Butik otel</p> <p>YAPI SİSTEMİ: Yığma</p> <p>KAT ADEDİ: 3(Üç)</p> <p>YAPI DURUMU: İyi durumda</p> <table border="1"> <tr> <td>SU TESİSATI: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>ELEK. TESİSATI: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>KANALİZASYON: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>ISITMA: Var (soba)</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>TELEFON: Var</td> <td></td> </tr> </table>			SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	KANALİZASYON: Var	Yeterli durumda	ISITMA: Var (soba)	Yeterli durumda	TELEFON: Var	
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda											
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda											
KANALİZASYON: Var	Yeterli durumda											
ISITMA: Var (soba)	Yeterli durumda											
TELEFON: Var												

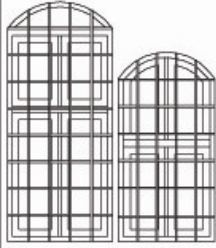
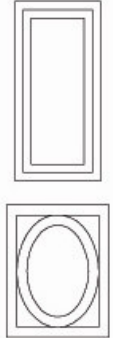
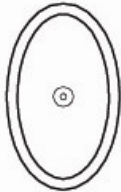
Çizelge 3.38 254 Tescil numaralı evin fotoğrafları.

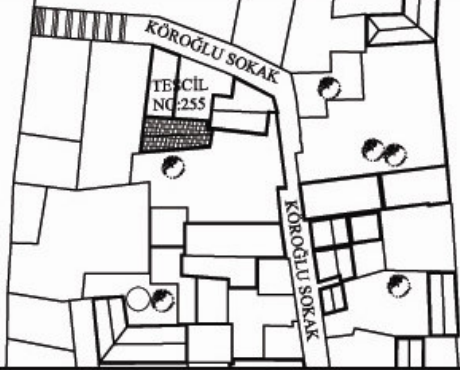

Çizelge 3.39 254 Tescil numaralı evin rölöveleri.

Çizelge 3.40 254 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 10
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2.5, 1/2</p> <p>Basık kemerli, demir parmaklıklı iki tip oda penceresi kullanılmıştır.</p>	Zemin katta sokağa bakan cephelerde hiç pencere kullanılmazken, üst katlarda kullanılan pencerelerle sokakla görsel bağlantı sağlanmıştır.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Dikdörtgen ve oval formda olmak üzere iki çeşit kuş penceresi kullanılmıştır. Cephenin ortasında yer alan kuş penceresi etrafındaki taş adeta dantel gibi işlenmiştir.</p>	
GANE	 <p>Oval formda taş malzeme kullanılarak yapılmış gane avlu mekanında yer almaktadır.</p>	
EYVAN	YOK	—
ÇIKMA	YOK	—
MERDİVEN	Avlu cephesini süsleyen bir dış merdiven ve çatı katına çıkan bir iç merdiven bulunmaktadır.	

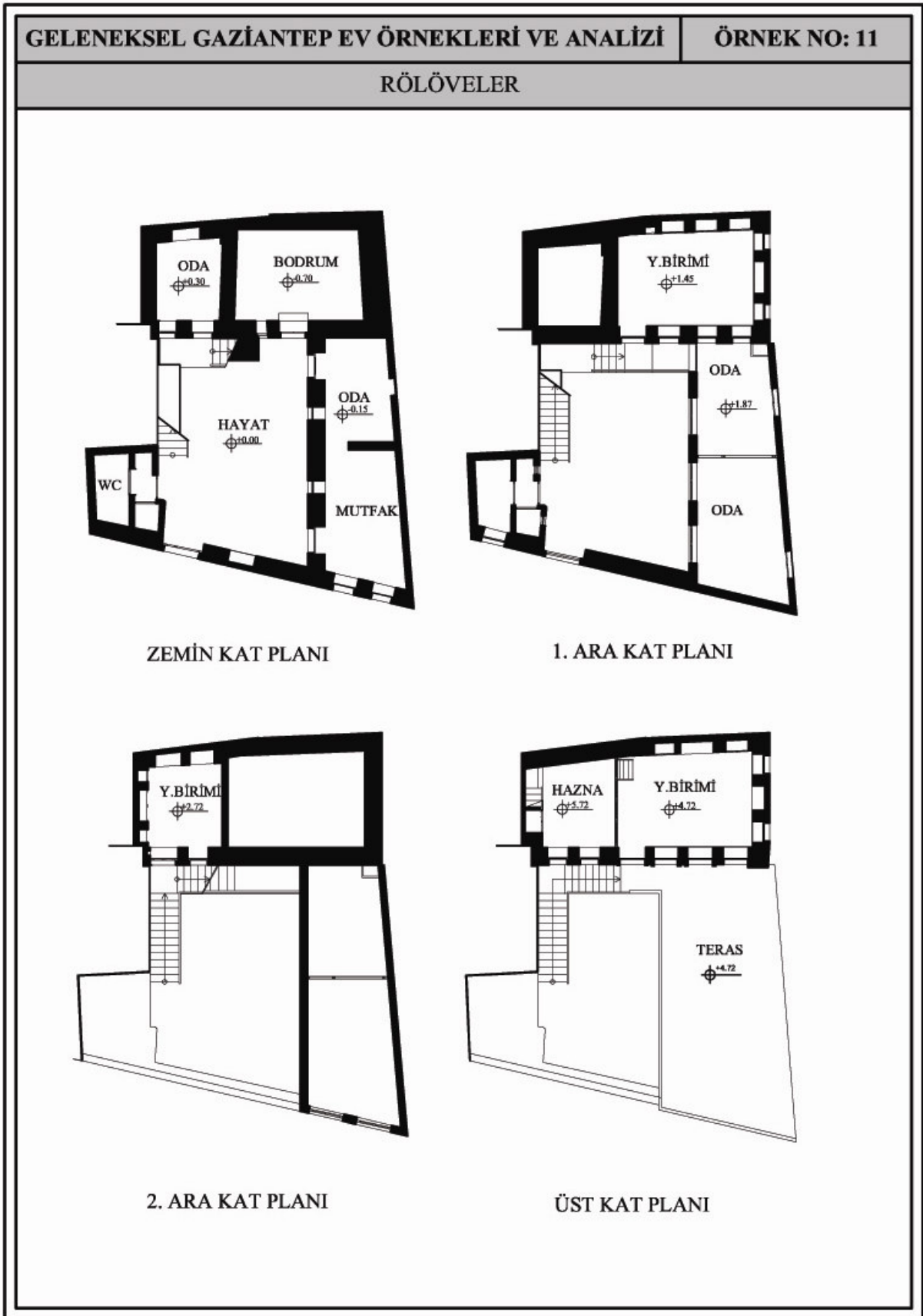
Çizelge 3.41 255 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 11										
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR										
												
<p>YAPI BİLGİLERİ</p> <p>TESCİL NO: 255</p> <p>MAHALLE: Şekeroğlu Mahallesi</p> <p>MÜLK SAHİBİ: Özel</p> <p>MÜLK KULLANICISI: Özel</p> <p>KULLANIM ZAMANI:</p> <p>ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut</p> <p>GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Butik otel olarak kullanılmak üzere restore ediliyor</p> <p>YAPI SİSTEMİ: Yığma</p> <p>KAT ADEDİ: 4(Dört)</p> <p>YAPI DURUMU: Restore ediliyor</p> <table border="1"> <tr> <td>SU TESİSATI: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>ELEK. TESİSATI: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>KANALİZASYON: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>ISITMA: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>TELEFON: Var</td> <td></td> </tr> </table>			SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	KANALİZASYON: Var	Yeterli durumda	ISITMA: Var	Yeterli durumda	TELEFON: Var	
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda											
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda											
KANALİZASYON: Var	Yeterli durumda											
ISITMA: Var	Yeterli durumda											
TELEFON: Var												

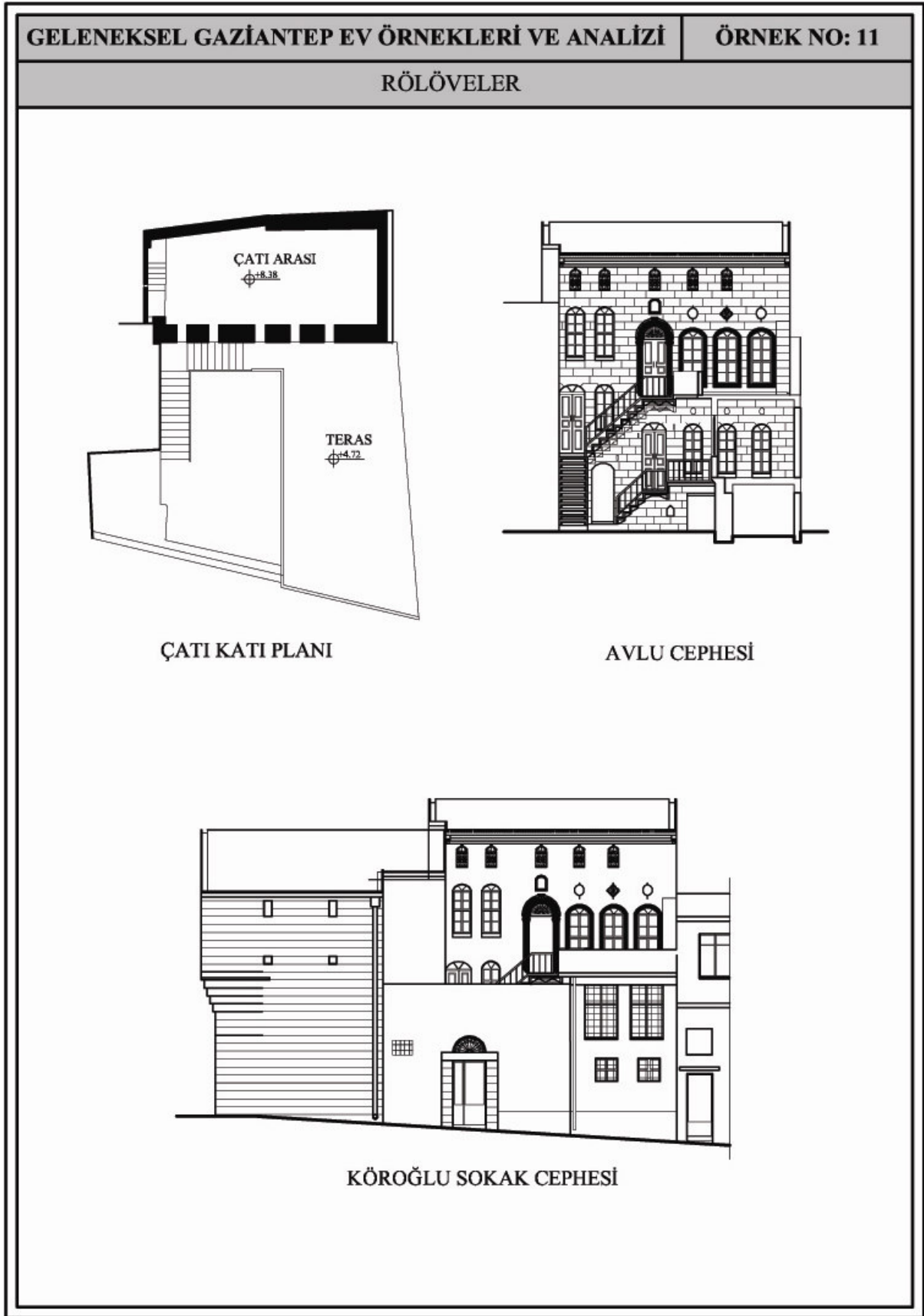
Çizelge 3.42 255 Tescil numaralı evin fotoğrafları.

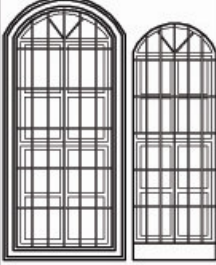
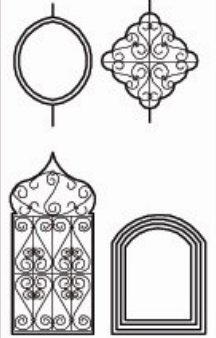
Çizelge 3.43 255 Tescil numaralı evin rölöveleri.

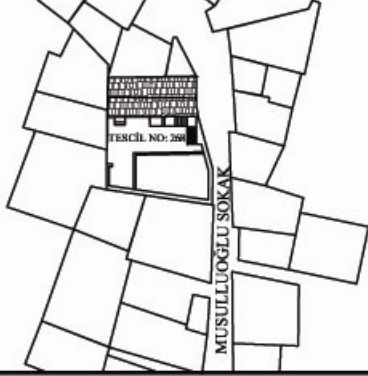

Çizelge 3.44 255 Tescil numaralı evin rölöveleri.

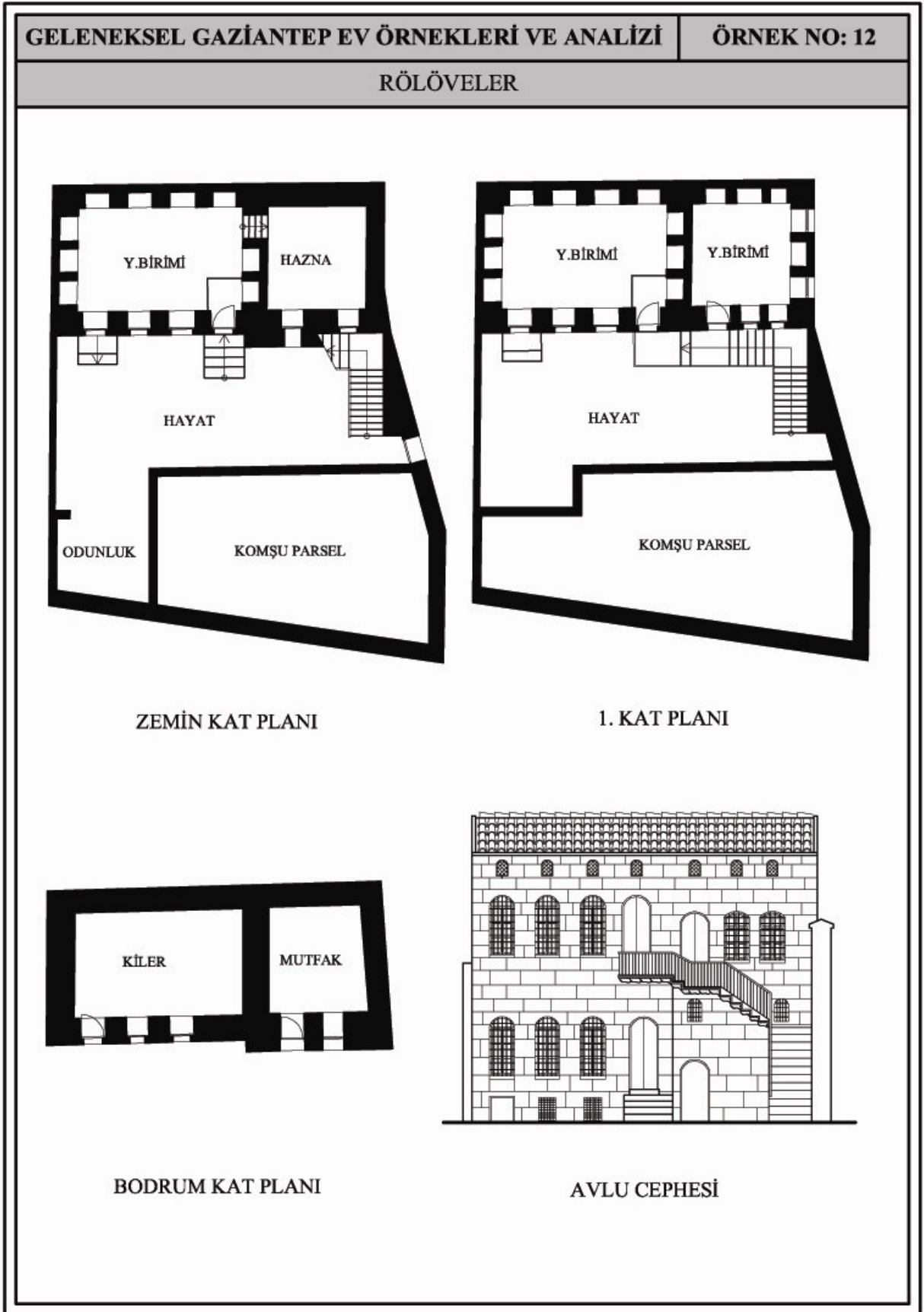
Çizelge 3.45 255 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan incelenmesi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 11
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2.5</p> <p>Kemerli, demir parmaklıklı iki çeşit oda penceresi avlu cephesi boyunca kullanılmıştır.</p>	Zemin katta sokağa bakan cephede yer alan pencereler göz hizasından yüksek bir seviyede konumlanmıştır. Avlu cephesi ise pencere açısından oldukça zengindir.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Değişik formlarda biçimlenmiş dört çeşit kuş penceresi kullanılmıştır.</p>	
GANE	YOK	—
EYVAN	YOK	—
ÇIKMA	YOK	—
MERDİVEN	Avlu cephesini zenginleştiren profilli taşlardan oluşturulan dış merdivenler ve kot farklarıyla oluşturulan mekanları birleştiren iç merdivenler kullanılmıştır.	

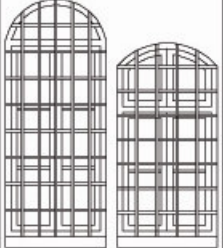

Çizelge 3.46 268 Tescil numaralı evin vaziyet planı, yapı bilgileri, fotoğrafları.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 12										
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAFLAR										
												
<p>YAPI BİLGİLERİ</p> <p>TESCİL NO: 268</p> <p>MAHALLE: Şekeroğlu Mahallesi</p> <p>MÜLK SAHİBİ: Özel</p> <p>MÜLK KULLANICISI: Özel</p> <p>KULLANIM ZAMANI: Devamlı</p> <p>ÖZGÜN FONKSİYONU: Konut</p> <p>GÜNÜMÜZDEKİ FONKSİYONU: Konut</p> <p>YAPI SİSTEMİ: Yığma</p> <p>KAT ADEDİ: 2(İki)</p> <p>YAPI DURUMU: Kapsamlı onarım gerektiriyor</p> <table border="1"> <tr> <td>SU TESİSATI: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>ELEK. TESİSATI: Var</td> <td>Yeterli durumda</td> </tr> <tr> <td>KANALİZASYON: Var</td> <td>Yetersiz durumda</td> </tr> <tr> <td>ISITMA: Var (soba)</td> <td>Yetersiz durumda</td> </tr> <tr> <td colspan="2">TELEFON: Var</td> </tr> </table>			SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda	ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda	KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda	ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda	TELEFON: Var	
SU TESİSATI: Var	Yeterli durumda											
ELEK. TESİSATI: Var	Yeterli durumda											
KANALİZASYON: Var	Yetersiz durumda											
ISITMA: Var (soba)	Yetersiz durumda											
TELEFON: Var												

Çizelge 3.47 268 Tescil numaralı evin rölöveleri.

Çizelge 3.48 268 Tescil numaralı evin fiziksel ve toplumsal açıdan analizi.

GELENEKSEL GAZİANTEP EV ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ		ÖRNEK NO: 12
Y. ELEMANLARI	FİZİKSEL AÇIDAN ANALİZ	TOPLUMSAL AÇIDAN ANALİZ
ODA PENCERELERİ	 <p>Malzeme: Ahşap Renk: Beyaz Oran: 1/2.5, 1/2,</p> <p>Farklı boyut ve biçimlerde iki çeşit, kemerli ve parmaklıklı pencereler kullanılmıştır.</p>	Zemin katta sokak cephesinde hiç pencere kullanılmamış, 1. katta sokak ve avlu cephesinde geniş pencerelere yer verilmiştir.
KUŞ PENCERELERİ	 <p>Kemerli tek tip kuş pencereleri 1. katta pencereleri üzerinde kullanılmıştır.</p>	
GANE	YOK	—
EYVAN	YOK	—
ÇIKMA	YOK	—
MERDİVEN	Profilli taşlardan oluşan bir dış merdiven ve zemin katta yaşama birimi ile haznayı birbirine bağlayan bir iç merdiven kullanılmıştır.	

4. GAZİANTEP’TE BUGÜNKÜ SOSYO-KÜLTÜREL YAPININ GELİŞİMİ

Daha önceki bölümlerde Gaziantep’in geleneksel mimarisinin ve konut dokusunun fiziksel özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak fiziksel özelliklerin tek başına ele alınması geleneksel dokunun anlaşılabilmesi için yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla bu bölümde konutların oluşumunda ve zaman içindeki kullanımlarında önemli rol oynayan kentin sosyo-kültürel yapısındaki değişim incelenecek ve bu değişimin konut mimarisine yansımaları irdelenecektir.

4.1 Sosyo-Kültürel Değişime Etki Eden Faktörler

Geleneksel konutların oluşumundan bu güne sosyo-kültürel yapı değişmekte ve bu değişim konut mekânına yansımaktadır. Kentin sosyo-kültürel yapısındaki değişimin incelenmesi, geleneksel konutların günümüzde kullanım özellikleri ve tercih edilmeme nedenleri konusunda önemli veriler sağlayacaktır. Sosyo-kültürel değişimin kapsamlı bir şekilde ele alınması için bu bölümde değişime etki eden faktörler ayrıştırılarak incelenecektir. Nüfus, göç, eğitim, ekonomik yapı, toplum ve aile yaşantısının değişimi, toplumsal değişim sürecinde devletin etkisi başlıkları altında incelenecek olan etkenler sosyal yapıyı değiştirmekte ve bu değişim fiziksel mekâna dolayısıyla konuta yansımaktadır.

4.1.1 Nüfus Hareketleri ve Göç

Anadolu’nun güneydoğusunda, verimli topraklar üzerinde bulunan ve stratejik bir konuma sahip olan Halep Eyaleti, bu özellikleri sayesinde, tarih boyunca birçok kültürün bu bölgede yerleşmesine sahne olmuştur. Bölgenin Akdeniz ile iç içeliği ve ekonomik açıdan gelişmişliği dolayısıyla, eyalet merkezi Halep’te kozmopolit bir yapı ortaya çıkmıştır. Halep eyaleti içinde en kalabalık şehir olan Halep’ten sonra ikinci sırada Antep gelmektedir. Eyalette Hıristiyan ve Musevi nüfusun en yoğun yaşadığı ikinci kaza da yine Antep’tir.

Bölgenin Osmanlı topraklarına katılmasına kadar, istikrarlı bir yönetime sahip olmaması dolayısıyla nüfus yapısı ve sayısal değerleri hakkında bilgi veren en eski belgeler 16. yüzyıla aittir. 1536 yılına ait Tahrir Defteri Antep kenti nüfusu hakkında bilgi veren en eski belgedir. Yalnız bu defter tüm nüfusu göstermemekte, mali nedenlerden dolayı düzenlendiği için sadece vergi mükellefi olan yetişkin erkekleri kapsamaktadır. (Tahrir Defteri Osmanlı Devleti’nin ele geçirdiği yerlerin nüfus ve arazilerinin, hâsılat ve vergi gelirlerinin hesaplanarak kaydedildiği defterdir. Buna göre tımar sisteminin oluşturulmasına ve uygulanmasına geçilmektedir). 1536 yılında 9288 kişi olan kent nüfusu, 1536 yılından 1543

yılına kadar 584 kişi artmış, 1574 yılına kadar geçen süre içerisinde nüfus 4975 kişi daha artarak 14847 kişiyi bulmuştur. 16. yüzyıla ait hane sayılarıyla ilgili bilgi veren bir diğer belge olan Defter-i İcmal Livai Ayıntab ile 1536 yılına ait Tahrir Defteri karşılaştırıldığında, rakamlar birbiriyle tutarlılık göstermektedir (Ünal,1998).

19. yüzyılın ikinci yarısında Tanzimat'ın idari reformları çerçevesinde vilayetlere ait "Salname" adlı yıllıklar hazırlanmış, bu yıllıklar nüfusa ait daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. Bu döneme ait Halep salnamelerinde Antep kenti nüfusu 1872 yılında 57976 iken 1897 tarihinde 84877 kişiye ulaşmıştır (Ünal,1998).

Antep kentindeki nüfus değişimleri sadece doğum ve ölüm yoluyla olmamıştır. Türkmen oymaklarının belli dönemlerde bölgeye yaptıkları göç nüfustaki artışın en önemli nedenlerinden biri olmuştur. Tanzimat'ın ilanıyla azınlıkların ayrıcalıklı haklar elde etmesi kentteki nüfusun etnik dağılımında değişime sebep olmuştur. Amerikalı misyonerler sayesinde gayri Müslimlerin iyi eğitim alması, toplumda okullaşma ve öğrenci oranları açısından gayri Müslim ve Müslüman toplumu arasında ortaya çıkan dengesizlik, özellikle Ermenilerde siyasi bilincin oluşmasına, etnik yapıya dayalı bir tabakalaşmaya zemin hazırlamıştır. 19. yüzyıl ortalarında başlayan Ermeni isyanları çeşitli bölgelerde devam etmiş, Türk-Ermeni gerginliğinin Antep'i de etkilemesiyle, Ermeniler olduğu kadar birçok Türk de bölgeden göç etmiştir.

I. Dünya Savaşı yıllarında Ermeniler sosyo-politik olarak örgütlenerek ülkenin çeşitli yerlerinde olaylar çıkarmışlardır (Güzelhan, 1959.) 28 Temmuz 1915 yılında Tehcir Kanunu uyarınca Antep'te ön planda olan Ermeni entellektüel ve ileri gelenler şehirden çıkartılmıştır. Ermenilerin şehirden çıkarılması, organize ve düzenli yapılmıştır. Halep'e giden Ermeniler savaştan sonra tekrar Antep'e dönmüştür. Antep Savaşı sırasında, Ermenilerin bir kısmı Fransızların yanında yer almıştır. Fransızlarla Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra toplum üzerindeki sosyo-psikolojik etkiler iki topluluğun sosyal ve ekonomik ilişkilerini etkilemiş ve Ermeniler şehri terk ederek Halep' taşınmışlardır. Cumhuriyet'in ilanı yıllarında şehir nüfusunda önemli ölçüde azalma olmuştur. Bunun sebebi şehirdeki Ermenilerin, buradan ayrılarak Suriye'ye göç etmeleridir. 1927 sayımında şehirde küçük bir grup dışında hiç Ermeni bulunmamaktadır. Yahudiler ise uzun süre Antep'te kalmayı sürdürmüştür.

Cumhuriyet döneminde yapılan (1927–1950) beş sayımında şehrin nüfusu artış gösterirken, bu artış şehre bağlı köy ve nahiyelerde de gözlenmekte, ancak 1945–1950 sayım döneminde köy ve nahiyelerin nüfusu önemli ölçüde azalmıştır.

Doğurganlık düzeyinin yüksek olmasına karşılık kırsal nüfusun çok yavaş artması ilde kırdan kente göçün çok önemli boyutlara ulaştığını göstermektedir. Gaziantep il merkezi geçmişten beri başka illerden de önemli bir göç almaktadır.

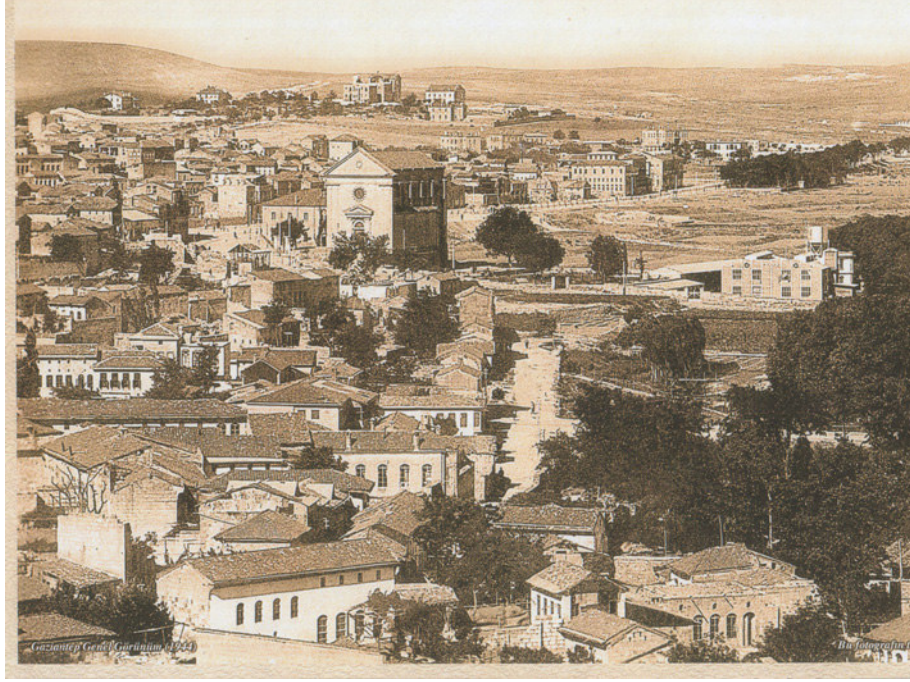
Kırdan kente nüfus akımında, kentsel alanın çekici gücü ile kırsal yapının itici gücü birlikte etkilidir. Gaziantep'te tarım dışında başta endüstri ve ticaret oldukça önemlidir. Gaziantep'te sadece merkez ilçenin nüfusu kent nüfusundan fazladır. İlin ekonomik yapısında geçmişten beri tarım, küçük sanayi ve ticaret ağırlık taşımaktadır. 1960'ların başından itibaren kentte ticaret daha da önem kazanmıştır. 1956'da Birecik köprüsünün yapımı il pazarının tüm Doğu Anadolu Bölgesi'ne yayılmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca kamu yatırımlarının öncülüğünde büyük endüstrinin de giderek gelişmesi ile il ekonomisinin belirgin bir canlılık kazandığı görülmektedir. Bu durum ilin göç alma hızını daha da arttırmıştır. İlin canlı bir endüstri ve ticaret merkezi olması ve büyük nüfusu barındırabilecek iş olanaklarının bulunması kenti cazip kılmaktadır. Tahıldan çok, fıstık, üzüm, zeytin gibi ürünlerin üretimine dayanan tarım alanında mevsimlik iş gücü talebi kenti göç için cazip kılan bir diğer etmendir.

4.1.2 Eğitim

Tanzimat'tan 1. Meşrutiyet Dönemi'ne kadar geçen süre içerisinde Osmanlı eğitim sisteminde yaşanan kargaşa Meşrutiyetten sonra düzelmeye başlamıştır. 1869 yılında yapılan nizamnameye göre köy ve mahallelerde ilkokul düzeyinde eğitim veren sıbyan mektepleri, 500 ev bulunan kasabalarda orta öğretim düzeyinde eğitim veren rüştiye, 1000 ev bulunan kasabalarda idadi ve şehirlerde sultanilerin kurulmasına karar verilmiştir. Sıbyan mektepleri daha sonra ibtidai adını almaya başlamıştır.

Antep'te 1883'ten 1900'e kadar geçen süre içerisinde ibtidai öğrencilerinde düşüş görülürken, medrese öğrencilerinde 1/3 oranında bir artış görülmektedir.

Kazada 1854'ten sonra gayri Müslim halkın organize ve sistemli bir şekilde eğitim aldıkları görülmektedir. Gayri Müslim halkın eğitiminde kilisenin çok önemli bir rolü vardır. Örneğin 1873'te Antep'te inşa edilmekte olan bir kilisenin yapımına 93 Harbi ve salgın hastalıklardan dolayı bir süre ara verilmiş ve İstanbul Ermeni Patriği kilisenin yapımı için gereken paranın eğitim için toplanan paradan alınmaması konusunda Antep Ermenilerini uyarmıştır. 1854-1855 yıllarında 1 olan gayri Müslimlere ait sıbyan mektebi sayısı giderek artmış ve bu rakam 1861-1869'da 7'ye, 1880'de 8'e, 1883'te 18'e yükselmiştir. Şehirdeki Musevi topluluğun eğitimini de Hıristiyanlar üstlenmiştir (Şekil 4.1, Şekil 4.2, Şekil 4.3).

Şekil 4.1 Günümüzde öğretmen evi tarafından restoran işleviyle kullanılan Ermeni Katolik Kilisesi'nin şehrin genel dokusu içindeki görünümü (Gaziantep Turizm Derneği arşivinden,1944) .

Şekil 4.2 Tepebaşı mahallesinde bulunan ve günümüzde Kurtuluş Cami olarak anılan St. Mary Kilisesi (Halit Ziya Biçer arşivinden).

Şekil 4.3 1990'lı yıllarda Kurtuluş Cami olarak anılan St. Mary Kilisesi'nin havadan görünümü (Halit Ziya Biçer arşivinden).

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile 6–10 yaşındaki kız, 7–11 yaşındaki erkek çocuklara sıbyan mekteplerine devam mecburiyeti getirilmiştir. Eğitim süresi 4 yıl olan bu okullarda Müslüman ve Hristiyan çocukların ayrı ayrı okutulmasına ve kız çocuklar için yeni sıbyan mekteplerinin açılmasına karar verilmiştir. Antep'te Müslüman kız çocuklarının eğitimi için 1905'te Hamidiye Enas Mektebi, 1908'te Enas Rüştüye Mektebi eğitime başlamıştır. Müslüman kesimde ilk kız okullarının 20. yüzyılın başında açılmasına rağmen gayri Müslimler 19. yüzyılın ikinci yarısında kız çocukların eğitimine önem vermeye başlamışlardır (Şekil 4.4). Bu dönemlerde gayri Müslim okullarında ibtidailerde eğitim verilen çocukların % 40'ı, rüştüye düzeyinde eğitim verilen çocukların % 23,9'u, idadilerde eğitim verilen çocukların ise % 24,3'ü kız öğrencilerdir. Kız çocuklarının eğitimi toplum içinde kadınların statüsünün 20. yüzyıldan itibaren değişmesini sağlamıştır.

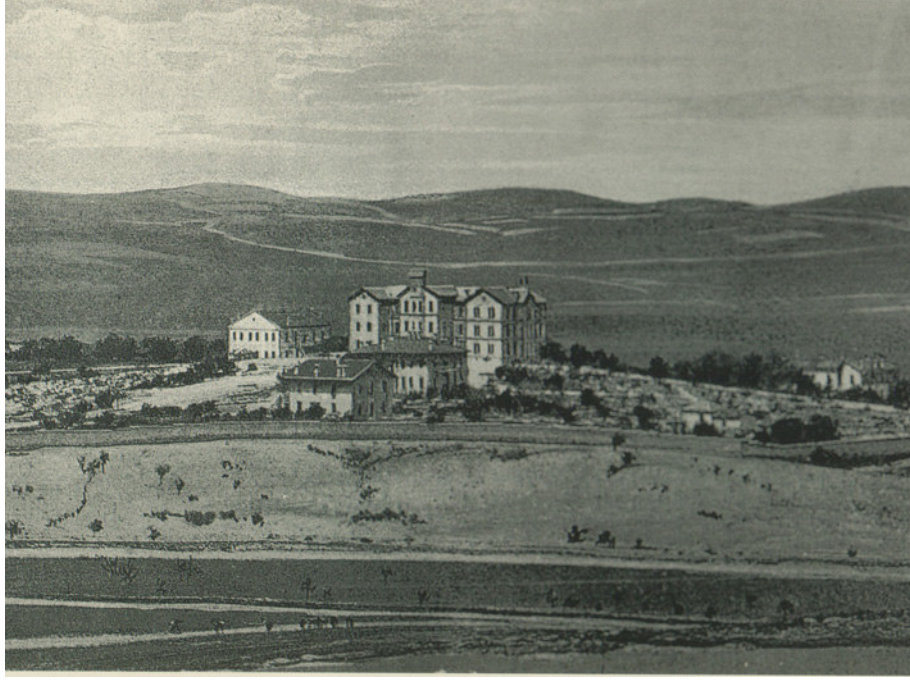

Şekil 4.4 Gayri müslimler tarafından kurulan Ermeni Kız Okulu (H. Ziya Biçer arşivinden).

İlkokul düzeyindeki Müslüman öğrenciler, Kuran okuma, din pratiği, namaz sureleri gibi dersleri okurken, aynı düzeyde gayri Müslim öğrenciler 3 dil, 3 bilim, Aritmetik, Cebir, Fiziki Coğrafya, Türkçe, Ermenice, Genel Tarih, Kompozisyon, Müzik, Jimnastik, Dikiş, Osmanlı Türkçesi ve Türk Tarihi dersleri okumuştur.

Müslüman toplumun ilköğretim üstü kurumları 20. yüzyıl başında açılırken, 1854–1855 yıllarında gayri Müslimler 3 rüştiyeye sahiptir. 1880’de bu sayıya 3 tane de idadi eklenmiştir. 1900 yılında gayri Müslimler ortaöğretim düzeyinde 11 okula sahiptir.

Gayri-Müslimlerin yüksek eğitim almaları 19. yüzyılın başlarından itibaren bölgede faaliyet gösteren Amerikalı misyonerler tarafından sağlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarında öğretime açılan Merkezi Türkiye Koleji (Central Turkey College) üniversite ve lise seviyesinde eğitim vermiştir. Bu kolej Klikya Protestan Birliği, Merkezi Türkiye Misyonu ve Amerikalı misyonerler ve hayırsever Antep halkı tarafından kurulmuştur. Kolejin yapıldığı arazi Antepli bir Müslüman olan Hacı Taha Efendi tarafından verilmiştir. 1876 yılında kolej bünyesinde tıp fakültesi açılmış ve dünyadaki diğer fakültelerle eşdeğer dersler verilmiştir. Çok az bir kısmının ayakta kaldığı Merkezi Türkiye Koleji halen Gaziantep’in Kolejtepe mahallesinde yer almakta ve Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi tarafından kullanılmaktadır (Şekil 4.5, Şekil 4.6).

Şekil 4.5 19. yüzyılın sonlarında öğretime açılan Merkezi Türkiye Koleji (Amerikan Koleji), (Nezih Başgelen arşivinden).

Genellikle gayri Müslimlerin yüksek eğitimine ağırlık veren Merkezi Türkiye Koleji bünyesinde tıp, eczacılık, dişçilik, ekonomi, edebiyat ve matbaacılık bulunmaktadır.

Müslüman topluluk 19. yüzyılın başlarında tıp hizmetlerini çok fazla önemsememiş, sağlık problemlerini okuyup-üfleme, mahalle arasında dolaşan sünnetçiler, ebeler vasıtasıyla eskiden kalma yöntemlerle çözmeye çalışmışlardır.

Şekil 4.6 Amerikan Koleji

Merkezi Türkiye Koleji bünyesinde eğitime başlayan Tıp Fakültesi'nin açık kalması maddi olarak büyük maliyetler gerektirdiği için geçici bir süre kapatılmış fakat hastanenin (Amerikan Hastanesi) açık kalıp hasta kabul edilmesine karar verilmiştir. Amerikan Hastanesi Gaziantep'e ilk gelip yerleşen misyoner olan Azariah Smith hatırasına yapılmıştır (Şekil 4.7, Şekil 4.8, Şekil 4.9). Hastanenin finansmanının büyük kısmı, Smith'in mezun olduğu Yale Üniversitesi'ndeki sınıf arkadaşlarından toplanmıştır. Tıp Fakültesinin geçici olarak kapatılmasından sonra hastane şifa dağıtan bir kurum olduğu için devam etmiştir.

19. yüzyıl başlarından itibaren Antep'e gelen Amerikalı misyonerler tıbbi hizmetler yanında mezheplerini yaymak için de çalışmalar yapmışlardır. Dini anlayışın ön planda olduğu sosyal tabakalaşma içinde, bu teşebbüsleri başarılı olmuştur. Amerikalı misyonerler, mevcut tabakalaşma içinde Protestan mezhebini güçlendirmek yanında, 19. yüzyılın ikinci yarısı boyunca bir yandan Müslüman ve gayri Müslimler arasındaki ilişkileri sıcak tutmaya çalışırken, diğer yandan verdikleri eğitimle gayri Müslimlerde milli kimlik bilincini uyandırmaya çalışmışlardır. Amerikalıların 1880'lerden sonra özellikle eğitim alanında yoğunlaşmasıyla eğitilmiş gayri Müslim sayısında büyük bir artış olmuştur. Amerikalılarca desteklenen, finanse edilen bu eğitim programlarından dolayı, daha önce Türkçe konuşan Ermeniler, Ermenice konuşmaya önem vermeye başlamışlardır (Çukurova, 1999).

Şekil 4.7 Şehrin genel görünümü içinde Amerikan Hastanesi(OBA Şirketler Topluluğu özel koleksiyonundan).

Şekil 4.8 1890'lı yıllarda Kırkayak parkından Amerikan Hastanesi'ne bakış (OBA Şirketler Topluluğu özel koleksiyonundan).

Şekil 4.9 Amerikan Hastanesi giriş merdivenleri (Halit Ziya Biçer arşivinden).

Kazada eğitim sisteminin ürünü olarak, basın, yayın ve kütüphanecilik faaliyetleri de gelişmiştir. İlk matbaa 19. yüzyıl başlarında Amerikalı misyonerler tarafından Antep'e getirilmesine rağmen ilk gazete olan "Ayıntab" 1872 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Kolej

yalnızca eğitim faaliyetlerini yürütmekle sınırlı kalmamış, kamuoyunu yönlendirmek için Ayıntab, Rehnüma, Avedaper adlı gazeteleri de yayınlamıştır. Misyonerlerin gazete yayınlarından sonra ilk Türkçe gazete olan Mecla-yı Muarif 1903 yılında yayınlanmıştır. İlk matbaanın 19. yüzyılın başlarında Amerikalı misyonerler tarafından Antep'e getirilmesine rağmen, ilk Türk matbaası 1910'da kurulmuştur. 1908'den önce tüm Marmara Bölgesi ve Batı Anadolu'da 35 matbaa bulunması, Antep'in Anadolu için gelişmiş bir kültür şehri olduğunu göstermektedir.

Şehirde mevcut 7 kütüphanede bulunan kitap sayıları giderek azalmış, 1903–1908 arasında 9100 olan kitap sayısı 1650'ye düşmüştür. Müslüman kütüphanelerindeki bu düşüşe karşılık yalnızca Amerikan kütüphanesinde öğrenci başına düşen kitap sayısı 1908'den 1915'e kadar 17'den 53'e çıkmıştır.

Cumhuriyet öncesi Müslüman toplum, ilk, orta eğitim kurumları ve medreselerde tamamen dini ağırlıklı eğitim alırken batı yaklaşımını eğitim yapan okullarda azınlıklar, toplum ve doğa bilimlerine dönük eğitim almıştır. Tanzimat'la birlikte merkezde mahalle mekteplerinin yanında laik eğitim veren okullarda açılmıştır fakat bu eğitim sisteminin Antep'e gelmesi 20. yüzyılın başlarında olmuştur. Toplumda eğitim seviyesi ve öğrenci sayıları bakımından Müslümanlar ve gayri Müslimler arasındaki fark özellikle Ermenilerde siyasi bilincin oluşmasına, etnik yapıya dayalı bir tabakalaşmaya ortam hazırlamıştır. Müslümanlar ve Ermeniler arasında ilişkiler gerilirken Museviler bu gerginliğin dışında kalmıştır. Museviler 20. yüzyılın ortalarına kadar Müslümanlarla iç içe ve uyum içinde yaşamıştır (Çukurova, 1999).

20. yüzyıl başlarında Gaziantep'te eğitim üç farklı bölüme ayrılabilir. Bunlardan birincisi Tanzimat'tan sonra açılan modern eğitim kurumlarıdır. Devlet eliyle değil, mahalli çabalarla kurulan kurumların desteğiyle eğitim-öğretim yapmışlardır. Özel eğitim derneklerinin tüm çabalarına rağmen eğitim açısından yeterli gelişme kaydedilememiştir. Özellikle I.Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemlerinde eğitim durma noktasına gelmiştir. İkincisi medreselerdir. 20. yüzyıl başlarından itibaren Gaziantep medreseleri önemli bir gerileme göstermiştir. Üçüncüsü ise azınlık ve yabancı okullarıdır. Yabancı ve azınlık okulları I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadeleden sonra Gaziantep eğitim tarihinden tamamen silinmişlerdir. Cumhuriyetin ilanı ile medreseler kapatılmış, modern eğitime geçilmiştir. Latin harflerinin kullanılması ve laik eğitim veren eğitim kurumlarının açılmasıyla, kentte okuma-yazma oranı artmış, erkek çocuklarla birlikte kız çocuklarında eğitime önem verilmiştir. 1933 yılında kentte lise düzeyinde eğitim veren Gaziantep Lisesi kurulmuştur (Şekil 4.10).

Günümüzde ise kentte ilköğretim, lise ve mesleki öğretim yapan okulların yanında ODTÜ'nün kurup geliştirdiği Gaziantep Üniversitesi eğitim vermektedir.

Şekil 4.10 1950 yıllarında Fevzi Çakmak Bulvarı'ndan Gaziantep Lisesi'ne bakış (Halit Ziya Biçer arşivinden).

4.1.3 Sosyo-ekonomik Yapı ve Sanayinin Gelişimi

Antep'in Halep'e çok yakın ve işlek bir yol ağı üzerinde bulunması ayrıca Suriye ve Palestine'ye giriş kapısı olan bir konumda yer alması dolayısıyla ilk zamanlardan beri ticaret açısından da bir çekim noktası olmuş ve ulaşımdaki bu kolaylığa, verimli toprakların sağladığı bol üretim de eklenince ekonomik faaliyetler hızlı bir şekilde gelişmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak da Antep kenti bölgede aynı şartlara sahip diğer kentlerde olduğu gibi belli bir süre sonra var oluş sebebini ticarete dayandırmıştır (Ünal, 1998).

İlin ekonomik yapısında geçmişten beri tarım, küçük sanayi ve ticaret ağırlık taşımaktadır. Savaş yılları sırasında şehir dokusuyla birlikte tarım arazileri de zarar görmüştür (Şekil 4.11). Üzüm bağları sökülmüş, zeytinlikler, fıstıklıklar bakımsız kalmıştır. Bu sebeple şehrin tarımla uğraşan kesimi, cumhuriyet döneminde hızla farklı alanlara kaymaya başlamıştır. 1940'lı yıllarda çiftçilerin pasaportsuz olarak Suriye'ye geçip, orada daha iyi ücretlerle çalışabilmeleri Antep'te tarlada çalışan bulunmasını güçleştirmiştir. Bundan dolayı, şehirde yaşayan çiftlik sahibi ve ağa kökenli aileler zor durumda kalmıştır. Çevredeki tarım alanlarının azalmaya başlamasının bir diğer sebebi de, çiftçilerin bir kısmının, şehirde kurulmaya başlayan fabrikalara işçi olarak girmeleridir.

Şekil 4.11 Antep kenti savaş sonrası genel görünüm (Nezih Başgelen arşivinden).

1927 yılında şehirde meslek sahibi nüfusun % 33'ü ziraat ile uğraşırken bu rakam 1935'te 14,4'e, 1945'te 12,2'ye düşmüştür.

Cumhuriyet döneminde şehirde, sanayi sektörü çalışanları ile memur olarak görev yapanların sayısında bir artış görülmektedir. 1927 yılında meslek sahiplerinin % 13,9'u memur iken, 1935'te % 26,9'u, 1945'te ise % 22,3'ü memurdur. 1927'de sanayi sektörü çalışanları meslek sahiplerinin % 29,8'ini, 1935'te % 45,6'sını, 1945'te ise % 50,7'sini teşkil etmektedir.

1927 yılında Gaziantep, endüstri işyeri açısından İstanbul, İzmir ve Bursa'dan sonra gelmektedir. Gaziantep'te 1930'dan önce, tarıma dayalı sanayinin en önemli dalı, çalışan eleman ve teknoloji açısından un sanayi ile Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan sonra hızla gelişen sabun sanayidir.

Şehirde belediye ve Impeze Elektrike Halo-Turko Marelli ortaklığıyla kurulan elektrik şirketi 1932 yılında hizmete girmiştir. Küçük ve büyük işletmelerce kullanılmaya başlanan elektrik enerjisi, üretim tekniği, üretilen malların pazar ve miktarları açısından büyük farklılaşmalara yol açmıştır.

Günümüzde Gaziantep sanayi ve ticaret yapısıyla Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Coğrafi konumu bakımından bölgeler arasında bir köprü gibi duran Gaziantep her şeyden önce halen bir ticaret merkezi olma özelliğini sürdürmektedir.

Gaziantep'te kurulu büyük sanayi işyerleri sayısı Türkiye genelinin % 4'ünü, küçük sanayi işyerleri sayısı ise % 6'sını oluşturmaktadır. Bu yapısıyla da küçük ve orta ölçekli başta olmak üzere sanayi sektörü, geniş istihdam olanakları sunmaktadır.

İktisaden faal nüfusun % 28.72'sini imalat sanayi kollarında çalışmaktadır. Gaziantep'in imalat sanayindeki mevcut tesislerin büyük çoğunluğu Organize Sanayi Bölgeleri, Örnek Sanayi, Küçük Sanayi Bölgesi, Nizip Caddesi ile 1. ve 2. Ünaldı-Şhreküstü bölgelerinde yerleşmişlerdir.

İmalat sanayi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bir ekonomik merkez konumunda olan Gaziantep'te gelişmiş durumdadır. İmalat sanayinde küçük imalathane ve atölyelerin yanı sıra büyük tesislerinde sayıca çokluğu dikkat çekmektedir.

Gaziantep sanayisi birçok sektörde Türkiye'nin en önemli üretim merkezi konumundadır. Gaziantep'te imalat sanayi; gıda, tekstil, kimya-plastik, makine-metal, otomotiv yan sanayi, inşaat yan sanayi, deri ve işlenmiş deri mamulleri, orman-ağaç-kâğıt ürünleri sanayi adları altında sekiz grupta toplanmıştır.

Gaziantep'te 12 milyon m²'lik alanıyla üç organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Organize Sanayi Bölgesi; birbiri ile işbirliği halinde üretim yapan orta ve küçük ölçekli işletmelere planlı bir alanda ortak alt yapı hizmetlerinden yararlanarak daha kolay ve ucuz üretim yapma olanağı sağlayan bir sistemdir. 210 hektarlık alan üzerinde kurulu bulunan 1. Organize Sanayi Bölgesi'nde genelde orta ölçekli olup ağırlıklı olarak tekstil, makine, metal, kimya, plastik ve gıda sektörlerinde faaliyet gösteren firmalar bulunmaktadır. 450 hektarlık bir alan üzerinde kurulmuş olan 2. Organize Sanayi Bölgesi 277 sanayiciye tahsis edilmiş, altyapı inşaatı bitmemesine rağmen 150 büyük firma faaliyete geçmiştir. Bölgede ağırlıklı olarak tekstil, kimya, plastik ve gıda sektörlerinde üretim yapılmaktadır. Örnek Sanayi ve Küçük Sanayi Sitesi işletme hacmi ve üretim metotları bakımından küçük ve orta ölçekli sanayicilere örnek olması ve teşvik edilmesi amacıyla kurulmuştur.

Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri'nin yapılmasından önce şehir içinde sanayi faaliyeti gösterilen ilk bölge Nizip Caddesi'dir. Hızlı nüfus artışı ve kentleşme sonucu, şehir içinde kalan işletmeler üretimlerinin bir bölümünü veya tamamını sanayi bölgelerine taşıma eğilimi içerisindedir.

Ünaldı-Şhreküstü Bölgesi ise Gaziantep sanayisinin ilk yerleşim bölgelerinden biridir.

Gaziantep sanayisinde büyük rol oynayan GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) bölgenin

sosyo-ekonomik kalkınması için sanayi, tarım, inşaat, ulaştırma, eğitim ve sağlık gibi tüm sektörleri içeren bir “Entegre Bölgesel Kalkınma Projesi”dir. Gaziantep sanayisi, ekonomik yapısı ve coğrafi konum olarak GAP kapsamında olan bölgenin tamamlayıcısı ve kapısı durumundadır. GAP sulama şebekesi projesinde Gaziantep topraklarının bir kısmı da sulanacaktır. Dolayısıyla sulana bölgede sulu tarıma geçilebileceğinden toprak daha bereketli ürün verecek, pazara ve ihracata yönelik ürün çeşitliliği sağlanacaktır.

Gaziantep’te GAP ile birlikte hayvan yetiştiriciliği gelişmiş, sulu bölgelerde tatlı su balıkçılığı yapılmaya başlanmış, yolcu ve yük trafiğinde önemli artışlar görülmüş, bu yolcu ve yük trafiğinin artışına paralel olarak otoyollar inşa edilmiş, nüfus açısından şehrin çekim gücü artmış ve dolayısıyla şehrin iç hacmi de büyümüştür.

4.1.4 Toplum ve Aile Yapısının Değişimi, Toplumsal Değişme Sürecinde Devletin Etkisi

Sosyal ve dini açıdan kozmopolit bir yapıya sahip olan Antep kentinde Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Museviler bir arada yaşamışlardır. Farklı inanış, yaşam biçimi, adet ve göreneklere sahip olan bu toplumlar bir arada yaşadıkları süre boyunca birbirlerinden etkilenmiş ve kültür alışverişinde bulunmuşlardır.

Hıristiyan halkı eğitmek ve milli kimlik bilinci oluşturmak amacıyla kente yerleşen Amerikalı misyonerler, sosyal yapıdaki değişime hız kazandırmışlardır. Öncelikle eğitimle başlayan faaliyetler Hıristiyan toplum kadar kentte yaşayan diğer toplumları da etkilemiştir.

Cumhuriyet döneminden önce Müslümanlar arasında eğitime çok fazla önem verilmemiş, çoğu alanda dini kurallar geçerli sayılmış ve uygulanmıştır. Şehrin Araplar ile meskûn yerlere yakın oluşu, çevre sancak ve kazalara göre, Antep’te daha mutaassıp bir dini yapı oluşmasına zemin hazırlamıştır(Yetkin, 1962). Genellikle içe dönük yaşam biçiminin egemen olduğu toplumda, aileler birkaç kuşak bir arada aynı evde yaşayarak, aile içinde yapılan evliliklerle, dışarıya kız alıp vermeyerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ataerkil aile yapısının hüküm sürdüğü yaşıntıda erkek aile ve toplum içinde kadına göre daha etkin bir role sahiptir. Kadınlar genellikle ev işleri ve çocukların bakımıyla ilgilenirken, erkekler ailenin geçimiyle yükümlüdürler. Müslümanlar arasında kadınların eğitimine çok fazla önem verilmemiş, ilk kız okulları ancak 20. yüzyılın başlarında açılmıştır. Oysaki gayri-Müslimler 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kız çocukların eğitimine önem vermişlerdir.

Eğitimin toplumdaki sosyal değişimin yönünü belirlemede etkisi büyüktür. Cumhuriyetin ilanından sonra kentte eğitimin yapısı değişmiş, modern eğitim kurumları açılmış ve kız

çocuklarının eğitimine önem verilmeye başlanmıştır. Bu köklü yapılanmalar sosyal hayattaki değişimlerin öncüsü olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren gayri-Müslimlerin eğitime verdikleri önem Müslüman halkı doğrudan olmasa bile dolaylı yoldan etkilemiş, eğitim bilincinin Müslümanlar arasında da oluşmaya başlamasını sağlamıştır. Dolayısıyla kentte oluşan böyle bir alt yapı yeni rejimin ve onun gerektirdiği inkılâpların da sayesinde ileriki yıllarda değişme sürecine girmiş ve süreç 1950 yılından itibaren ivme kazanmıştır.

Latin harflerinin öğrenilme kolaylığı tüm yurttaki olduğu gibi Gaziantep kentinde de okuma-yazma oranını arttırmıştır. İlk olarak gayri-Müslimlerin teşebbüsüyle Antep'e getirilen matbaa ve daha sonra kurulan matbaalar sayesinde şehirde yayın faaliyetleri sürdürülmüş ve halk yayınlanan gazetelerle bilinçlenmeye başlamıştır.

Şubat-Mayıs 1925'teki Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra çıkan Din Görevlilerinin Kıyafetleri Hakkında Kanun (02.09.1925), Şapka Kanunu (25.11.1925), Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Hakkında Kanun (30.11.1925) ve 1928'de Latin Harflerinin Kabulü şehirde sosyal yaşamı etkilemiştir. Kanunlara aykırı hareketlerin engellenmesi, zamanla muhalefetin azalmasına yol açmıştır. 1931 yılında Gaziantep'te gençler Ankara'ya telgraf çekerek, Menemen olayını kınamış, birçok kadın peçelerini çıkarmış, din adamları dini giysilerini görevleri haricinde giyememiştir. 17.05.1940'da Gaziantep İl Meclisi kararıyla, kadınların medeni kıyafetlerle gezmesi, erkeklerin entari benzeri giysiler giymemeleri, köylüler dâhil herkesin pantolon giymesi uygun görülmüştür. 1950–1970 dönemine ait fotoğraflarda, halkın büyük bir çoğunluğunun bu kararı uyguladığı gözlenmektedir.

Medeni Kanun'un kabulünden sonra, şehirde İslami aile tipinden yasalara uygun, modern aile tipine geçilmeye başlanmıştır. Bunun sebebi yalnızca yasal düzenlemeler değildir. Aynı zamanda tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin toplum üzerindeki etkisiyle modern aile tipi bir mecburiyet halini almıştır.

Cumhuriyet sonrası, tabakalar arasında sosyal statüleri belirleyen unvanların kaldırılması, ailenin konumu ve kadının yeri, şeri kanunlardan medeni hukuka geçiş, toplumun yeni kanunlara uyum problemini beraberinde getirmiş, sosyal değişim 1950'li yıllara kadar devletin çabalarına karşın çok yavaş gerçekleşmiş, çok partili sisteme geçiş sonrası hızlanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Gaziantep'i, çayhaneleri, tiyatroları, bayan sanatçıların şarkılar söylediği sazlarıyla ve sinemalarıyla gece hayatını çok yoğun yaşayan bir şehir olmuştur. İlk filmler şehre 1923 yılında Darü'l Eytam'a getirilen makine ile gösterilen, sağlıkla ilgili filmlerdir.

1939'da Halkevi Sineması, 1945'te Nakıp Ali tarafından şehrin en büyük sineması açılmıştır. Şirketlerle yapılan anlaşmalar sonrası şehre yerli ve yabancı filmler getirilmiştir. Bu sosyal yaşantı içerisinde 1930'lu yıllarda şehirde birçok balolar da verilmiştir.

1923–1950 yılları arasında yasaların yalnızca Türklerin doktorluk yapmasına izin vermesine rağmen Amerikan Hastanesi hizmet vermeye devam etmiş, 1927 yılında Amerikalı doktorlar şehirde çalışma izni almayı başarmıştır. 1923 yılında tek Türk doktor ile hizmet veren Belediye Hastanesi Açılmış, 1927 yılında İl Özel İdaresi'ne devredilerek devlet Hastanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ağustos 1930'da Dr. Saip Özer Doğumevi, 1931 yılında Mecit Barlas'ın 20 yataklı hastanesi açılmıştır. 1934 yılında yeni sağlık yasasının çıkarılmasıyla, Adana ve Talas'taki Amerikan hastaneleri kapatılarak, doktorları Antep Hastanesi'nde görevlendirilmiş, başhekimliğe Türk doktor getirilerek, Amerikalı doktorlar hastanede çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Elektriğin 1933 yılında geldiği Gaziantep'te, radyo satışları 1935-1936'da başlamış, uzunca bir süre Arap radyoları dinlenmiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında ise Avrupa'dan belirli saatlerde yayın yapan "Amerika'nın Sesi" radyosu, Gaziantep halkının dünyaya açılan penceresi olmuştur. Televizyonun şehirde satılmaya başlaması 1946 yılıdır. Şehre telefon 1947 yılında gelmiş, 1950 yılında hat kapasitesi arttırılmıştır.

Tüm bu gelişmeler kentte var olan içe dönük yaşam biçimini ve bu yaşam biçiminin gerektirdiği mimari dokuyu etkilemiş, değişen sosyo-kültürel yapı farklı mekânların, yaşayış tarzlarının oluşmasını sağlamıştır.

4.2 Sosyal Yapıdaki Değişimin Konut Mimarisine Etkisi

Bölgenin iklimi, topografyası, İslam dinine bağlı toplum yaşantısının özellikleri, yöresel yapı gereçlerinin birlikte biçimlenmesiyle oluşan geleneksel Gaziantep mimarisi değişen sosyal koşullar karşısında zaman içinde özgün kullanımlarını yitirmektedir. Sosyo-kültürel değişime etki eden faktörler doğrultusunda Gaziantep kentinde de sosyal yaşam değişmekte, bu değişim konut mekânına da yansımaktadır.

Ataerkil aile yapısı ve İslam dinine bağlı olarak gelişen mahremiyet olgusu doğrultusunda oluşan, çok işlevli mekânlardan meydana gelen geleneksel konutlar, değişen yaşam biçimi ve tek işlevli mekânlara duyulan gereksinim dolayısıyla günümüzde tercih edilmemektedir.

Değişen toplum yaşantısı mekânların kullanım şeklini değiştirmektedir. Geçmişte çok nüfuslu aileleri barındıran konutlar günümüzde çekirdek aile için büyük gelmekte, daha önce aynı ev

içinde yaşayan kadınların birlikte üstlendikleri evin bakımı ve temizliği tek bir aile için zor ve külfetli olmaktadır. Eğitim düzeninde yapılan yenilikler kadının toplum ve aile içindeki yerini değiştirmiştir. Daha önce yalnız ev işleri ve çocukların bakımıyla yükümlü kadın günümüzde evin geçimine de katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla ev işlerine ayrılan kısıtlı zaman geniş aileler için planlanmış konutlar için yeterli olmamaktadır.

Geleneksel konutların gelişen teknoloji karşısında yetersiz kalması, günlük yaşamı kolaylaştırıcı teknik donanımlara sahip olmaması yeni oluşan konut alanlarının tercih edilmesine sebep olmaktadır. Geleneksel konutların halen soba v.b yöntemlerle ısıtılmasına, günümüzde kullanılan teknolojik ısıtma yöntemlerinin bu konutlarda kullanılmamasına, su ve kanalizasyon tesisatlarının yetersizliğine karşın yeni oluşan konutların bu imkânları sunması bu konutların tercih sebebinin oluşturmaktadır.

Sanayisi ve verimli topraklara sahip olması nedeniyle Gaziantep çevre illere göre çekici bir güç oluşturmakta ve bu durum kentin göç alma hızını arttırmaktadır. Artan nüfus yeni konut alanlarının oluşum ihtiyacını doğurmaktadır.

Köyden kente göç, nüfus artışı, kentleşme, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, modernleşme v.b. nedenlerde kentlerde oluşan gelişim ve değişim bireye, aileye, topluma ve fiziksel çevreye çeşitli şekillerde yansımaktadır. Bireyin, aile ve toplumun geleneklerinin, alışkanlıklarının, tutum ve değerlerinin, yaşam biçiminin, aile yapısının değişmesi kullanıcı gereksinmelerini ve tercihlerini değiştirmektedir. Bu değişimin fiziksel mekâna yansımaları ise mekân organizasyonunun, evin, odaların, banyo, WC gibi ıslak hacimlerin kullanımının ve sıhhi tesisatın ve hatta konut içinde yer alan sabit, yarı sabit ve hareketli donatı ve mobilyaların değişmesi şeklinde olmakta ve yapının planına ve genel formuna yansımaktadır. Geleneksel konutlarda yeme, yatma, oturma ve hatta yıkanma gibi birçok işlevin aynı mekânda gerçekleştirildiği kullanım günümüzde söz konusu değildir. Değişen yaşam biçimi mekânların yatak odası, oturma odası, çocuk odası, banyo gibi farklı işlevlere hizmet etmesi sonucunu doğurmuştur. Geleneksel konutlarda dış mekândan kullanılan mutfak ve Wc mekânları günümüz konutlarında ev içine alınmış, mutfak kullanımı önem kazanmış, sadece yemek pişirmek amacıyla değil aynı zamanda yemek yeme ve oturma amacıyla da kullanılır olmuştur. Geleneksel konutlarda dış mekândan ulaşılan mutfağın kullanımının zor olduğu hava koşullarında yemek hazırlama ve bulaşık yıkama işlevinin eşiklikte gerçekleştirildiği kullanımlar günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.

Sosyal yapıdaki değişim yaşama biçimini etkilemekte ve oluşan yeni yaşama biçimi

geleneksel konut mekânının kullanım şeklini de değiştirmektedir. Yeni yaşama biçiminin gerektirdiği kullanımlara karşılık veremeyen geleneksel konutlar zaman içinde terk edilmekte, konut içinde olması istenen unsurları karşılayamadığı için farklı işlevlerle kullanılmaktadır. Buna karşılık değişen ihtiyaçlar doğrultusunda kabul gören planlamaya sahip, yeni oluşan konut alanları her geçen gün benimsenmekte ve hızla artmaktadır.

4.3 Bölüm Sonucu

Geleneksel Gaziantep evlerinin analizi ve fiziksel öğelerinin ortaya konması ancak sosyal yapıdaki değişimin ve bu değişime etki eden faktörlerin birlikte ele alınmasıyla bir bütün oluşturacaktır. Daha önceki bölümlerde geleneksel konutlar fiziksel özellikleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ise fiziksel yapıyı tamamlayarak bir bütün oluşturan sosyal yapı ana hatlarıyla ele alınmıştır. Çözümleme kolaylığı sağlamak için sosyal yapıdaki değişim nüfus, göç, eğitim, sanayi, toplum ve aile yapısındaki değişim adlı alt başlıklar halinde incelenmeye çalışılmıştır.

Tarih boyunca farklı etnik grupları bünyesinde barındıran Gaziantep kenti verimli toprakları ve stratejik konumu dolayısıyla civar yerleşim bölgeleri içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Kültür mozaïği oluşturan farklı etnik gruplar arasındaki etkileşim eğitim, aile yaşantısı, ekonomik yapı üzerinde belirleyici olmuştur. Kuruluşundan bugüne bölgede bir çekim gücüne sahip olan kent bu özelliğinden dolayı kırsal bölgelerden ve çevre illerden sürekli göç almıştır. I. Dünya Savaşı ve sonrasında azınlıkların bölgeyi terk etmesiyle etnik yapı da değişime uğramıştır. Tanzimat'ın ilanı ile başlayan batılılaşma hareketleriyle değişim kazanan sosyal yaşantı, Cumhuriyet'in ilanı ile yapılan inkılâplarla farklı bir boyut kazanmıştır. Zaman içinde gelişen tüm bu değişimler yaşam biçimini ve beraberinde mimari yapıyı etkilemiştir.

5. GELENEKSEL KONUTLARDA YAŞAYAN KİŞİLERLE YAPILAN ANKET ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1 Anket İle İlgili Genel Açıklamalar ve Anketin Amacı

Bu bölümde ele alınan anket çalışması Geleneksel Gaziantep Evleri'nin yer aldığı konut alanlarına gidilerek yapılmıştır. Bu konutlarda yaşayan insanlar ziyaret edilerek, yaşadıkları ortam gözlenmiş, kişilere 18 soru yöneltilmiştir. Anket çalışmasında homojen bir sonuç elde edebilmek için tek bir bölge hedef alınmamış, geleneksel konutların yoğun olarak bulunduğu Bey, Karagöz ve Şekeroğlu mahallelerinde oturan farklı ailelere sorular yöneltilmiştir. Anket bu bölgelerde yaşayan toplam 50 kişiyle yapılmıştır.

18 sorudan oluşan anket soruları ankete katılan kişilerin yaşadıkları ortamda birebir soru-cevap şeklinde yapılmıştır. Sorular için belirli bir süre konulmamış kişilerin diledikleri kadar düşünüp cevap vermesine olanak sağlanmıştır. Anlaşılmayan noktalarda gerekli açıklamalar yapılmış, okuma yazma bilmeyen kişiler için sorular herhangi bir yönlendirme yapılmadan okunmuş ve verilen cevaplar doğrultusunda şıklar işaretlenmiştir.

Yapılan anketin amacı; geleneksel konutların yer aldığı bölgelerde yaşayan insanlar hakkında genel bir değerlendirme yapılması, bu konutların kullanıcı ihtiyaçlarına ne derece cevap verebildiğinin saptanması, konut mekânlarının işlevsel açıdan değerlendirilmesi, geleneksel konutların insanların aile yapısı, toplum yaşantısına uygunluğunun araştırılması, iklim koşullarına ve çevresel verilere uygun tasarlanıp tasarlanmadığının incelenmesidir. Anket soruları belirtilen amaçlar doğrultusunda çoktan seçmeli sorular şeklinde hazırlanmıştır.

5.2 Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

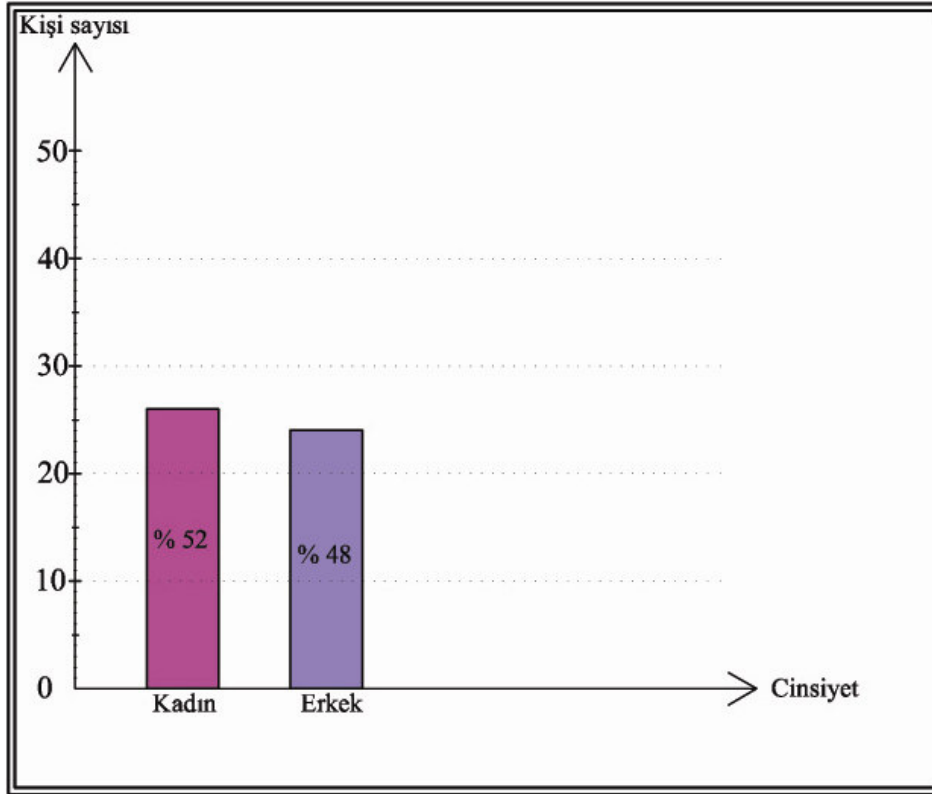
Anket soruları iki ana başlık altında hazırlanmıştır. Bunlardan ilki görüşülen kişiler hakkında değerlendirmedir. Bu bölümde ankete katılan kişilere cinsiyet, yaş, doğum yeri, eğitim durumu gibi kişiye özgü sorular yöneltilmiştir. Bu sayede bölgenin göç alıp almadığı, geleneksel konutlarda yaşayan insanların nasıl bir eğitim düzeyine sahip olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci ana başlık ise konutlar hakkında değerlendirmedir. Bu bölümde kişilere konutları mekân büyüklükleri, kullanım alanları, konutta yaşayan kişi sayısı, kent merkezi içindeki konumu, komşuluk ilişkileri, iklimsel koşullara, toplumsal ve çevre koşullarına uygunluk açısından irdeleyen sorular yöneltilmiştir. Bu sorularla kişilerin yaşadıkları konutlara ilişkin

memnun oldukları ve olmadıkları özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Son üç soruda ise konutların günümüz koşullarına adaptasyonunun istenip istenmediği, adaptasyon sonrası kişilerin konutlarında yaşama arzusu içinde olup olmadığı ve yaşamak istedikleri konut türü saptanmak istenmiştir.

Cevaplanan anket soruları teker teker incelenerek yüzdeler halinde ifade edilmiş ve sonuçlar hazırlanan grafikler yardımıyla sunulmuştur.

Ankete katılan kişilerin % 52'si kadın, % 48'i erkektir (Şekil 5.1). Homojen bir sonuç elde edebilmek için kadın ve erkek oranları eşit tutulmaya çalışılmıştır. Sorular aynı yaş gruplarındaki kişilere sorulmamış, çeşitli yaş gruplarına yer verilmiştir. Ankete katılan kişiler 19 ile 62 yaş arasındadırlar.

Şekil 5.1 Ankete katılan kişilerin cinsiyetlerini gösteren grafik.

Kişilerin Gaziantep’li olup olmadıklarını, göç sonucu bölgeye yerleşip yerleşmediklerini anlamak için sorulan “Doğum yeriniz?” sorusuna verilen cevapların yüzdelik oranları ve oranları gösteren grafik aşağıda verilmiştir (Şekil 5.2).

Gaziantep doğumlu %26,

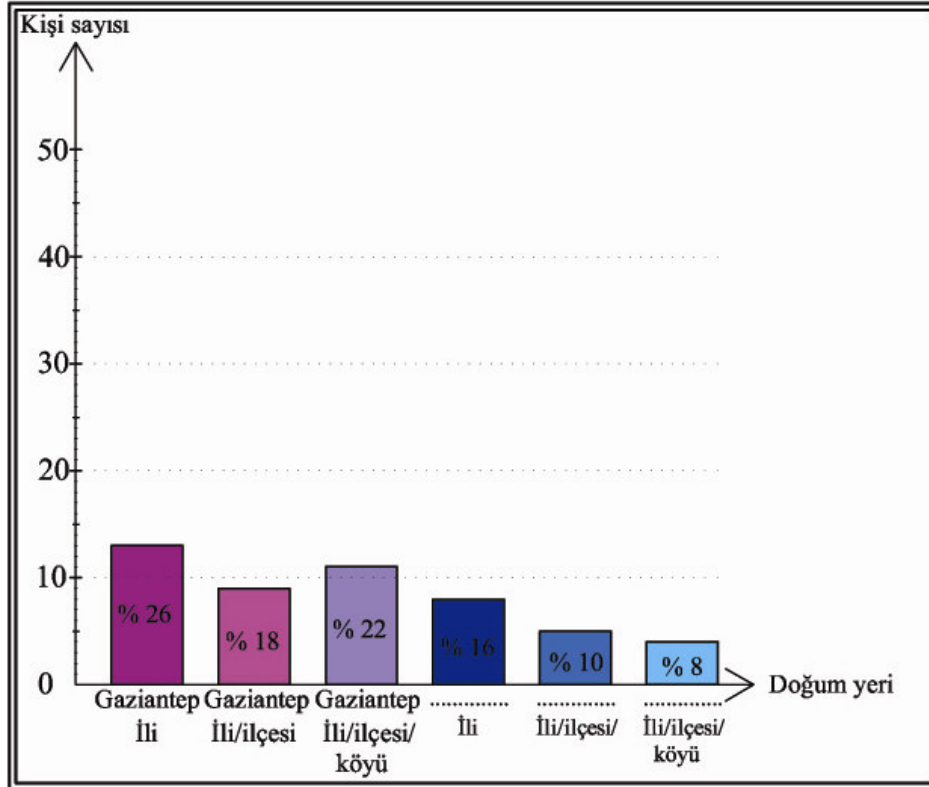
Gaziantep İli'ne bağlı ilçe doğumlu % 18,

Gaziantep İli/İlçesi'ne bağlı köy doğumlu % 22,

Gaziantep harici bir il doğumlu % 16,

Gaziantep harici bir ile bağlı ilçe doğumlu % 10,

Gaziantep harici bir il ve ilçeye bağlı köy doğumlu % 8 olarak tespit edilmiştir.

Şekil 5.2 Ankete katılan kişilerin doğum yerlerini gösteren grafik.

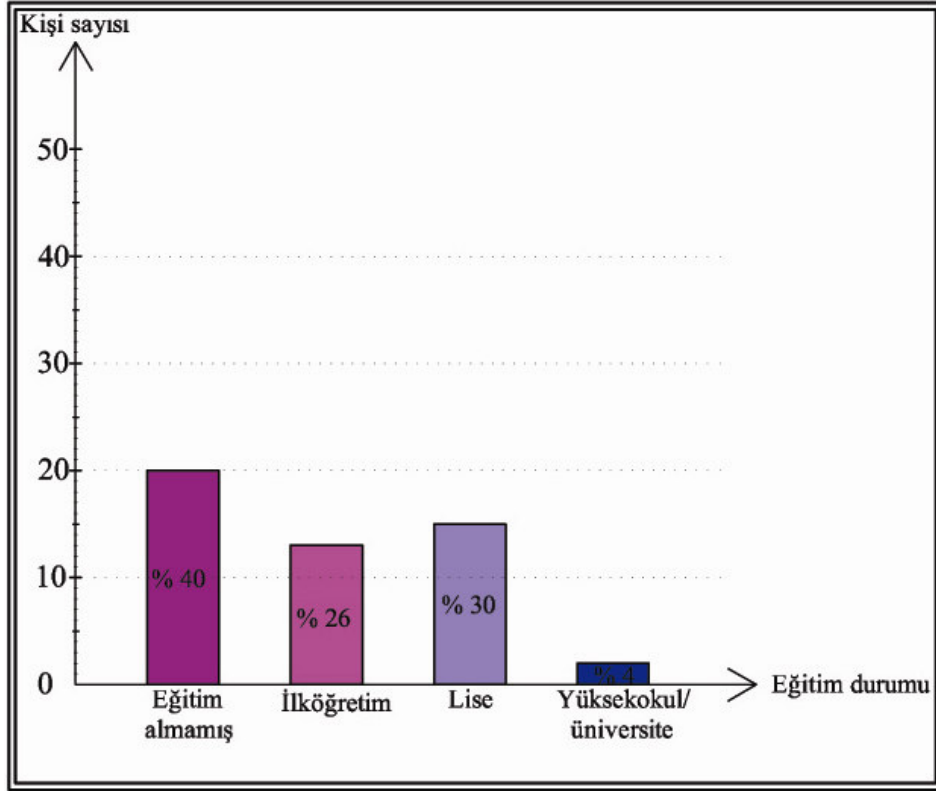
“Eğitim durumunuz?” sorusuna verilen cevapların oranları;

Eğitim almamış % 40,

İlköğretim mezunu % 26,

Lise mezunu % 30,

Yüksekokul/üniversite % 4 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 Ankete katılan kişilerin eğitim durumlarını gösteren grafik.

“Konutunuzda kaç kişi yaşıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

Bir-iki % 16,

Üç-dört % 56,

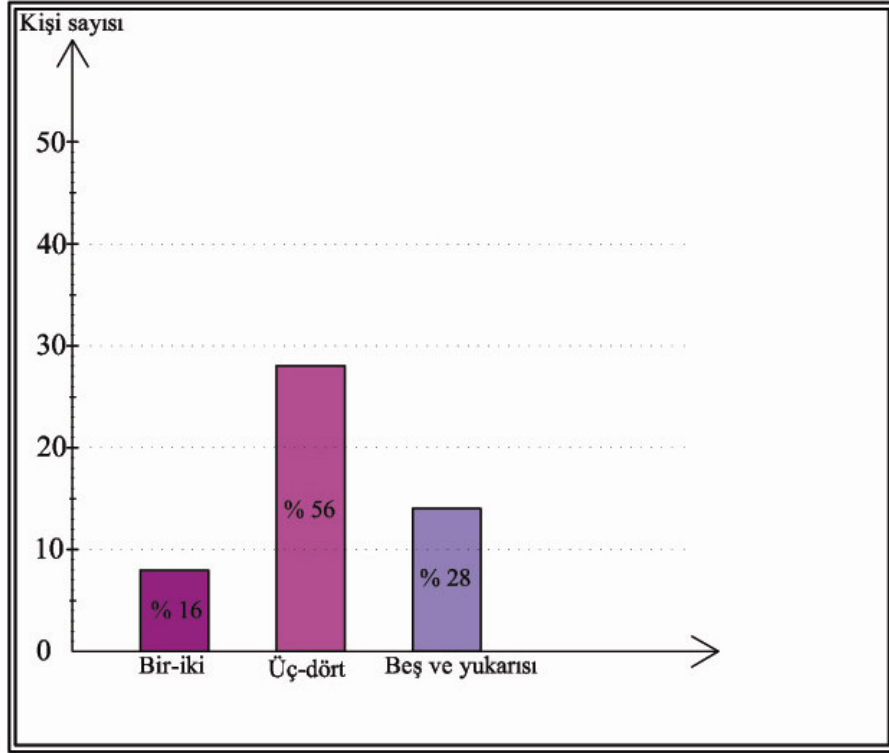
Beş ve yukarısı % 28 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.4).

“Konutunuzu büyüklük açısından nasıl buluyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

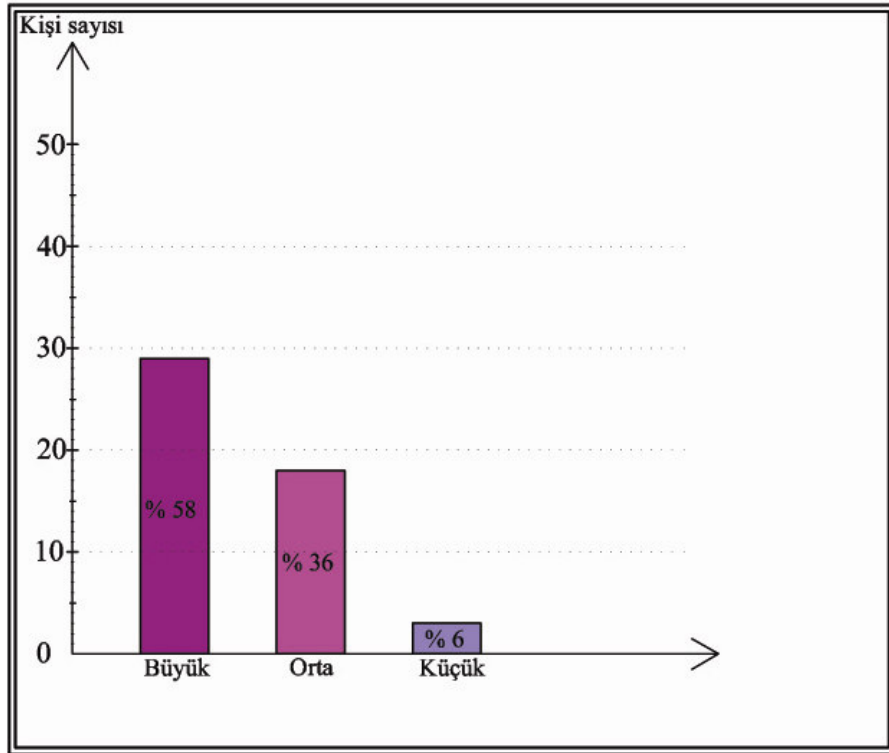
Büyük % 58,

Orta % 36,

Küçük % 6 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.5).

Şekil 5.4 Konutta yaşayan kişi sayısını gösteren grafik.

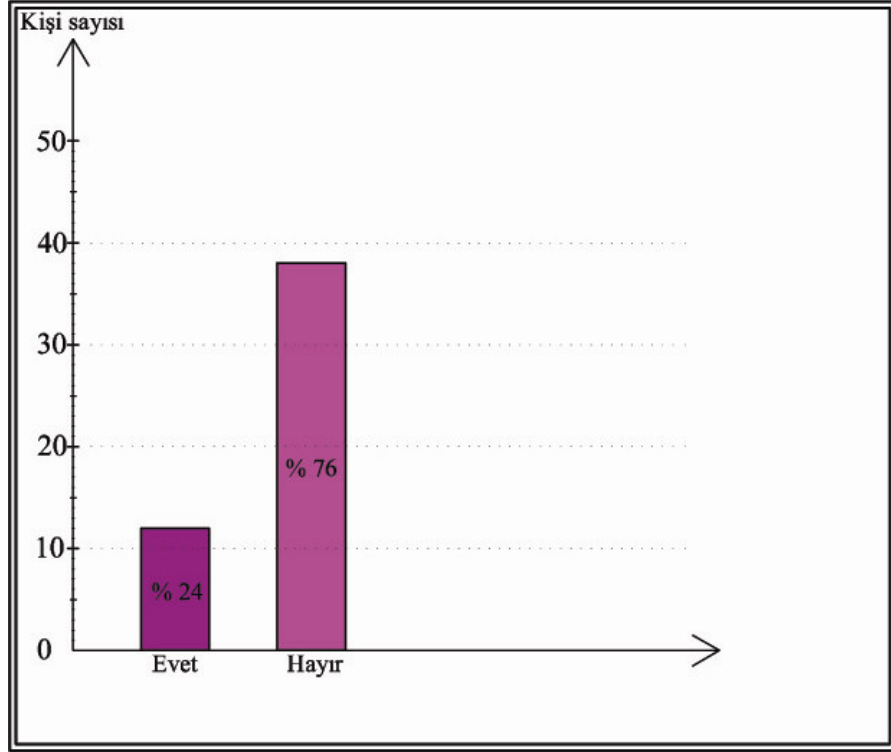

Şekil 5.5 “Konutunuzu büyüklük açısından nasıl buluyorsunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

“Konutunuzdaki bütün odaları kullanıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

Evet % 24,

Hayır % 76 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.6).

Şekil 5.6 “Konutunuzdaki bütün odaları kullanıyor musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

“Konutunuzun kent merkezinde olmasından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

Çok memnun % 70,

Memnun % 20,

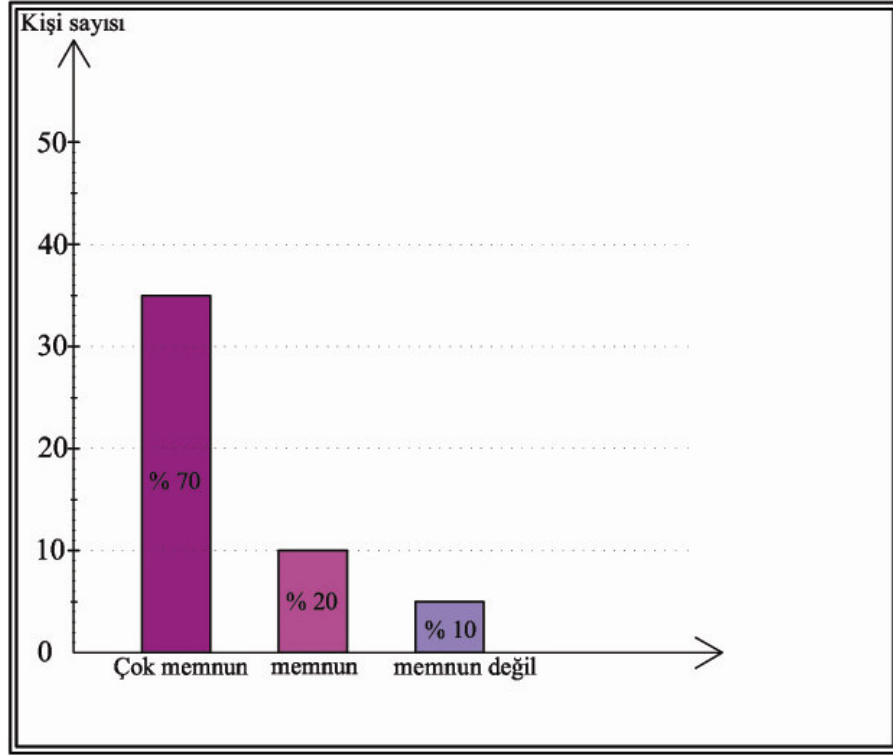
Memnun değil % 10 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.7).

“Komşuluk ilişkileri bakımından mahallenizden memnun musunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

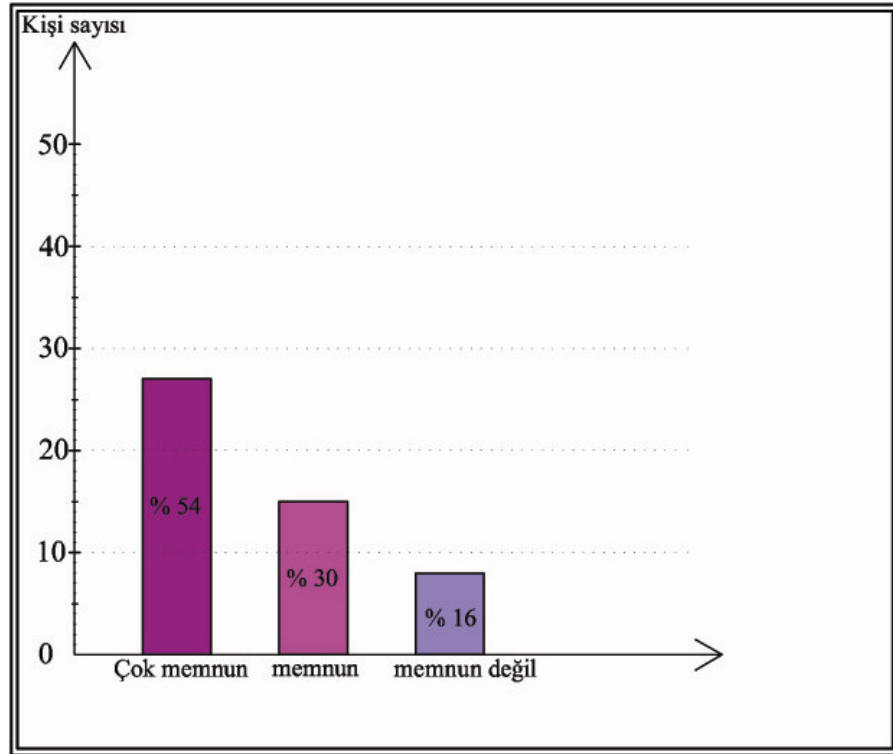
Çok memnun % 54,

Memnun % 30,

Memnun değil % 16 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.8).

Şekil 5.7 “Konutunuzun kent merkezinde olmasından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

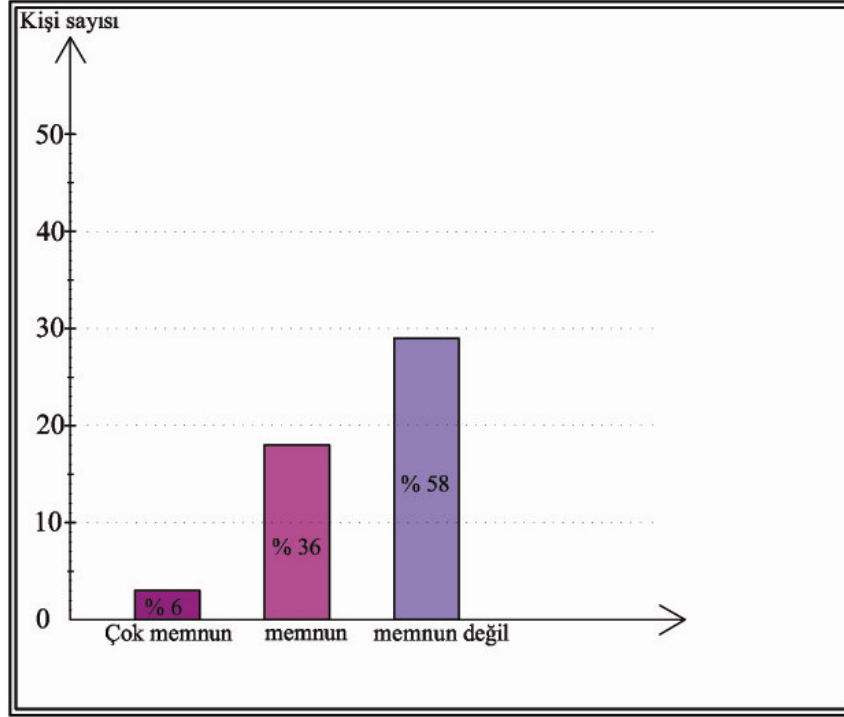
Şekil 5.8 “Komşuluk ilişkileri bakımından mahallenizden memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

“Konutunuzu rahat ve konforlu buluyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

Çok memnun % 6,

Memnun % 36,

Memnun değil % 58 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.9).

Şekil 5.9 “Konutunuzu rahat ve konforlu buluyor musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

“Mutfağımızın konut içindeki yerinden memnun musunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

Çok memnun % 8,

Memnun % 40,

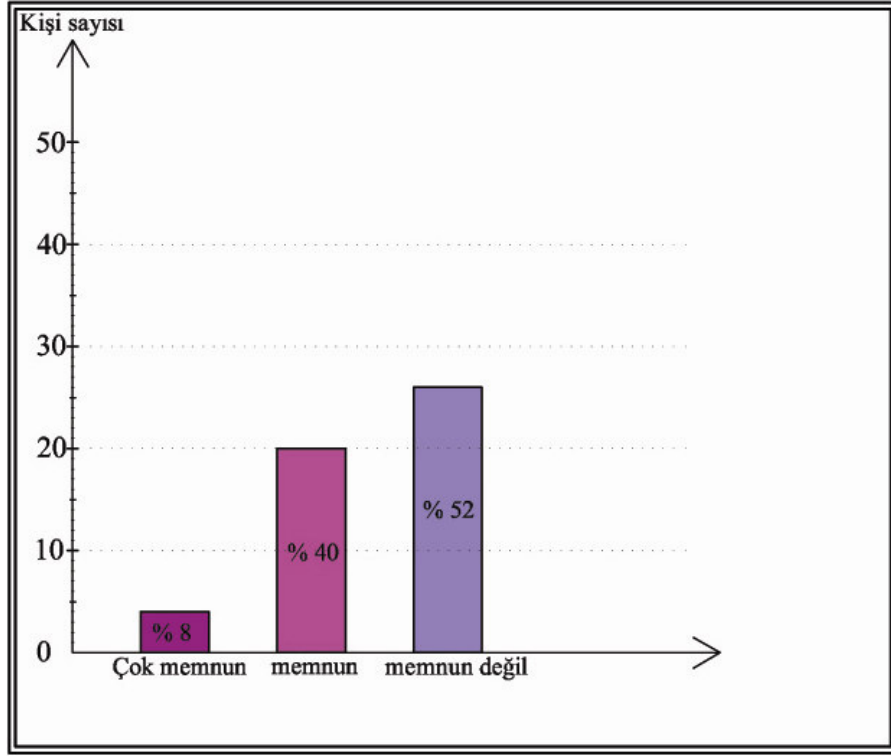
Memnun değil % 52 olarak tespit edilmiştir(Şekil 5.10).

“Konutunuzdan kış aylarında ısınma açısından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

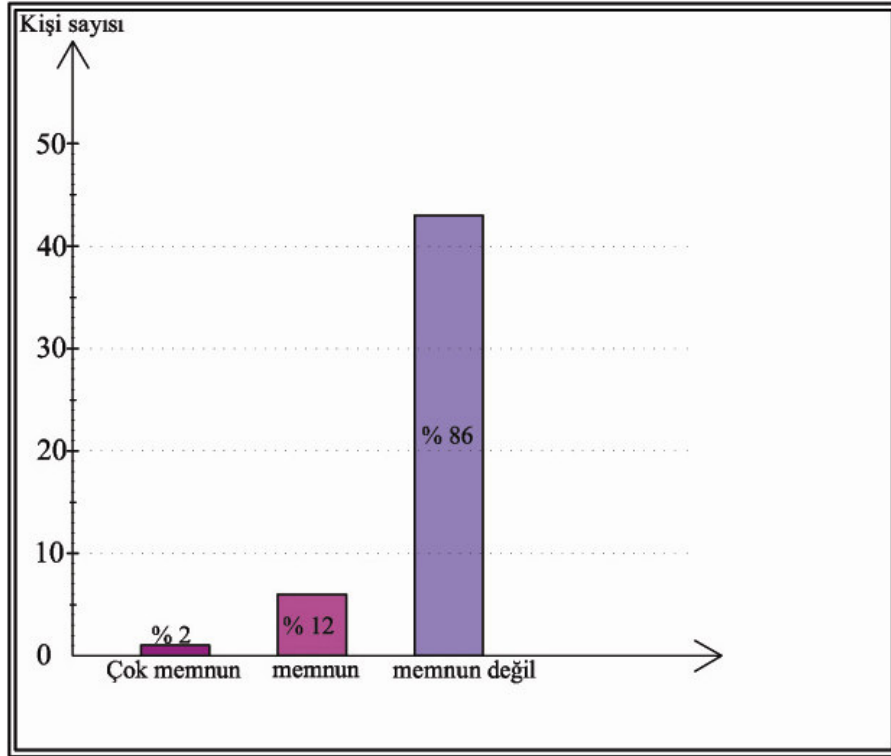
Çok memnun %2,

Memnun % 12,

Memnun değil % 86 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.11).

Şekil 5.10 “Mutfağınızın konut içindeki yerinden memnun musunuz? Sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

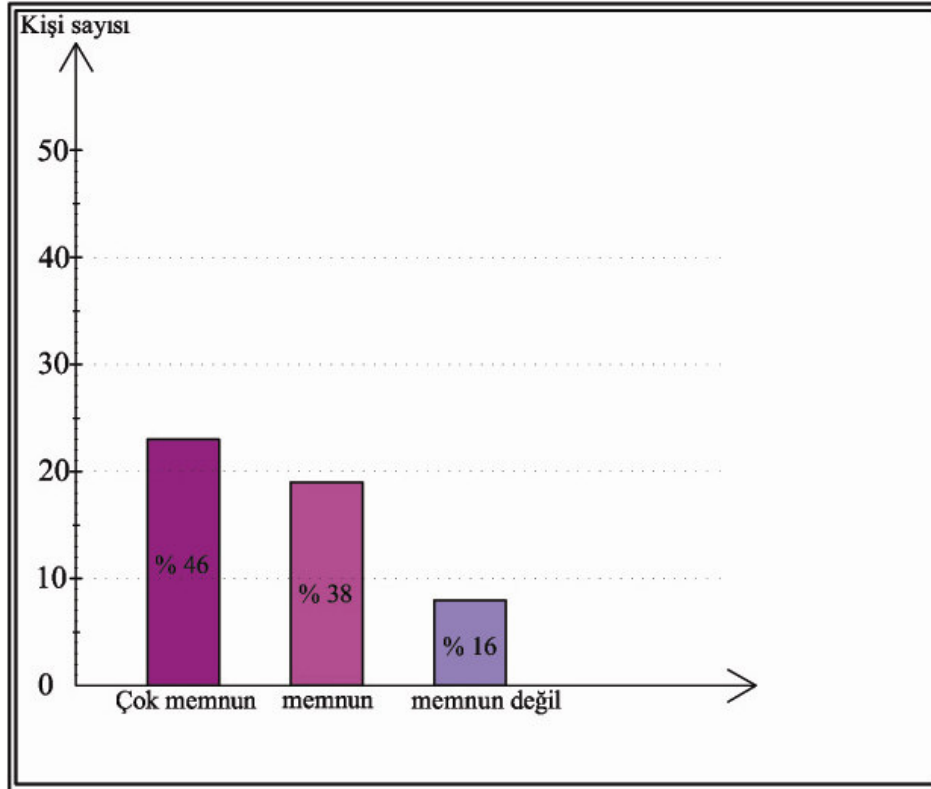
Şekil 5.11 “Konutunuzdan kış aylarında ısınma açısından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

“Konutunuzdan yaz aylarında serinlik açısından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

Çok memnun % 46,

Memnun % 38,

Memnun değil % 16 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.12).

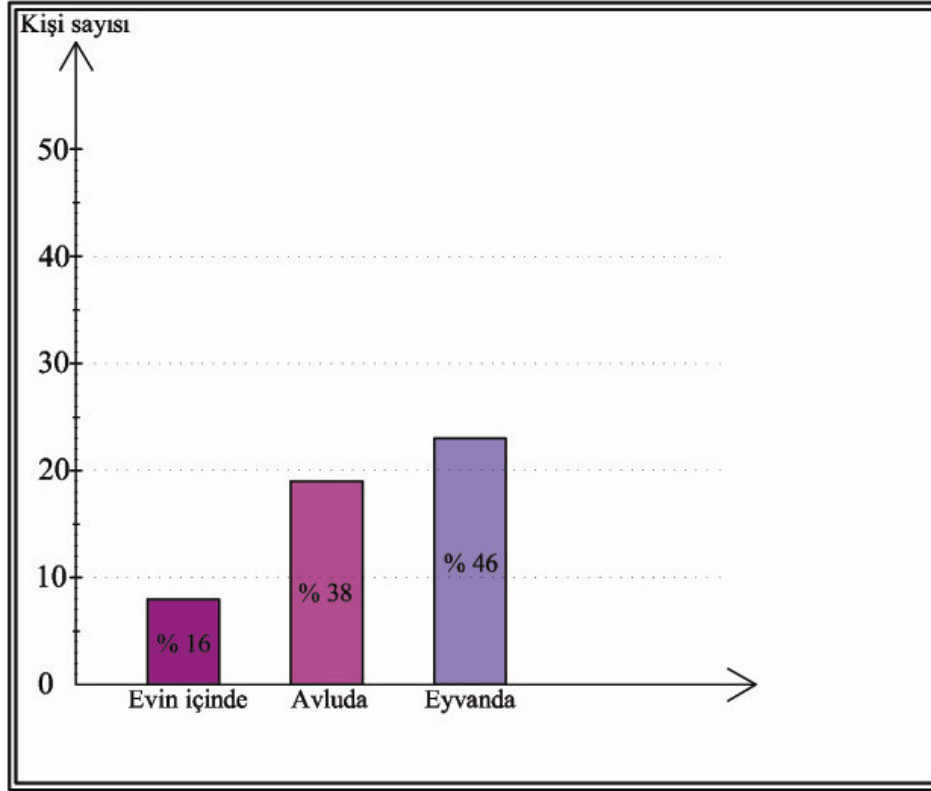
Şekil 5.12 “Konutunuzdan yaz aylarında serinlik açısından memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

“Yaz aylarında vaktinizi çoğunlukla konutunuzun hangi mekânında geçiriyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

Evin içinde % 16,

Avluda % 38,

Eyvanda % 46 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.13).

Şekil 5.13 “Yaz aylarında vaktinizi çoğunlukla konutunuzun hangi mekânında geçiriyorsunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

“Görsel mahremiyet açısından konutunuzdan memnun musunuz?” sorusuna verilen cevaplar;

Çok memnun % 48,

Memnun % 40,

Memnun değil % 12 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.14).

“Konutunuzun günümüz koşullarına uyarlanmasını ister miydiniz?” sorusuna verilen cevaplar;

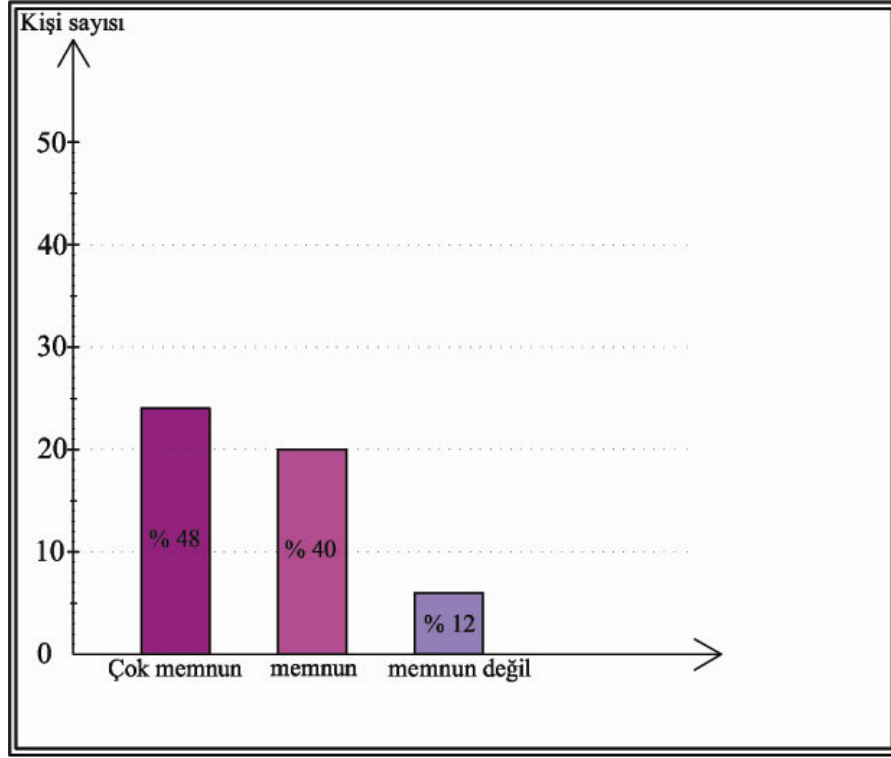
Evet % 78,

Hayır % 22 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.15).

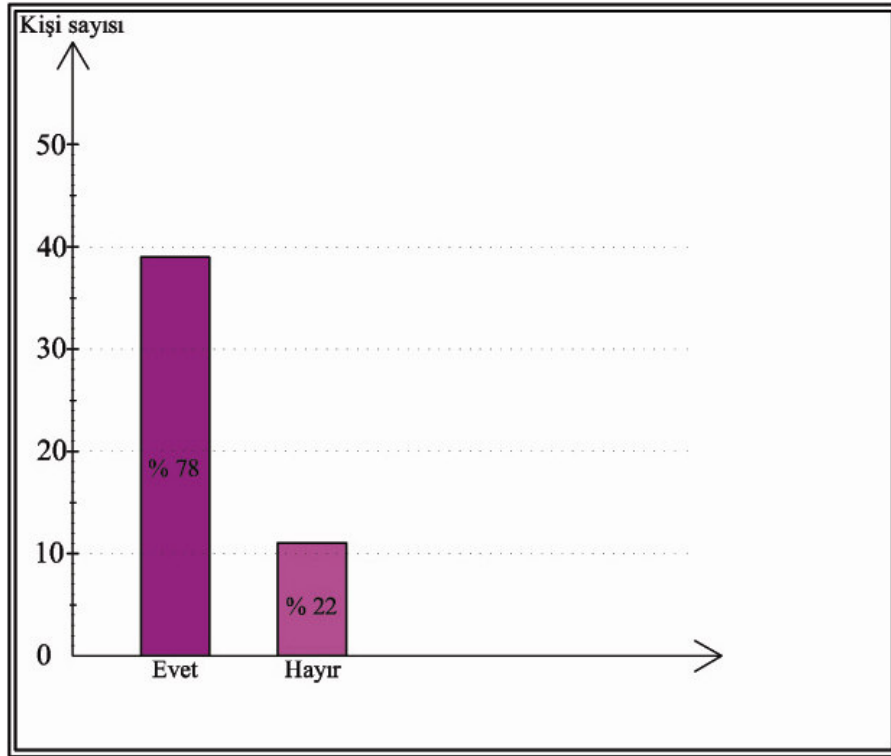
“Konutunuzun günümüz koşullarına uyarlanmasından sonra burada yaşamak ister miydiniz?” sorusuna verilen cevaplar,

Evet % 56,

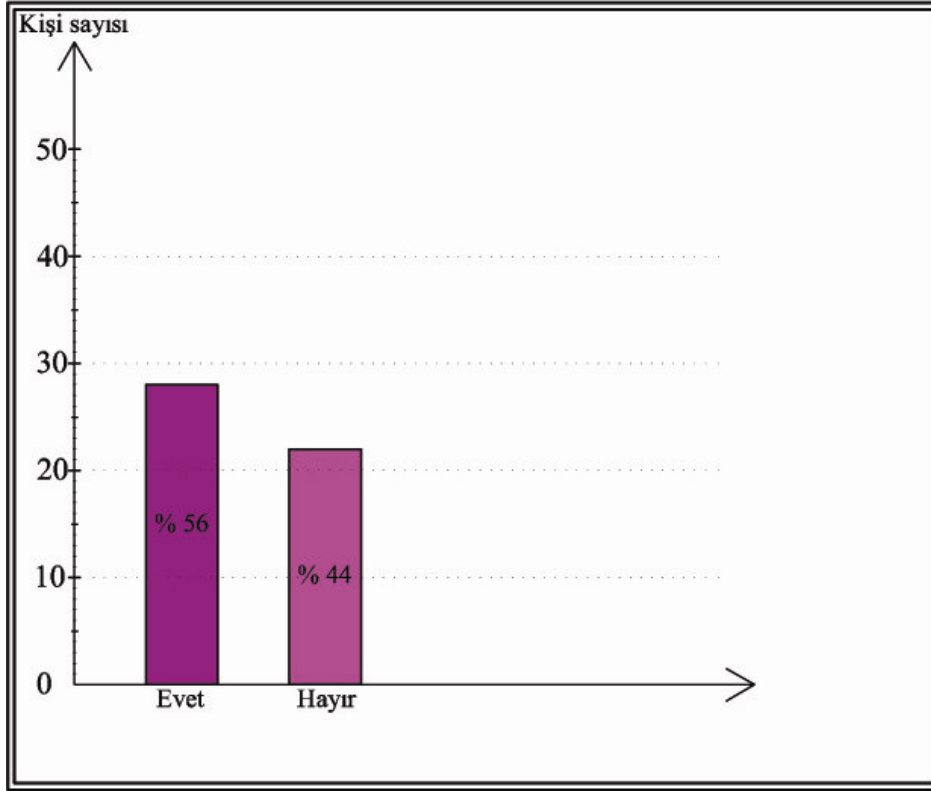
Hayır % 44 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.16).

Şekil 5.14 “Görsel mahremiyet açısından konutunuzdan memnun musunuz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

Şekil 5.15 “Konutunuzun günümüz koşullarına uyarlanmasını ister miydiniz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

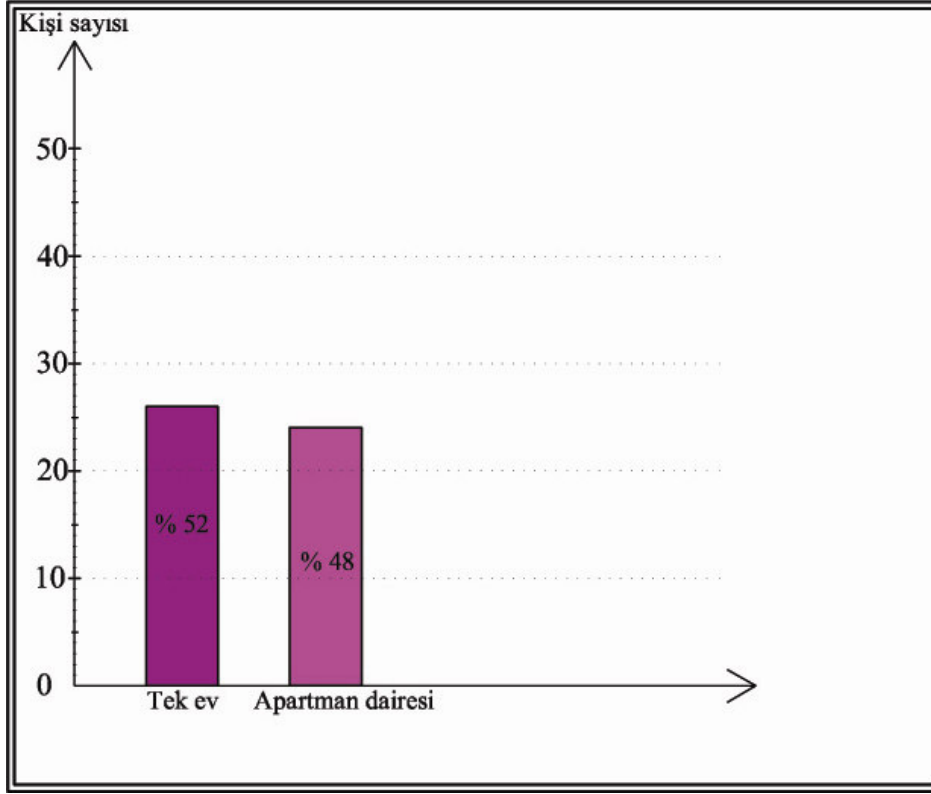

Şekil 5.16 “Konutunuzun günümüz koşullarına uyarlanmasından sonra burada yaşamak ister miydiniz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

“Nasıl bir evde yaşamak isterdiniz?” sorusuna verilen cevaplar;

Tek ev % 52,

Apartman dairesi % 48 olarak tespit edilmiştir (Şekil 5.17).

Şekil 5.17 “Nasıl bir evde yaşamak isterdiniz?” sorusuna verilen cevapları gösteren grafik.

5.3 Bölüm Sonucu

Yapılan anket çalışmaları sonucunda geleneksel dokunun hâkim olduğu bölgelerde farklı il, ilçe ve köylerde doğmuş kişilerin yaşadığı tespit edilmiştir. Geleneksel konutlarda yaşayan kişilerin ancak % 26’sı Gaziantep merkez doğumludur, geriye kalan % 74’lük kesim ise Gaziantep veya diğer illere ait ilçe ve köylerden göç ederek bölgeye yerleşmiş kişilerden oluşmaktadır. Bu durum kenti tehdit eden göç olgusunun ciddi boyutlara ulaştığının bir göstergesidir.

Geleneksel konutlarda yaşayan kişilerin % 40’ının hiç eğitim almamış olması bölgenin eğitim seviyesindeki düşüklüğü gözler önüne sermektedir. Geleneksel konutların tarih ve insanlık açısından önemini ve değerini bilmeyen, kentin kültürüne ait olmayan ve korunması için sahip çıkmayan, göç sonucu bölgeye yerleşmiş, eğitimsiz bir toplum gün geçtikçe kaybolan kültürel mirasımızın yok olmasına hız kazandıracaktır. Dolayısıyla bu bölgelerde yaşayan kişilerin eğitimi ve bilinçlendirilmesi kültür varlıklarımızın korunması açısından önem kazanmaktadır.

Geçmişte ataerkil aile yapısına bağlı olarak çok nüfuslu aileleri barındıran geleneksel konutlar

günümüzde genellikle üç-dört kişilik aileleri barındırmaktadır. Bu durum değişen aile yapısının bir göstergesidir. Kalabalık aileler için planlanmış bu konutlar az nüfuslu aileler için fazla büyük gelmekte, bakım zorluğu ve masrafları dolayısıyla tercih edilmemektedir. Konutlar günümüzde kullanıcıları tarafından büyük bulunmaktadır. Mevcut odaların hepsi kullanılmamakta, konut sahipleri kullanmadıkları odaları depo veya benzeri amaçlarla kiraya vermektedirler. Fakat bu tür kullanımlar söz konusu olduğunda yapılan değişiklikler konutların özgün durumuna zarar vermektedir.

Kent merkezinde yer alan geleneksel konutların konumları kentin birçok noktasına ulaşım kolaylığı sağlaması açısından kullanıcılar tarafından hoşnut olunan bir durum olarak dile getirilmektedir. Gün geçtikçe kent merkezi dışına kayan konut alanları karşısında geleneksel konutların bu konumu avantajlı bir kullanım sağlamaktadır.

Geleneksel konutlarda yaşayan kişilerin büyük bir çoğunluğu konutlarını rahat ve konforlu bulmamaktadır. Mutfağın dış mekândan ulaşılarak kullanılması, ısınma açısından yeterli konforun sağlanamaması gibi nedenler bu konuda dile getirilen rahatsızlıklardandır. Günümüz koşullarının gerektirdiği bu tür kullanımlar ve ihtiyaçlar karşısında yetersiz kalan geleneksel konutlar, daha iyi koşullarda ve daha konforlu konutlarda yaşama isteği amacıyla terk edilmektedir.

Sıcak bir iklime sahip olan bölgede eyvan, avlu kullanımlarına olanak sağlayan geleneksel konutlar yaz aylarında serinlik açısından kullanıcıları tarafından olumlu bulunmakta ve yaz aylarında vaktin çoğu bu mekânlarda geçirilmektedir. Bölgenin iklimsel özelliklerini dikkate alarak yapılan bu tür bir planlama fiziksel koşullar kapsamında doğru çözümler sunmaktadır.

Geleneksel konut kullanıcılarının büyük çoğunluğu konutlarının günümüz koşullarına adaptasyonunun sağlanmasını ve adaptasyon sonrası bu konutlarda yaşamak istediklerini belirtmişlerdir. Tek evde veya apartman dairesinde yaşama istediği birbirine yakın oranlarda olmakla birlikte tek evde yaşama isteği çoğunluktadır. Apartman dairesinin tercih edilme nedeni geleneksel konutlarda yaşayan kişilerin bu konutların temizliği, bakımı ve masrafı konusunda duydukları rahatsızlıktır.

6. SONUÇ

Türk İslam şehri olarak 11. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan, kervan yolları kavşağında olması, ticari, dini, askeri ve kültürel merkezlere olan yakınlığı nedeniyle çeşitli din, dil, ırk ve kültürlere mensup insanları barındırmasıyla renklilik kazanan Gaziantep şehri mimari dokusu ve bu doku içinde önemli bir yere sahip geleneksel konutlarıyla günümüzde sayıları her geçen gün azalan, korunması gerekli Anadolu kentlerindedir.

İklim, topografya, sosyal yapı ve yöresel yapı gereçlerinin biçimlendirilmesiyle oluşmuş mimari yapı kıvrımlı dar sokaklar ve bu sokakların her iki yanında uzanan sağır duvarlarla çevrilmiş, avlulu, birkaç katlı konutlarla şekillenmiştir. Sokak, avlu ve konut birbirinden ayrılmaz bir üçlüdür. Avlu geleneksel konutların merkezi ve dağılım noktası, iklim koşulları sebebiyle Gaziantep evlerinin temel mekânıdır. Kesme taş mimariden oluşan geleneksel Gaziantep evleri, din ve kültür farkının getirdiği bazı ayrıntılar dışında ortak mimari, yapıım tekniği ve kullanım biçimine sahiptirler.

Ancak, kültürel zenginliği yansıtan söz konusu konutlar, bugün ancak tarihsel konut dokusunda, o da yer yer yeni ve çevreye uyumsuz yapılaşmalarla bozulmuş olarak görülmektedir. Bu durum, geleneğin yaşatılmadığının, dolayısıyla gelenekle geleceğin bağının koptuğunun bir göstergesidir. Geleneksel konut dokusunda görülen bu bozulma çeşitli sebeplerle açıklanabilir. Bu sebepler içinde modernleşme, teknolojik gelişmeler, aile yapısındaki ve toplum yaşantısındaki değişme başlıca ele alınması gereken konulardandır.

İslam dininin etkisiyle oluşmuş mahremiyet kavramının ve ataerkil aile yapısının biçimlenmesinde etkili olduğu geleneksel konutlar, odaların her çekirdek ailenin tüm gereksinimlerini karşılayacak şekilde planlanmasını gerektirmiştir. Birkaç kuşağın bir arada yaşayarak, evin tüm ihtiyaçlarını ve sorumluluklarını paylaştığı aile yapısı günümüzde artık geçerliliğini yitirmiştir. Dolayısıyla çekirdek aile kavramının geçerli olduğu günümüz koşullarında geleneksel konutlar tek bir aile için fazla büyük gelmeye ve mekân kullanımları açısından gereken ihtiyaçları karşılayamamaya başlamıştır. Yapılan anket sonuçlarından anlaşıldığı üzere geleneksel konutlarda dış mekândan ulaşılarak kullanılan mutfak ve Wc mekânları kullanıcılar tarafından olumsuz bulunmakta ve istenmeyen bir kullanım olarak dile getirilmektedir. Daha önce banyo ihtiyacının mahalle hamamlarında giderilmesinden dolayı geleneksel konutların çoğunda banyo için ayrılmış özel bir mekân söz konusu değildir. Ve bu kullanım günümüz koşullarında kabul görmemektedir. Modern ısıtma sistemlerinin bu konutlarda kullanılmayışı, halen soba v.b yöntemlerle ısıtılıyor olması bu konutları konfor

açısından yetersiz kılmaktadır. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda hızla gelişen Gaziantep kent hayatı, büyük oranda modern mahallelere kaydığından, eski evler ya terk edilmiştir ya da evin tümünü kullanmaya gücü yetmeyen aileler bir-iki odaya çekilip evin diğer bölümlerini artık ticari alanda kalmış olmasından dolayı depo ve benzeri amaçlarla kullanmaya veya kiraya vermeye başlamışlardır. Yapılan anket sonuçlarından anlaşılacağı üzere günümüzde bu konutlar çoğunlukla Gaziantep'in ilçesi, köyü veya başka il, ilçe ve köylerden göç eden insanlar tarafından kullanılmaktadır. Yeterli maddi imkânlara sahip olmayan bu insanlar, konutların bakımı ve ihtiyaçlarını karşılayamamakta, gün geçtikçe bakımsızlıktan çürüyen yapılara seyirci kalmaktadır.

Kentlerde geleneksel kent dokularının yıkılarak yerine dokuya aykırı taban ve yükseklikler ile çevreye uyumsuz yeni yapılaşmalar oluşturulması, korumaya yönelik planlama ve uygulama çalışmalarının yetersizliği nedeniyle geleneksel dokularda ve tarihsel kent merkezlerinde bakımsızlık, korunamama, köhneleşme, terk edilme ve çöküntü bölgesine dönüşme olgusu, giderek aşırı yapı ve nüfus yoğunlaşması nedeniyle oluşan ulaşım ve otopark sorunları, mülk sahiplerinin geleneksel dokuları terk etmesi bu bölgelerin genel sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunlar doğrultusunda kent dokuları tüm çabalara ve yasal sınırlamalara rağmen yer yer yok olmaktadır.

Oysa Türkiye'nin geleneksel kent dokusunun yok edildiği pek çok bölgesinde Güneydoğu'nun, yeni yerleşim birimleri kurmak üzere öğreteceği çok şey vardır. Kültürel mirasımızın bir simgesi olan geleneksel konutların korunmasındaki önem sadece geçmiş değerlerimizi gelecek kuşaklara tanıtılabilmek değildir. Geçmiş birikimin geleceğin yaratılmasında en önemli kaynak olarak değerlendirilmesi yaşamsal bir zorunluluktur. Kişilikli bir toplum olarak gelişebilmek için ulusların kültürel kimliklerini yeni yaşam çevreleriyle bütünleştirmeleri gerekmektedir. Mimarlıkta ve şehircilikte ulusal ve tarihsel değerleri dikkate almadan gerçekleştirilen modern oluşumlar toplumda yabancılaşmayı süratlendirmektedir.

Küreselleşen dünyada, sınırların kalktığı, etnik kimliklerin artık yeni bir biçim kazandığı 21. yüzyılda zengin bir tarihsel mirasın sahibi olarak var olabilmek için kendi yerel kimliğimizi ve onun sonucunda oluşan geleneksel mimarimizi muhafaza etmemiz, kaçınılmaz görülmektedir. Geleneksel konutlarımız sadece kültürel varlıklarımız olarak değil, birer konut stoğu olarak görülmeli ve değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda, sadece koruma değil, sağlıklılaştırma ve yenilemeyi de içeren planlama ve projelendirme çalışmaları yapılmalıdır. Yörede yaşayan halkı tarihsel çevre konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek, onların

koruma konusuna olumlu katkı ve katılımlarının sağlanması en önemli uygulama aracı olarak kullanılmalıdır. Çocuk yaştan başlayarak ülkedeki kültür çeşitliliğinin ve kültür varlıklarının öğretilmesi, tanıtılması ve sevdirmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmalıdır. Her zaman ekonomik bir teşvik olan turizm geleneksel konutların sürekliliği için ön planda tutulmalıdır.

Mevcut tarihi dokunun yaşatılması, yeniden sosyal ve ekonomik hayata kazandırılması için geleneksel konutların tüm özellikleri bir bütün halinde incelenmeli ve edinilen bilgiler doğrultusunda bu evlerin günümüz koşullarına adaptasyonunun sağlanması gerekmektedir. Terk edilmiş konutlar mümkün olduğunca özgün fonksiyonuyla veya özgün fonksiyonuna uygun, en az müdahale gerektiren fonksiyonlarla yeniden hayata kazandırılmalıdır. Yerel kaynaklarla yürütülemeyecek kadar maliyetli ve uzun vadeli olan bu süreç için merkezi idare, gerek ulusal bazda gerekse uluslar arası alanda gereken destek ve iletişimi sağlayarak, sadece ülkemiz tarihi mirası açısından değil, olaya insanlığın tarihi değerleri olarak bakarak geleneksel mimarimizin korunmasında geniş kapsamlı bir yapılanma içine girmesi gerekmektedir. Bu yapılanmada önemli olan sadece tarihi yapının yaşatılması değil, bunun halk bilincinde yer etmesi ve ileriki kuşaklara da bu bilincin aktarılmasıdır. Kent yönetimi kent kimliğini olumlu/olumsuz etkileyen, tarihi konut stokundaki bireysel müdahaleleri denetlemeli, sit alanı ilan edilen bu bölgelerde halkı eğitmeli, bilinçlendirmeli, konut dokusunun tarihsel önemi, kente katkıları konusunda bilgilendirmelidir. Yapılan restorasyon çalışmaları dikkatle ve titizlikle incelenmeli ve izlenmeli, orijinal planı bozan, kimliği zedeleyen düzenlemeler engellenmelidir.

Bu noktada kamu yönetimi, yerel yönetimler, üniversiteler ve gönüllü kuruluşlara çok iş düşmektedir. Gaziantep'te yavaş yavaş yok olan, kentin kimliğine katkıda bulunan sosyo-kültürel ve tarihsel yapının fiziksel görüntüsünü oluşturan geleneksel konut alanlarını korumak, yaşatmak, içinde yaşayanları bilinçlendirmek, yeni ile uyumunu ve birlikte yaşamasını sağlamak, ülke çapında herkesin üzerine düşen bir görevdir.

KAYNAKLAR

- Abadi, (1954), Türk Verdünü Gaziantep, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, Gaziantep.
- Arpacıoğlu, A., (1961), “1872 Yılında Yapılmış Bir Antep Evi”, Gaziantep Kültür Dergisi, 4:128-256.
- Atacan, S.E., (1996), Geleneksel Gaziantep Evleri Plan ve Form Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Barkley, H., (1891), A Ride Through Asia Minor And Armenia, London.
- Başgelen, N., (1999), Dünya Kültür Mirasında Gaziantep, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Ofset Yayınevi, İstanbul.
- Bozgeyik, B., (1996), Her Yönüyle Gaziantep, Şehitkamil Belediyesi Yayınları, Gaziantep.
- Büyükmıhçı, G., (2001), “Gaziantep Evleri Plan Oluşumları”, Arkitekt Dergisi, 68:64-75.
- Cengiz, T., (1993), Diyarbakır Eski Suriçi ve Sürdüşi Evlerinde Çevresel Etmenler Kullanıcı Gereksinimi Tasarım İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Cuinet, V., (1892), La Turquie D’Asie, Paris.
- Çadircı, M., Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çetin, M., (2001), Tarihsel Açıdan Gaziantep’in Kentsel Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Çukurova, Ü., (1999), Gaziantep Kentinde sosyal Yapı, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Dayıoğlu, E., (2001), Trabzon “Araklı” Bölgesi Örneğinde İnsan Davranışları ve Toplumsal Yaşam Biçiminin Konut Tasarımına Olan Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Eldem, S.H., (1968), Türk Evi Plan Tipi, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Faroqhi, S., (1993), Osmanlı’da Kentler ve Kentliler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Gaziantep İl Yıllığı, (1960), Gaziantep Belediyesi Yayınları, Gaziantep.
- Gaziantep İl Yıllığı, (2000), Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayınları, Gaziantep.
- Güvenç, B., (1996), Türk kimliği, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Güzelbey, C.C., (1960), “Gaziantep’te Yapıcılık”, Gaziantep Kültür Dergisi Yayınları, Gaziyurt Matbaası, 80:40-45.
- Güzelbey, C.C., (1992), Gaziantep’ten Kesitler, Ar Yayınları, Gaziantep.
- Güzelhan, M., (1959), “Ayıntap Tarihinden Notlar”, Gaziantep Kültür Dergisi Yayınları, Gaziyurt Matbaası, 75:20-24.
- Kaynak, İ.E., (2001), Geleneksel Konut Dokusunun Oluşumunu Etkileyen Fiziksel Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

- Kınal, F., (1987), Eski Anadolu Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kınalı, N., (1999), Modernleşme Sürecinin Etkisi Altında Anadolu Geleneksel Konut Anlayışının Evrimi, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Kocabaşoğlu, U., (1989), Anadolu'daki Amerika, Arba Yayınları, İstanbul.
- Kongar, E., (1985), Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Kongar, E., (1994), Kültür Üzerine, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Kongar, E., (1999), Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D., (1977), Gaziantep Kenti Koruma Planı Raporu, İstanbul.
- Kurnaz, Ş., (1990), Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Lynch, H., (1910), Armenia Travels and Studies, London.
- Mazı, H.F., (1984), Gaziantep Şekeroğlu Mahallesi Seyisoğlu Sokağı'nın İncelenmesi ve Koruma Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Moltke, H., (1969), Moltke'nin Türkiye Mektupları (Çev., H. Örs), Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Onat, A., (1992), An Investigation Of Vernacular Architecture And A proposal For A New Neighbourhood Unit In Gaziantep, A Master's Thesis, METU The Graduate School Of Natural And Applied Sciences (non published).
- Orhonlu, C., (1984), Osmanlı İmparatorluğu'nda Şehircilik ve Ulaşım, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Özdeğer, H., (1988), Onaltıncı Asırda Ayıntap Livası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özınan, C., (1997), Kentlerde Hızlı Büyümenin Getirdiği Sorunların Konuta ve Mekansal Yaşantıya Etkisi Gaziantep Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi (yayımlanmamış).
- Raymond, A., (1995), Osmanlı Döneminde Arap Kentleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Sağdıç, T., (2001), Kastamonu Geleneksel Kent Dokusunda Sosyo-Kültürel Değişmenin Konut Mekanına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Sarıyel, Ç., (2001), Gazi Mağusa Evlerindeki Geleneksel Mimari Elemanların Çevresel Koşullar İçinde Değerlendirilmesi ve Günümüz Konut Mimarisine Yansıması, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Şener, H., (1997), Geleneksel Konutların Onarım Yenileme Çalışmalarına İhtiyaçsal Değerlendirme Yolu İle Bir Yaklaşım, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tansel, F., (1997), Kentleşmenin Geleneksel Konut Dokusuna Etkileri Eski Ankara Örneği, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Tozoğlu, D., (1995), Konya'da Mimari Özelliği Olan Bazı Geleneksel Evlere Yeni Fonksiyon

Verilmesi Üzerine Bir Deneme, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü 8yayımlanmamış).

Turan, İ., (1995), “Su Mimarisinin Başkenti Gaziantep”, *Arkitekt Dergisi*, 425:28-41.

Türk Ansiklopedisi, (1969), *Milli Eğitim Yayınları*, Ankara, 17:187–192.

Uğuroğlu, B., (1962), *Halep Salnamelerinde Gaziantep İle İlgili Kısımlar*, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, Gaziantep.

Uğuroğlu, B., (1970), *Gaziantep Tıp Fakültesi Tarihi ve Azınlık Okulları*, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, Gaziantep.

Ülkü, A., (1961), “Gaziantep’te Antep Harbinden Önce Yapılmış Bir Türk Evi”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, 4:214-215.

Ünal, Z.G., (1995), “Geleneksel Antep Mimarisi”, *Art Dekor Dergisi*, 27:100.

Ünal, Z.G., (1998), *Bilgisayar Destekli Tarihi Çevre Koruma Bilgi Sistemi Oluşturulması ve Gaziantep Kentsel Sit Alanında Örneklenmesi*, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Ünler, A.N., (1969), *Gaziantep Savaşı, Kardeşler Matbaası, İstanbul.*

Ünsal, A., (1995), “Merkezi Türkiye Koleji”, *Arkitekt Dergisi*, 425:42-47.

Yerasimos, S., (1991), *Les Voyageurs Dans L’Empire Otoman (XIV-XVI. siècles) Imprimerie De La Société Turque D’Histoire*, Ankara.

Yetkin, H., (1962), “Gaziantep’in Yakın Geçmişinden Hatıralar”, *Işık Matbaası, Gaziantep.*

Yetkin, H., (1968), “Cumhuriyet Devrinde Gaziantep İli’nde Toplum Hayatında Meydana Gelen Gelişmeler”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, 11:222-225.

Yurt Ansiklopedisi, (1982), *Anadolu Yayıncılık, İstanbul, IV-V.*

INTERNET KAYNAKLARI

[1]www.ahsapev.com.tr/turkevi.htm

[2]www.anadoluevleri.com

[3]www.antep.org

[4]www.gantep.edu.tr

[5]www.gap.gov.tr

[6]www.gapculturalheritage.com

[7]www.gaziantep.net

[8]www.gaziantep.com.tr

[9]www.gaziantep.gov.tr

[10]www.gaziantepbelediye.com

[11]www.icomos.org

[12]www.sehitkamil-bld.gov.tr

[13]www.tarihkentlerbirligi.org

[14]www.tarihvakfi.org.tr/yereltarih/gantep

EKLER

- Ek 1 Anket soruları
Ek 2 Gaziantep kentinde yer alan mahalleleri ve çalışma alanını gösteren kroki
Ek 3 Gaziantep Koruma İmar Planı

Ek 1 Anket Soruları**ANKET SORULARI****BÖLÜM 1: Görüşülen Kişiler Hakkında Değerlendirme**

- 1) Cinsiyetiniz?
- 2) Yaşınız?
- 3) Doğum yeriniz?
a)Gaziantep ili/.....ilçesi/.....köyü b).....ili/.....ilçesi/.....köyü
- 4) Eğitim durumunuz?
a)eğitim almamış b)İlköğretim c)Lise d)Yüksekokul/üniversite

BÖLÜM 2: Konutlar Hakkında Değerlendirme

- 5) Konutunuzda kaç kişi yaşıyorsunuz?
- 6) Konutunuzu büyüklük açısından nasıl buluyorsunuz?
a) büyük b)orta c)küçük
- 7) Konutunuzdaki bütün odaları kullanıyor musunuz?
a)evet b)hayır
- 8) Konutunuzun kent merkezinde olmasından memnun musunuz?
a) çok memnun b)memnun c)memnun değil
- 9) Komşuluk ilişkileri bakımından mahallenizde memnun musunuz?
a) çok memnun b)memnun c)memnun değil
- 10) Konutunuzu rahat ve konforlu buluyor musunuz?
a) çok memnun b)memnun c)memnun değil
- 11) Mutfağınızın konut içindeki yerinden memnun musunuz?
a) çok memnun b)memnun c)memnun değil
- 12) Konutunuzdan kış aylarında ısınma açısından memnun musunuz?

a) çok memnun b) memnun c) memnun değil

13) Konutunuzdan yaz aylarında serinlik açısından memnun musunuz?

a) çok memnun b) memnun c) memnun değil

14) Yaz aylarında vaktinizi çoğunlukla konutunuzun hangi mekânında geçiriyorsunuz?

a) evin içinde b) avluda c) eyvanda

15) Görsel mahremiyet açısından konutunuzdan memnun musunuz?

a) çok memnun b) memnun c) memnun değil

16) Konutunuzun günümüz koşullarına uyarlanmasını ister miydiniz?

a) evet b) hayır

17) Konutunuzun günümüz koşullarına uyarlanmasından sonra burada yaşamak ister miydiniz?

a) evet b) hayır

18) Nasıl bir evde yaşamak isterdiniz?

a) tek ev b) apartman dairesi

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 01.01.1980

Doğum yeri Gaziantep

Lise 1995–1998 Gaziantep Anadolu Lisesi

Lisans 1998–2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fak.
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 2002–2005 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık. Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurumlar

2001–2002 Üçgen Mimarlık Mühendislik Ltd. Şti.
2004-Devam ediyor S.B Mimarlık İnş. Dek. San. Ve Tic. Ltd. Şti.